

Hanne Bogen og Marjan Nadim

Et flerkulturelt ettervern?

Ungdom med innvandrerbakgrunn
i barnevernets ettervern

Hanne Bogen og Marjan Nadim

Et flerkulturelt ettervern?
Ungdom med innvandrerbakgrunn
i barnevernets ettervern

© Fafo 2009

ISBN 978-82-7422-663-0

ISSN 0801-6143

Omslagsfoto: © Magnus Reneflot / NN / Samfoto

Omslag: Fafos Informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	6
1 Innledning	13
Temaet for rapporten	15
Noen begreper	16
Data og metode	17
Hva er ettervern?	19
Hva kjennetegner et godt ettervern?.....	21
Gangen i rapporten	22
2 Hvordan går det med ungdom med innvandrerbakgrunn generelt og dem med barneverntiltak spesielt?.....	23
Barnvern barn med innvandrerbakgrunn	23
Etterverntilbudet	24
Hvilke etterverntiltak har ungdom med innvandrerbakgrunn?.....	25
Ungdom med innvandrerbakgrunn i skole og arbeid.....	28
Forskning om ungdom med innvandrerbakgrunn i ettervernalder	30
Forskning fra Norge.....	32
Forskning fra Storbritannia.....	37
Forskning fra Danmark.....	39
Oppsummering	40
3 Enslige unge asylsøkere.....	43
Forskning om enslige mindreårige og unge asylsøkere	44
Enslige mindreårige og unge asylsøkere i barnevernet	46
Organisering av arbeidet med enslige mindreårige og unge asylsøkere	47
Kompensering av utgifter til enslige mindreårige og unge asylsøkere	48
Hvilke tiltak og oppfølging får de enslige unge asylsøkere i barnevernet?	49
Psykisk helse blant enslige mindreårige og unge asylsøkere.....	50
Etablering av sosialt nettverk.....	51

4 Ettervern i tre norske kommuner.....	53
Bydel A	56
Bydel B	59
Kommune C.....	65
Kommune D	68
Oppsummering.....	75
5 Ungdommenes historier om ettervern.....	79
Rekruttering av informanter og metode	79
Litt om ungdommene i undersøkelsen.....	80
Hvordan ble beslutningen om ettervern tatt?.....	82
Utfordringer i overgangen til en selvstendig tilværelse.....	84
Relasjonen til en voksenperson	86
Når tiltakene fra barnevernet slutter	87
Har ungdom med innvandrerbakgrunn spesielle behov når det gjelder ettervern?	89
6 Synspunkter fra institusjoner og fosterforeldre	91
Ungdomsinstitusjoner.....	91
Institusjonsledernes kommentarer som gjelder alle.....	92
Institusjonsledernes kommentarer som gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn	94
Fosterforeldre.....	96
7 Trengs et flerkulturelt ettervern?.....	99
Referanser	105

Forord

Barnevernet i Norge gir i varierende grad et etterverntilbud til ungdom som har fylt 18 år. I de senere årene er det reist en debatt om etterverntilbudet er godt nok og om mange nok får den oppfølgingen de trenger i overgangen til et selvstendig voksenliv. Flere forskningsprosjekter har i det siste belyst denne problemstillingen og vist at barnevern ungdom ofte står i en spesielt sårbar situasjon i denne overgangsfasen. Foreliggende rapport tar for seg ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn. I hvilken grad får også ungdom med innvandrerbakgrunn et etterverntilbud og medfører kjennetegn ved livssituasjonen til ungdom med innvandrerbakgrunn at de har behov for et annet etterverntilbud enn etnisk norsk ungdom? Rapporten presenterer nasjonal og internasjonal forskning om ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn og kartlegger også hvordan barnevernet i noen norske kommuner arbeider med denne problemstillingen. Rapporten presenterer videre samtaler med et utvalg ungdom med innvandrerbakgrunn som i varierende grad har fått en oppfølging fra barnevernet etter at de fylte 18 år. Denne delen av undersøkelsen er gjennomført av forsker Marjan Nadim ved Fafo. Hun har også skrevet kapittelet som presenterer dette materialet. Hanne Bogen har vært prosjektleder og skrevet den øvrige delen av rapporten. Forskningsleder Hanne Kavli har vært kvalitetssikrer.

Prosjektet er gjennomført for av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). I direktoratet har våre kontaktpersoner vært Edda Stang, Kristina Nordlund og Anna Bjørshol. Vi takker for godt samarbeid.

Fafo, 23. mars 2009

Hanne Bogen (prosjektleder)
Marjan Nadim

Sammendrag

Rapporten tar for seg ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn. Ettervern er de tiltak barnevernet kan tilby barnevernklinter for å lette overgangen til en selvstendig tilværelse som voksen, for eksempel når de flytter ut av institusjon eller fosterhjem. Det dreier seg gjerne om å bidra til at skolegang fullføres, til at den unge finner en egnet bolig og er i stand til å klare en selvstendig bosituasjon og til at vedkommende etter hvert kommer i arbeid. Men det kan også dreie seg om hjelp til å etablere et sosialt nettverk. Forskning har vist at tidligere barnevernklinter ofte kommer dårligere ut i sitt voksenliv enn annen ungdom på en rekke levekårsvariabler som utdanning, arbeid og økonomisk situasjon. Samtidig har barnevernklinter ofte måttet klare seg på egen hånd på et tidligere tidspunkt enn annen ungdom, for eksempel ved myndighetsalder ved fylte 18 år. Ved at ungdom med barneverntiltak får en viss oppfølging også i overgangen til voksenlivet, er erfaringen at de klarer seg bedre senere i livet. Spørsmålet som reises i denne rapporten, er om ungdom med innvandrerbakgrunn møtes med et annet etterverntilbud enn andre barnevernklinter og om det er ønskelig og nødvendig å etablere et annet tilbud for denne gruppen ungdom enn ungdom uten innvandrerbakgrunn.

I kapittel 1 presenterer vi rapportens tema og datagrunnlag. Vi definerer nærmere hva som legges i begrepet ettervern i barnevernet. Vi drøfter også begrepet ungdom med innvandrerbakgrunn. Dette kan både dreie seg om ungdom som flyttet til Norge med sine foreldre eller som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Med ungdom med innvandrerbakgrunn forstår vi ikke ungdom fra bestemte land eller kontinenter, men ungdom med en religiøs og kulturell bakgrunn som ofte kan komme til å stille barnevernet og andre offentlige instanser overfor *nye og ukjente problemstillinger*. Begrepet ikke-vestlig blir ofte brukt i denne sammenheng, men dette begrepet kan bli for generelt i og med at de såkalte ikke-vestlige land verken er homogene religiøst eller kulturelt. Vi har derfor valgt ikke å benytte dette begrepet med mindre vi refererer undersøkelser som benytter det. Mange av de ungdommene som denne rapporten omhandler, kommer imidlertid fra land i Midtøsten (Pakistan, Iran, Irak, Tyrkia), afrikanske land eller asiatiske land.

I kapittel 2 tar vi for oss omfanget av ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet generelt og i ettervernet spesielt og presenterer statistikk som viser at ungdom med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i barnevernet i forhold til sin andel av ungdomsbefolkningen. De er også overrepresentert med etterverntilbud. Det finnes

ingen enkle forklaringer på dette, men i den grad omfanget av tildelte tiltak gjenspeiler behovet, tyder statistikken på at mange barn og unge med innvandrerbakgrunn har et større behov for barneverntiltak enn andre barn og unge. Det gjelder særlig første-generasjonsungdom. Vi presenterer også statistikk som viser at førstegenerasjons-ungdom atskillig oftere har et plasseringstiltak enn ungdom uten innvandrerbakgrunn og de såkalte etterkommerne, ungdom født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Denne første gruppen er også oftere under omsorg av barnevernet frem til fylte 18 år når de når myndighetsalder og omsorgsovertakelsen opphører. Atferdsproblemer hos den unge selv og fysisk mishandling fra nære omsorgspersoner er oftere oppgitt som grunn for barneverntiltak for denne gruppen enn for de andre to gruppene. Dette kan tyde på at førstegenerasjonsungdom kan ha spesielle problemer. Én antakelse kan være at botid i landet og grad av integrering, også hos foreldrene, spiller en rolle i forhold problemsituasjoner som nødvendiggjør at barneverntiltak settes inn, på den måten at jo lengre botid og jo mer integrerte, desto mindre behov for barnevernets inngripen. Men det kan også tenkes at kommunikasjonssvikt på mange nivåer øker risikoen eller sannsynligheten for at samarbeidet mellom familien og barnevernet bryter sammen tidligere eller oftere hos familier der foreldrene ikke kjenner det norske velferdsappa-ratet og/eller at språklige barrierer gjør kommunikasjonen vanskelig og øker risikoen for misforståelser. Statistikk viser også at førstegenerasjonsungdom sjeldnere har et fosterhjemstilbud enn de andre to gruppene.

I dette kapittelet presenterer vi også internasjonal forskning om hvordan det går med unge med innvandrerbakgrunn etter at de har forlatt barnevernet. Denne forskningen er ikke entydig på at det er ungdom med innvandrerbakgrunn som klarer seg dårligst. Det er like ofte den etnisk nasjonale ungdommen, for eksempel i Storbritannia den med britisk bakgrunn, som kommer dårligst ut i forhold til skole og arbeid. Forklaringer på dette er ofte vanskelig å gi, og den fremlagte forskningen gir i liten grad slike forklaringer. Én mulig forklaring kan være at barnevernungdom med innvandrerbakgrunn er en sammensatt gruppe, kanskje mer sammensatt enn de unge som tilhører den etniske majoritetsbefolkningen.

I kapittel 3 presenterer vi situasjonen til enslige unge asylsøkere, det vil si enslige mindreårige asylsøkere som har fylt 18 år og som derfor er myndige og dermed ikke lenger mindreårige. De fleste av disse kom til Norge i tenårene og det er flest gutter som kommer. Fordi disse unge kommer alene uten nære omsorgspersoner og også ofte har opplevd vanskelige situasjoner både i hjemlandet og underveis til det nye landet, står de i en spesielt sårbar situasjon og de kan også representere spesielle utfordringer for hjelpeapparatet. Mange har psykiske problemer når de kommer til det nye landet både på grunn av tidligere opplevelser og fordi de har måttet forlate familien. I og med at de kommer til landet godt ut i tenårene, har de også relativt færre år enn andre på å tilegne seg nødvendige ferdigheter for å etablere en selvstendig tilværelse i Norge, for eksempel lære språket, fullføre en skolegang som gir adgang til det norske arbeidsmar-

kedet og generelt lære det norske samfunnet å kjenne. På grunn av måten bosettingen av de enslige mindreårige og unge asylsøkerne er organisert på i Norge, vil mange få hjelp av barnevernet nettopp fordi de står i en sårbar situasjon. Internasjonal forskning om enslige unge asylsøkere viser for øvrig at til tross for at mange står i en sårbar situasjon, har mange en påtakelig stå-på-vilje og et ønske om å klare seg i det nye samfunnet fordi de vet at foreldrene og andre der hjemme forventer og ønsker at de skal skaffe seg et bedre liv i det nye landet enn det livet de reiste fra. Flere har også en raskere utdanningsprogresjon enn jevnaldrende barnevern ungdom fra majoritetsbefolkningen. For at de skal lykkes, er det imidlertid viktig at de har en trygg bosituasjon og et godt støtteapparat rundt seg.

Kapittelet gjennomgår også de statlige støtteordningene som kommunene kan benytte i bosettingen av de enslige mindreårige og unge asylsøkerne og konkluderer med at disse er relativt romslige og burde gi grunnlag for å dekke de aller fleste utgiftene kommunene har med bosetting og oppfølging av denne gruppen. Mange kommuner gir da også mye oppfølging av de enslige mindreårige og unge asylsøkerne, også dem som er fylt 18 år. To tredjedeler av norske kommuner mener at de har satt inn nødvendige ressurser for å følge opp de enslige mindreårige og unge asylsøkerne så lenge de har behov for slik oppfølging, i underkant av 20 prosent av kommunene oppgir at de har fulgt opp de fleste. Mange kommuner arbeider også systematisk for å etablere et sosialt nettverk rundt den enkelte ungdom og mange av ungdommene har allerede familie og bekjente i landet som de har mulighet til å holde kontakt med. Nærmere 50 prosent av de enslige mindreårige asylsøkerne har familie i Norge, som altså er andre enn foreldrene og andre nære omsorgspersoner.

I kapittel 4 studerer vi ettervernsituasjonen for unge med innvandrerbakgrunn i tre norske kommuner, i den ene kommunen studerer vi to bydeler. Vi har valgt ut kommuner som har en relativt stor innvandrerbefolkning fordi barnevernet og andre instanser i disse kommunene har måttet vurdere hvilke tiltak de anser mest egnet for ungdom med innvandrerbakgrunn. De tre kommunene har i hovedsak ikke organisert spesielle tiltak for ungdom med innvandrerbakgrunn, men har snarere etablert tiltak enten rettet mot all barnevern ungdom i aktuell alder eller de unge benytter mer generelle tiltak som ikke er forbeholdt barnevern ungdom; det kan for eksempel gjelde botiltak, opplæringstiltak eller arbeidstreningstiltak. Kommunene arbeider også ut fra et individperspektiv, det vil si at de vurderer situasjonen til hver enkelt ungdom uavhengig av om de har innvandrerbakgrunn eller ikke. Men i forhold til noen aspekter har barnevernet et spesielt fokus. Det kan gjelde ved tvangsgifte, der ungdom bryter fullstendig med familien og må finne seg et nytt sted å bo og et nytt sosialt nettverk, eller dersom ungdom og foreldre har store konflikter seg i mellom. Ungdom med innvandrerbakgrunn kan også enkelte ganger oppleve at boligutleiende og arbeidsgivere er skeptiske til utleie eller ansettelse fordi de unge har et utenlandsk navn og et utenlandsk utseende; da forsøker barnevernet og andre å bistå de unge i denne prosess-

sen ved å kontakte de aktuelle personene og innstå for de unge. Barnevernet kan for eksempel hjelpe til med å ta kontakt med en arbeidsgiver for å skaffe lærlingkontrakt. I mange situasjoner får barnevern ungdom, og også dem med innvandrerbakgrunn, mer «drahjelp» av barnevernet overfor boligutleiende og arbeidsgivere enn annen ungdom som er i kontakt med hjelpeapparatet eller andre instanser og som for eksempel lever av sosialhjelp eller som har foreldre som liten grad stiller opp. Barnevernet kan for eksempel hjelpe til med å ta kontakt med en arbeidsgiver for å skaffe lærlingkontrakt.

Barnevernet erfarer også at foreldre med innvandrerbakgrunn kan være mer skeptiske enn andre foreldre til å ta imot psykiatriske hjelpetilbud på vegne av sine barn fordi psykiske lidelser er et tabuområde. Eller foreldrene har vanskelig for å erkjenne at barna har en kriminell karriere fordi de ikke kjenner barnas «norske» liv; barna lever ett liv «ute på gata» og ett høflig og ordentlig liv hjemme. Foreldrene forstår ofte ikke norsk språk og norske normer og levesett og har problemer med å følge med på hva barna fordriver tiden med når de ikke er hjemme. En del unge har også problemer med å henge med i skolesammenheng og med å forstå det norske språket, både fordi de kom til Norge sendt i tenårene og fordi de har lite utdanning fra hjemlandet; det gjelder særlig ungdom som har blitt familiegjensforent med sine foreldre¹ eller det kan gjelde enslige mindreårige asylsøkere. En del er også veldig uforberedt på livet i Norge med helt andre levere regler enn i hjemlandet og takler den nye friheten dårlig. Kommunene forsøker også å ansette personer med sammen eller liknende kulturell bakgrunn som de unge i sine ulike tiltak (såkalt etnisk matching). Dette tror man både kan skape kulturell tilhørighet og stolthet og motivere de unge til innsats i skole og arbeid ved at disse hjelperne kan fungere som gode rollemodeller. Erfaringene fra de tre studerte kommunene viser altså at til tross for at barnevernet i størst mulig grad forsøker å møte den enkelte ungdoms individuelle behov, er det likevel en del situasjoner eller forhold som krever spesiell oppmerksomhet og som barnevernet forsøker å opparbeide seg en kompetanse på. Én av våre kommuner mener også at de henlegger flere bekymringsmeldinger som gjelder barn og unge fra innvandrer miljøer enn barn og unge uten innvandrerbakgrunn og at de er mer tilbakeholdne med å ta barna ut av familien fordi de er redde for å trå feil.

I kapittel 5 lar vi noen ungdommer med innvandrerbakgrunn selv komme til orde. Alle har en bakgrunn som barnevernklinter, noen har mottatt etterverntiltak mens andre har takket nei til å motta ytterligere tiltak. Det er en liten gruppe unge vi har snakket med og de er trolig ikke representative for unge med innvandrerbakgrunn som har hatt kontakt med barnevernet. Mye tyder på at «vår» gruppe er blant de mest taleføre og ressurssterke. De fleste tok beslutningen om ettervern sammen med barnevernet, selv om det i noen situasjoner rådet en del uenighet mellom barnevernet og ungdommene i prosessen frem til en beslutning. Noen ønsket å klare seg selv uten

¹ Som ofte ikke er deres foreldre.

ytterligere hjelp fra barnevernet, mens barnevernet ønsket at de skulle motta mer oppfølging. Andre var uenige i de forslag barnevernet satte frem og ønsket av den grunn å avslutte kontakten. Noen opplevde også at barnevernet ikke ønsket å tilby etterverntiltak mens den unge selv ønsket dette.

De unge vi har snakket med, var altså i svært ulike situasjoner i forhold til et ønske om ettervern og i prosessen fremtil en beslutning om ettervern. Flere av ungdommene er selv usikre på om de i 18-årsalder er modne nok til å foreta en nøktern vurdering av behovet for ettervern og setter pris på at det finnes en angrefrist dersom de senere skulle angre at de takket nei til ettervern. Flere av ungdommene synes det har vært en stor utfordring å fullføre skolegang, mens ingen har hatt problemer med å skaffe seg en jobb eller har opplevd diskriminering på arbeidsmarkedet. De botilbudene de har fått gjennom barnevernet, har de ofte ikke vært fornøyde med og i stedet forsøkt å skaffe seg bolig på egenhånd på det private utleiemarkedet. Dette har vært en utfordring, etter ungdommens mening ikke fordi de har innvandrerbakgrunn, men fordi utleierye kan være skeptiske til å leie ut til ungdom og fordi det er vanskelig å finne en leilighet til overkommelig pris. Flere nevner at de har hatt problemer med å styre økonomien, at de hadde lite trening i å disponere penge fordi alt tidligere ble ordnet for dem («kjøleskapet fylte seg opp av seg selv»). I det hele hadde de lite erfaring med å forstå konsekvensene av egne handlinger, for eksempel i forhold til å droppe skolearbeid. Flere peker på at de trolig var mindre modne enn andre på samme alder da de skulle etablere en selvstendig tilværelse, kanskje fordi de har levd et beskyttet liv i en fosterfamilie eller en ungdomsinstitusjon. De utfordringene ungdommene nevner i overgangen til en selvstendig tilværelse, er utfordringer de har felles med annen ungdom med barnevernbakgrunn og i stor grad også med annen ungdom uten denne bakgrunnen. Ingen av dem vi snakket med, var opptatte av sin innvandrerbakgrunn.

Selv om ungdommene kan ha hatt visse konflikter med barnevernet rundt beslutningen om ettervern, er de fleste glade for de tiltakene de har hatt i barnevernet i løpet av årene. Særlig er det mange som peker på at det å ha kunnet knytte nær kontakt med én eller flere voksenpersoner, har vært spesielt viktig, enten dette dreier seg om fosterforeldre, en ansatt på en ungdomsinstitusjon, en tilsynsfører eller en støttekontakt. Det har ofte dreid seg om en voksenperson som både kan gi praktiske råd og hjelp, men også fungere som en nær støtte i vanskelige situasjoner og som stiller opp over lang tid og også utenfor kontortid. Mange av ungdommene har fått en slags familierelasjon til «sin» voksenperson og er engstelige for hva som skjer med denne nære kontakten når de ikke lenger har et barneverntiltak.

I kapittel 6 presenterer vi synspunkter på ettervernet fra noen ledere av ungdomsinstitusjoner og fra én fosterforelder.² De kommentarer «våre» institusjonsledere hadde, knyttet seg i hovedsak til ungdom generelt; de hadde vanskeligere for å utpeke

² Planen var å snakke med fire, men bare en stilte opp i løpet av den perioden vi hadde til rådighet.

problemstillinger som gjelder unge med innvandrerbakgrunn spesielt. Enkelte hevder at det er et problem at ungdom ofte blir skrevet ut fra institusjon for tidlig, før de har rukket å gjennomgå en nødvendig endringsprosess. De som bor på institusjon, har ofte store problemer av én eller annen art og har ofte lite stabilitet i livet sitt. Mange har flyttet mye. Dermed har de få muligheter til å utvikle stabile voksenrelasjoner. Mens andre institusjonsledere er av den oppfatning at det viktigste ikke er lengden på oppholdet, men at de får trening i å bo for seg selv mens de bor på institusjon og å utvikle et eget sosialt nettverk. Dette får de hjelp til mens de bor på institusjonen. Når de flytter for seg selv, er det viktig at den samme miljøarbeideren kan følge dem opp også i egen bolig slik at de kan opprettholde den samme voksenkontakten over lang tid.

Det er også et problem at ungdom selv velger å flytte ut for tidlig, at de har for stor tro på egne evner til å stå på egne ben, for så å angre seg etter kort tid. Da er det et problem at angrefristen ofte er for kort. Mange av dem som bor på institusjon, har store problemer for eksempel med rus, eller de har psykiske problemer eller en kriminell atferd. Behandlingsapparatets kapasitet til å gi disse et godt tilbud, er etter institusjonsledernes mening for begrenset. Det merkes særlig når de flytter for seg selv og er henvist til det kommunale tilbudet. Enkelte institusjonslederne synes også at det kommunale barnevernet setter for ambisiøse mål for de unge, for eksempel at de skal kunne fullføre videregående skole, noe de færreste gjør. Det etterlyses mer realisme i planene. Når våre informanter skal angi problemstillinger som gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn spesielt, påpekes det for det første at det kan være stor variasjon i disse ungdommenes motivasjon og forutsetninger for videregående skolegang. Enkelte av de unge med innvandrerbakgrunn, særlig en del av de enslige unge asylsøkerne, har vel så gode forutsetninger for og er vel så motiverte for skolegang som etnisk norsk ungdom. Samtidig er det en utfordring at en del ungdommer har problemer med det norske språket; det gjelder særlig dem som kom til Norge i tenårene, eller de har problemer med å forstå det norske samfunnet og de normer som gjelder her.

En del unge med innvandrerbakgrunn har også et svakt sosialt nettverk, for eksempel dersom de har måttet bryte all kontakt med familie og bekjente. Det er derfor viktig at institusjonen hjelper den unge med å etablere et nytt sosialt nettverk, både jevnaldrende, men også voksenpersoner. Her kan ofte personer fra en liknende kulturell og religiøs bakgrunn som ungdommen selv (såkalt etnisk matching) fungere som viktige rollemodeller.

Vår fosterforelder hadde erfaring med å være fosterforelder for mange unge med innvandrerbakgrunn og mente at muligheten for å kunne bli boende i fosterhjemmet lengst mulig, er viktig for at den unge skal ha en god start på voksenlivet. Og dersom den unge insisterer på å flytte ut, er det viktig at fosterforeldrene fortsatt kan fungere som et sosialt nettverk og nære voksenpersoner for den unge. Da er det viktig at barnevernet bidrar til å finne fleksible løsninger i en slik overgangsfase.

I det siste kapittelet, kapittel 7, sammenfatter vi funnene i rapporten og spør som det trengs et flerkulturelt ettervern eller et ettervern som tar hensyn til den unges innvandringsbakgrunn. Det korte svaret på dette spørsmålet er at det ikke bør etableres spesielle tjenester rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn, men at barnevernet bør vie oppmerksomhet til en del forhold som kan være mer aktuelle for ungdom med innvandrerbakgrunn enn ungdom uten slik bakgrunn. Det gjelder særlig der ungdom eller foreldrene kommer fra land med andre kulturelle og religiøse tradisjoner enn de norske og som derfor kan stille barnevernet overfor situasjoner det sjelden møter. Det kan gjelde ungdom som blir forsøkt tvangsgiftet eller som av andre grunner ser seg nødt til å bryte fullstendig med sin familie, eller det kan være ungdom som på grunn av sin etniske bakgrunn kan ha større problemer enn annen ungdom i barnevernet med å fullføre skolegang og å skaffe seg bolig og arbeid. Men i hovedsak oppsummerer vi denne rapporten med at ungdom med innvandrerbakgrunn bør behandles ut fra sine individuelle behov og at disse kan variere like mye som for ungdom med etnisk norsk bakgrunn, samtidig som ungdom med i innvandrerbakgrunn og ungdom med etnisk norsk bakgrunn har mange av de samme behovene for oppfølging i et ettervernperspektiv, enten det dreier seg om fullføring av skolegang, etablering i egen bolig eller å skaffe seg en jobb. Innenfor begge disse gruppene kan de vært en del som har store utfordringer og som derfor trenger mye, men individuelt tilrettlagt oppfølging.

1 Innledning

I løpet av de senere årene har vi sett en økt bevissthet om at barn som får hjelp av barnevernet, også kan trenge hjelp og støtte fra barnevernet og andre utover myndighetsalder (ved fylte 18 år). Mange barn og unge som har fått hjelp av barnevernet, er i en svært sårbar situasjon, ofte mer sårbar enn annen ungdom. De kan ha en dårlig eller svak relasjon til sin familie og ingen nære bekjente å støtte seg på når de ikke lenger får hjelp av barnevernet, eller de kan selv være for lite modne til å klare seg selv etter å ha levd et ofte beskyttet liv i et barneverntiltak. Men generelt gjelder det for de fleste unge at det er tidlig å stå på egne ben og etablere et selvstendig liv som 18-åring. De fleste unge har da også muligheter for en gradvis overgang til livet som selvstendig individ, med muligheter for fortsatt å bo hjemme etter fylte 18 år, med foreldre som kan bidra dersom det kniper økonomisk eller generelt være rådgivere og støttepersoner for sine barn i de mange vurderinger og valg unge må ta for sitt fremtidige liv. Barnevernbarn mangler ofte nære familierelasjoner de kan støtte seg på og muligheten for denne gradvise overgangen til et selvstendig voksenliv. De opplever derfor ofte en mer brå overgang til de krav voksenlivet stiller både ved at de tvinges til å gjennomføre overgangen til voksenlivet i tidligere alder enn andre unge og ved at prosessen gjennomføres på en kortere tid. Det gjelder kanskje særlig dem som har vært plassert utenfor eget hjem i institusjon og fosterhjem.

Nå åpner barnevernloven for at barnevernet kan opprettholde eksisterende eller iverksette nye tiltak også utover 18-årsalder og frem til fylte 23 år dersom den unge selv samtykker, men da som et frivillig tiltak. Det forutsetter imidlertid at ungdommen allerede mottok hjelp fra barnevernet før fylte 18 år. Mange barnevern ungdommer mottar ikke tiltak utover 18-årsalder, enten fordi de selv av ulike grunner ikke ønsker ytterligere hjelp eller kanskje fordi barnevernet ikke i tilstrekkelig grad har forsøkt å motivere dem for slike tiltak, eller det kan tenkes at barnevernet ikke har opplyst om muligheten for slike tiltak til tross for at barnevernloven (§ 1-3) påpeker at det skal gjøres. Manglende tiltak til ungdom over 18 år kan altså både skyldes at ungdommen selv takker nei og at barnevernet har hatt for lite fokus på å yte slik hjelp og har prioritert de yngre barna.

Det kan altså være flere grunner til at ungdom ikke mottar *etterverntiltak*, som er betegnelsen på tiltak som gis til barnevern ungdom etter fylte 18 år; i mange tilfeller kan det også være uproblematisk at de ikke mottar slik hjelp. Uavhengig av årsakene, er det imidlertid en økt erkjennelse fra så vel politikere som barnevernmyndigheters side

om at det er viktig å ha økt oppmerksomhet også på de behov barnevern ungdom som har fylt 18 år kan ha og å utvikle gode systemer både for kartlegging av disse behovene og utvikling av egnede tiltak.

Det foreligger etter hvert en del forskning om hvordan det har gått med barn med tiltak fra barnevernet etter at de har blitt voksne. Flere undersøkelser nasjonalt og internasjonalt har vist at tidligere barnevernbarn, særlig dem som har blitt plassert utenfor eget hjem (i institusjon eller fosterhjem), ofte kommer dårligere ut på en rekke levekårsindikatorer enn annen ungdom. De har ofte dårligere utdanning, er oftere arbeidsløse, har dårligere inntekt, er oftere langtidsmottakere av sosialhjelp enn annen ungdom og har oftere et svakt sosialt nettverk (Clausen og Kristofersen 2008, Stein 2005, Dixon m. fl. 2006). Deres psykiske og fysiske helsesituasjon er ofte også dårligere enn annen ungdom; de mottar oftere uførestønad enn andre unge og de dør tidligere av årsaker som sykdom, ulykker og selvmord (Kristofersen 2005, Clausen og Kristofersen 2008, Vinnerljung 2006). De har oftere også foreldre som dør tidlig; mange unge med en barnevernfortid mister dermed sin nærmeste familie tidlig (Vinnerljung 2006).

Det kan være mange årsaker til at unge med barneverntiltak ofte kommer dårligere ut enn sine jevnaldrende som ikke har vært barnevernklinter. Noen av årsakene kan ha sammenheng med oppvekstsituasjonen forut for at barnevernet grep inn, med foreldre som av ulike grunner ikke har vært i stand til å yte en god nok omsorg. Men barn får også hjelp av barnevernet på grunn av egne atferdsproblemer. Barnevernet kan ofte gjennom sine tiltak bare i en viss grad kompensere for de problemene barnet i utgangspunktet hadde og som var den utløsende årsaken til at barnevernet grep inn. Men også erfaringer barn og unge har som barnevernklint, kan få betydning for ens senere liv. Det faktum at barn har måttet flytte fra familien, kan i seg selv være problematisk selv om den tidligere oppvekstsituasjonen nødvendiggjorde et slikt tiltak. Det vennemiljøet man kommer i kontakt med gjennom barneverntiltak, kan spille inn, om dette miljøet har en positiv eller negativ innvirkning på de valg man gjør. Videre kan en ustabil livssituasjon med mange flyttinger for eksempel mellom fosterforeldre og institusjon eller mellom flere institusjoner, skape en turbulent livssituasjon som igjen får konsekvenser for ens sosiale liv og skolesituasjonen. Slike flyttinger kan føre til at man mister kontakt med lærere og venner som kan ha vært viktige positive støttepersoner. Men også det faktum at man har vært eller er barnevernklint kan i seg selv gi en negativ selvfølelse i møtet med andre mennesker.

At tidligere barnevernbarn av ulike årsaker ofte kommer dårligere ut enn annen ungdom på en rekke levekårsindikatorer, kan innebære at de står dårligere rustet enn annen ungdom i forhold til å skape seg en selvstendig tilværelse som voksne. Samtidig viser forskning at de barna som har fått et etterverntilbud, kommer bedre ut i sitt voksenliv enn dem som ikke har mottatt slike tiltak (Clausen og Kristofersen 2008). Barnevernklinter som hadde fått et tilbud om ettervern, viste seg i nevnte undersøkelse å ha nærmere 50 prosent større sjanse for en vellykket voksenkarriere enn dem som

ikke hadde fått et slikt tilbud. Dette tyder på at å få tilbud om et egnet etterverntilbud, kan gjøre en forskjell for ungdommens livssituasjon som voksne.

En stor andel av barnevernbarna i Norge har innvandrerbakgrunn. Barn med innvandrerbakgrunn er også overrepresentert i barnevernet i forhold til sin andel av barne- og ungdomspopulasjonen. Det gjelder også dem som har et etterverntilbud, det vil si som er i alderen 18–22 år. Det foreligger i begrenset grad norsk forskning som belyser den situasjonen unge med innvandrerbakgrunn er i i overgangen til voksenlivet. Det faktum at barn og unge med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i barnevernet, også etter fylte 18 år, kan i seg selv være en begrunnelse for å fokusere spesielt på denne gruppen ungdom også i et ettervernperspektiv. Men det kan også være grunn til å spørre om ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet opplever flere og/eller andre utfordringer enn ungdom med norsk bakgrunn når de skal etablere et selvstendig liv og dermed om etterverntilbudet til disse bør ivareta spesielle hensyn i tillegg til dem man forsøker å ivareta for norsk barnevern ungdom. Har barnevernklinter med innvandrerbakgrunn tilleggsutfordringer i overgangen til voksenlivet ved at de *både* er eller har vært barnevernklinter og at de også er innvandrere eller barn av innvandrere? Forskning har vist at ungdom med innvandrerbakgrunn generelt kan ha større problemer enn annen ungdom med å fullføre skolegang, blant annet på grunn av språkproblemer og at de kan ha vanskeligere for å komme inn på arbeidsmarkedet (Clausen og Kristofersen 2008). De kan også ha vanskeligheter med å skaffe seg en bolig. Diskriminering kan være forklaring på noen av problemene de møter på bolig- og arbeidsmarkedet, men manglende fullført skolegang og manglende relevant kompetanse i forhold til yrkeslivet kan også forklare en del av problemene; diskriminering er trolig ikke den eneste årsaken. En økt forekomst av psykiske problemer blant grupper av ungdom med innvandrerbakgrunn, særlig asylsøkerbarn, i forhold til etnisk norske barn, er en ytterligere barriere for å etablere et godt liv som voksen i Norge dersom man ikke får adekvat behandling (Dagsavisen 2008, Løwe 2008). Den kombinerte belastningen som en del unge med innvandrerbakgrunn møter med både å ha en barnevernbakgrunn og være innvandrer eller barn av innvandrede foreldre, kan vanskeliggjøre en selvstendig tilværelse som voksen.

Temaet for rapporten

Temaet for denne rapporten er ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn, både hvordan det går med dem etter at de har forlatt barnevernet og hvilket etterverntilbud de har mottatt. Å legge til rette for et godt etterverntilbud, er ikke bare barnevernets ansvar. Ved fylte 18 år har også andre instanser, som for eksempel sosialtjenesten, et ansvar. Vi vil i denne rapporten fokusere på hvordan barnevernet

og andre instanser legger til rette for at ungdom med innvandrerbakgrunn klarer å etablere et selvstendig liv som voksne. De forhold som vi særlig vil fokusere på, er etablering av en tilfredsstillende bosituasjon, fullføring av skolegang, innpass i arbeidslivet, etablering av sosiale nettverk og i en viss grad også helsesituasjonen, i den grad det er mulig å skaffe opplysninger om denne. En viktig problemstilling vil være å belyse om ettervernarbeidet rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn skiller seg vesentlig fra arbeidet rettet mot annen ungdom, om det er særskilte hensyn som må ivaretas for å oppnå et godt ettervern for denne ungdomsgruppen. En viktig problemstilling er med andre ord om det trengs et flerkulturelt ettervern og hva i så fall innholdet i et slikt ettervern bør være.

I den grad barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn kommer dårligere ut i forhold til for eksempel utdanning og arbeid enn barnevern ungdom med norsk bakgrunn, kan det også tenkes at sosioøkonomiske forhold spiller en rolle, at barnas situasjon har sammenheng med foreldrenes sosioøkonomiske situasjon i sitt opprinnelsesland og den situasjonen foreldre og barn har levd i i det nye landet. Hvilket sosialt sjikt i de respektive land foreldrene kom fra – og dro til –, kan være viktig for hvordan det går med deres barn senere i livet, for eksempel foreldrenes utdanningsnivå og økonomiske ressurser. Hva slags arbeid har foreldrene hatt i det nye landet? Hvor integrerte er foreldrene? Er mor i jobb? Kan foreldrene lese og skrive? Det er med andre ord ikke sikkert at ungdommens situasjon primært skal forklares med deres innvandrerbakgrunn. Vi har imidlertid i begrenset grad hatt mulighet for en systematisk vurdering av betydningen av sosioøkonomisk bakgrunn.

Noen begreper

Rapporten tar for seg ettervernssituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn. Med innvandrerbakgrunn tenker vi ikke på ungdom fra bestemte land eller kontinenter. Hovedmålsetningen med rapporten er å undersøke om andre problemstillinger kan gjøre seg gjeldende for ungdom som er vokst opp med en annen kulturell og/eller religiøs bakgrunn enn den vi kjenner fra vår del av verden, enten de nå har flyttet til Norge som barn eller er født og oppvokst i Norge. Når vi i denne rapporten bruker betegnelsen «innvandrerbakgrunn», omfatter begrepet både personer som selv har innvandret og de såkalte etterkommerne – altså personer som er født i Norge, men som har to innvandrede foreldre. Men vi tenker ikke på ungdom fra bestemt land, men ofte vil det dreie seg om såkalte synlige minoriteter. Vår målgruppen vil ofte være unge fra land utenfor vesten, som Pakistan, Irak, Somalia, Sri Lanka osv., men avgrensning i forhold til bestemte land vil ofte være problematisk i og med at heller ikke disse landene er homogene kulturelt og religiøst. For barnevernet vil det være av interesse å få

kjennskap til problemstillinger som eventuelt ligger utenfor den kjente horisonten for så å kunne ta stilling til hvordan man skal håndtere slike problemstillinger. Her kan vi for eksempel nevne tvangsekteskap og «kulturelt betinget» vold i familien på grunn av patriarkalske familiestrukturer, eventuelt på grunn av rus (for eksempel khat, som fortsatt er et relativt ukjent rusmiddel for det norske hjelpeapparatet både med hensyn til bruksmåte og virkning, men som brukes i en del innvandremiljøer). Hvordan skal barnevernet møte slike problemstillinger? Med forståelse for kulturelle og religiøse forskjeller (det noen vil kalle doble standarder) eller ut fra hva vi i vår del av verden anser som verdige liv i et menneskerettsperspektiv? Med innvandrerbakgrunn tenker vi altså mer på barn og unge i situasjoner som representerer relativt *nye og ukjente problemstillinger* for barnevernet generelt og i et ettervernperspektiv spesielt, snarere enn på konkrete opphavsland.

Samtidig vil vi forsøke å skille mellom førstegenerasjons unge med innvandrerbakgrunn og etterkommerne der det er naturlig og mulig fordi det viser seg at de to gruppene ofte kommer ganske ulikt ut i sin livssituasjon slik den kartlegges i offentlig statistikk, noe som trolig har sammenheng med grad av integrering i det norske samfunnet. Å snakke om innvandrere generelt uten å skille mellom dem som selv har flyttet til landet og dem som er oppvokst her, kan bidra til å overse viktige forskjeller – også i et ettervernperspektiv. Men det kan også tenkes at om en ungdom med innvandrerbakgrunn er født i Norge eller i Somalia, er lite relevant i den sammenhengen hjelpeapparatet møter sine brukere.

Data og metode

Rapporten bygger på flere typer av kilder. For å belyse ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn, har vi tatt for oss foreliggende statistikk om ettervern. Omfanget av statistikk om livssituasjonen til barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn i ettervernsalder er imidlertid begrenset. Vi trekker derfor også inn noe statistikk som kan belyse situasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn generelt, i første rekke i forhold til skole og arbeid, men også i forhold til andre faktorer som kan ha betydning når ungdom skal skape seg et selvstendig liv. Vi har også gjennomgått nasjonal og internasjonal forskning om ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn. Også her har vi i mangel av foreliggende forskning supplert med forskning som belyser situasjonen for unge med innvandrerbakgrunn generelt.

Videre har vi studert hvordan barnevernet i noen kommuner/bydeler i Norge arbeider med ettervern for ungdom med innvandrerbakgrunn. Vi har intervjuet ledere og ansatte i barneverntjenestene i disse kommunene/bydelene for å kartlegge deres arbeid med ettervern for den aktuelle gruppen. Vi har også intervjuet ledere og

ansatte i ulike instanser som i tillegg til barnevernet har et ansvar for en tilfredsstillende livssituasjon for de unge; det gjelder særlig sosialtjeneste, NAV og boligjenestene i kommunene, men også enkelte andre instanser som har spilt en viktig rolle.

Vi har også intervjuet sju ungdommer med innvandrerbakgrunn som i varierende grad har fått et etterverntilbud fra barnevernet for å høre deres erfaringer med etterverntilbudet. I løpet av den tiden vi har hatt til rådighet, har det imidlertid ikke lyktes oss å komme i kontakt med alle dem vi planla. Vi har bare klart å komme i kontakt med sju ungdommer, planen var åtte. Vi har rekruttert ungdom både gjennom kommunene og frivillige organisasjoner som arbeider med barnevern ungdom. Flere unge sa seg villige til å la seg intervju, men svarte likevel ikke da vi kontaktet dem per telefon. Dette viser at ulike grupper kan være vanskelige å nå og at man både trenger god tid og gode kontakter for å gjennomføre slike intervjuer.

Videre har vi intervjuet ledere for fire barneverninstitusjoner som har ungdom med innvandrerbakgrunn over 18 år boende og én fosterforelder til ungdom med innvandrerbakgrunn. Til tross for forespørsel både til de aktuelle kommunene og henvendelse til Norsk fosterhjemforening, som «etterlyste» fosterforeldre gjennom sitt kontaktnett, har vi bare klart å få tak i én fosterforelder; planen var fire. Til gjengjeld har den ene fosterforelder vi fikk kontakt med hatt/har flere fosterbarn med innvandrerbakgrunn.

I tillegg til å belyse etterverns situasjonen til unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet generelt, vil vi også se nærmere på situasjonen for enslige mindreårige asylsøkere som har fylt 18 år, dem vi i det følgende har kalt enslige unge asylsøkere, i og med at de vel ikke kan kalles mindreårige lenger etter at de har fylt 18 år.

Vi gjør for øvrig nærmere greie for det metodiske opplegget i innledningen til hvert av kapitlene der intervjuene presenteres.

Målgruppen for rapporten, barnevernklienter med innvandrerbakgrunn som har nådd ettervernalder, er en relativt smal målgruppe. For å få våre ulike informanter i tale, ringte vi først rundt, presenterte temaet for undersøkelsen og avtalte tidspunkt for intervjuing med oppfordring om å tenke igjennom om det er spesielle ettervern utfordringer for denne gruppen unge. Ingen har måttet ta stilling til problemstillingen «på sparket». Mange av våre informanter har imidlertid hatt problemer med å skille mellom problemstillinger som knytter seg til barnevern ungdom generelt og unge med innvandrerbakgrunn spesielt. Om dette er uttrykk for at fokuset på ungdom med innvandrerbakgrunn er for lite i hjelpeinstansene eller om det er uttrykk for at disse instansene ikke skiller mellom klienter med og uten innvandrerbakgrunn («er fargeblinde»), er vanskelig å avgjøre. Mye av den informasjonen vi fikk og som disse instansene ønsket å formidle, er imidlertid ikke knyttet til unge med innvandrerbakgrunn spesielt, men dreier seg om å gi unge et godt etterverntilbud generelt, uavhengig av bakgrunn. Kanskje er det uttrykk for at de ikke synes innvandrerperspektivet er det viktigste, men at det å gi et godt tilbud, er viktigst.

Barneverntjenestene i de studerte kommunene/bydelene har for øvrig fått tilsendt kopi av beskrivelsen av deres kommune og har hatt anledning til å kommentere vår presentasjon av kommunen/bydelen.

I vår presentasjon av samtaler med de ulike informantene, barneverntjenester, sosialtjenester, barnevernmyndighet med innvandrerbakgrunn osv., har vi i hovedsak latt deres utsagn stå ukommentert. De utsagnene som presenteres, er deres utsagn, ikke forskernes. I oppsummeringene og i avslutningskapittelet forsøker vi imidlertid å trekke mer generelle erfaringer på bakgrunn av våre informantsamtaler. Vi har også latt våre informanter være anonyme, det gjelder både de kommunene vi har studert og dem vi har intervjuet i kommunene.³

Vi viser også til at forskningsinstituttet NOVA nylig har utarbeidet en rapport om ettervern. I denne rapporten presenteres status for ettervernarbeidet i Norge (Bakketeig og Backe-Hansen 2008). Her finnes fylldig dokumentasjon av både utviklingen i ettervernarbeidet over tid og måten norske kommuner i dag arbeider med ettervern. Mange av funnene i NOVA-rapporten kan leses som nødvendig bakgrunnsinformasjon for den foreliggende rapporten, som går mer i dybden på innvandrerperspektivet på ettervern. I foreliggende rapport har vi tatt for oss ulike typer av materiale (forskning, statistikk) og gjennomført egne undersøkelser som kan belyse ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn spesielt. Vi viser til NOVA-rapporten for den som ønsker å lese mer om ettervern i Norge generelt. Forhåpentligvis kan informasjonen i de to rapportene supplere hverandre på en fruktbar måte.

Hva er ettervern?

Med ettervern menes tiltak som settes inn når ungdom er i ferd med å forlate barnevernet, for å lette overgangen til en selvstendig tilværelse som voksen. I lov om barnevern av 1953 ble det åpnet for at barneverntiltak kunne settes inn også etter fylte 18 år. I den nye loven av 1992 ble ikke muligheten for et etterverntilbud nevnt, men med revisjonen av loven i 1998, kom ettervern tilbake som et tilbud. I loven står det nå at:

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet fylte 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år. (§1-3)

Loven åpner også for at de unge som i første omgang avviser et tilbud om ettervern, har en angrefrist i forhold til dette tilbudet, men loven angir ingen fast tidsfrist. Her skal barnevernet foreta en konkret og skjønnsmessig vurdering.

³ Med noen unntak, som vi gjør nærmere greie for det aktuelle kapittelet.

Ettervern kan omfatte en rekke ulike tiltak, som hjelp til å fullføre skolegang, til å skaffe arbeid og bolig eller sørge for at ungdommen tilegner seg en rekke ferdigheter som trengs for å leve et selvstendig liv etter utflytting fra institusjon eller fosterhjem (for eksempel lære å husholde med penger, lære å holde orden på et hjem, lære å ta kontakt med offentlige myndigheter og arbeidsgivere). Ettervern kan også være å tilby ungdommen et sosialt nettverk i form av en støttekontakt, eller hjelpe til å etablere et sosialt nettverk, men hovedhensikten med etterverntiltak er å lette overgangen fra en situasjon som barnevernklent til en selvstendig tilværelse som voksen.

Begrepet ettervern brukes nasjonalt og internasjonalt på flere måter. I norsk barnevernstatistikk slik Statistisk sentralbyrå presenterer den, brukes begrepet om alle typer av barneverntiltak som settes inn etter fylte 18 år. En annen måte å definere begrepet på kunne være å forbeholde det de tiltak som settes inn etter utflytting fra institusjon eller fosterhjem for å bidra til å gjøre den unge mer selvhjulpne når vedkommende går over i en mer selvstendig livssituasjon. I Danmark forbeholder man i større grad begrepet til slike situasjoner og heller ikke nødvendigvis begrenset til en viss oppnådd alder (Dreyer Espersen 2004, Jensen og Malmborg 2005). Ettervern vil ut fra denne definisjonen være de tiltak som settes inn overfor unge som flytter ut av institusjon og over i for eksempel bolig/hybel med oppfølging allerede i 16–17-årsalderen. Også i Storbritannia brukes begrepet («leaving care») ofte på en liknende måte; her er det også svært vanlig at ungdom velger å flytte ut av institusjon eller fosterhjem allerede i 16-årsalder slik at det er viktig å tilby etterverntiltak allerede på et så tidlig tidspunkt (Barn m. fl. 2005). Men begrepet brukes også på tiltak som settes inn under institusjonsoppholdet for å *forberede* livet utenfor institusjon eller i en mer selvstendig bosituasjon. Det dreier seg da gjerne om trening av ulike boferdigheter (vask, matlaging), betale regninger, innkjøp av sunn mat, søke på skoler eller jobber osv., ferdigheter som andre unge ofte tilegner seg hjemme hos sine foreldre,⁴ og om å ha noen voksne å rådføre seg med i de ulike valg man må ta. Ettervern blir etter en slik forståelse mer en hjelp til å etablere en ny livssituasjon som voksen, en hjelp som helst bør starte i god tid, mer enn tiltak som settes inn ved en oppnådd alder, for eksempel 18 år.

I Norge – og i en del andre land – har man forsøkt å dreie tiltaksbruken bort fra plasseringer utenfor hjemmet til mer hjelp i hjemmet i form av såkalte hjembaserte tiltak. Dette kan dreie seg om mer eller mindre tunge tiltak og kan rette seg både mot å styrke foreldrerollen og å hjelpe et barn med atferdsproblemer. Men også de unge som har bodd hjemme og har fått ulike typer av tiltak fra barnevernet, skal før eller senere flytte over i en mer selvstendig tilværelse, eventuelt med oppfølging. Ofte kan også disse unge trenge et ettervern. Ettervern er derfor ikke forbeholdt dem som har vært plassert utenfor hjemmet, eventuelt har vært under barnevernets omsorg, selv om det

⁴ Skjønt, det varierer vel (skriver forfatteren av denne rapporten som selv har tre ungdommer boende hjemme)?

trolig er denne gruppen unge som mest trenger og som oftest tilbys et slikt tilbud. De har ofte en dårligere relasjon til sin familie og sitt tidligere nærmiljø og kan i mindre grad forventes å få den støtten hjemmefra som andre unge får.

Vi vil ikke her foreslå en bestemt bruk av ettervernbegrepet som riktigere enn en annen. Men det er viktig å være klar over at innholdet i begrepet kan variere når man sammenlikner forskningserfaringer på tvers av land, både med hensyn til hvilken alder man snakker om (16-åringer eller 18-åringer?),⁵ hvilke klientgrupper som er målgruppene for slike tiltak (alle 18-åringer som kunne ha behov for et etterverntilbud eller bare dem som har vært plassert utenfor hjemmet i institusjon eller fosterhjem?) og hvilket innhold etterverntiltakene har.⁶

Hva kjennetegner et godt ettervern?

På grunnlag av en gjennomgang av foreliggende nasjonal og internasjonal forskning om ettervern konkluderer NOVA med at etterverntiltak har en positiv effekt på barnevernmyndighets fremtidige livssituasjon (Bakketeig og Backe-Hansen 2008). Går det så an å angi hva innholdet i et godt etterverntilbud kan være? Barn og unge som har mottatt barneverntiltak er en mangfoldig gruppe og deres behov kan være svært forskjellige. Etterverntilbudene som gis kan også variere, men en del momenter trekkes i NOVA-rapporten frem som vesentlige:

- På grunn av mangfoldet i problemsituasjoner og utfordringer den enkelte står overfor bør også etterverntilbudet være mangfoldig og i størst mulig grad tilpasses den enkeltes behov.
- Etterverntilbudet bør planlegges tidlig og vare lengst mulig slik at den unge gis god tid i sin modningsprosess – i likhet med annen ungdom.
- Tilbudet bør styrke den enkeltes personlige utvikling. Her er kontinuitet og stabilitet i livssituasjonen viktig, i likhet med utvikling av et sosialt nettverk som kan fungere støttende. I tillegg bør den unge få erfaringer med ulike ferdigheter som kreves for å leve et selvstendig liv, både praktiske ferdigheter (kunnskap om økonomi, husholdning osv.) og sosiale og emosjonelle ferdigheter.

⁵ Man må anta at en 18-åring som forlater barnevernet, er mer moden enn en 16-åring, at det å bli noen år eldre, kan ha en selvstendig modningseffekt. Å sammenlikne en 16-åring som forlater en barneverninstitusjon for å bo for seg selv med en 18-åring som gjør det samme, kan derfor fort bli urimelig.

⁶ Vi viser for øvrig til NOVA-rapporten (2008) om ettervern som går grundigere inn på begrepet ettervern.

- Det bør tilbys pakker av tilbud som imøtekommer flere behov hos den enkelte, for eksempel rettet mot å fullføre skolegang og å skaffe seg et arbeid. En god boligløsning og økonomisk støtte er her viktige grunnforutsetninger. For eksempel trenger den unge et økonomisk grunnlag for å fullføre skolegang.
- Den unge bør selv medvirke i utformingen av sin egen livssituasjon og ikke presenteres for en ferdig løsning.

En faktor som særlig trekkes frem i forskningslitteraturen om ettervern, er muligheten for å ha én eller flere stabile voksenpersoner som kan fungere som veileder/rådgiver i alle de valg den unge står overfor og som også kan fungere som støtte når vanskelige situasjoner oppstår. Dette bør være en person som har relativt mye tid til rådighet og som også kan stille opp over lengre tid. Denne voksenpersonen kan både være fosterforeldre, institusjonspersonalet, miljøarbeidere, verger eller andre som kjenner ungdommen godt, som har anledning til å involvere seg på en forpliktende måte i den enkeltes liv og som har utviklet en god relasjon til den unge. Det er viktig å prøve å unngå at denne personen skiftes ut når ungdommens livssituasjon forandres, for eksempel dersom den unge flytter ut av institusjon og over i en mer selvstendig bosituasjon.

Gangen i rapporten

I kapittel 2 presenterer vi statistikk og forskning som kan bidra til å belyse ettervernsituasjonen for målgruppen for rapporten. I kapittel 3 gjør vi en tilsvarende undersøkelse for enslige unge asylsøkere. I kapittel 4 presenterer vi så ettervernarbeidet rettet mot målgruppen i 3 norske kommuner, hvorav 2 bydeler. I kapittel 5 lar vi ungdom selv komme til orde ved å presentere et utvalg unges synspunkter på den ettervernsituasjonen de har vært i og det etterverntilbudet de har hatt. Kapittel 6 presenteres synspunkter på ettervern fra ledere ved ungdomsinstitusjoner som har erfaringer med målgruppen og én ditto fosterforelder. Endelig foretar vi i kapittel 7 en sammenfatning av funnene i rapporten.

2 Hvordan går det med ungdom med innvandrerbakgrunn generelt og dem med barneverntiltak spesielt?

I dette kapittelet vil vi se nærmere på foreliggende forskning og dokumentasjon som kan gi et bilde av ettervernsituasjonen til ungdom med innvandrerbakgrunn. Vi starter med å gi et statistisk bilde av situasjonen, både omfanget av etterverntiltak og hvilke tiltak de unge har. Vi presenterer også tall som viser hvordan det generelt går med ungdom med innvandrerbakgrunn i skole og arbeid. Dernest presenterer vi nasjonal og internasjonal forskning om ettervernsituasjonen til ungdom med innvandrerbakgrunn.

Barnvern barn med innvandrerbakgrunn

Norsk statistikk viser at barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i barnevernet i forhold til sin andel av barne- og ungdomspopulasjonen. Tall for 2004 viser at mens 25,4 per 1000 barn uten innvandrerbakgrunn fikk barneverntiltak dette året, var tilsvarende tall for førstegenerasjonsbarn hele 57,8 mens for de såkalte etterkommerne, barn født i Norge med to utenlandsfødte foreldre, var tallet 38,7.⁷ Denne siste gruppen (etterkommerne) plasserer seg altså om lag midt mellom barn uten innvandrerbakgrunn og førstegenerasjonsbarn (Allertsen og Kalve 2006: 41).⁸ Spesielt er det førstegenerasjons *gutter* som peker seg ut med en høy klientrate på 66,3 per 1000 barn. Mange av førstegenerasjon barn og unge kom som enslige, mindreårige asylsøkere.

Bruken av barneverntiltak er spesielt høy for førstegenerasjonsbarn i årene like før de fyller 18 år, det vil si i ungdomsalder (figur 3.1 hos Allertsen og Kalve 2006). Med

⁷ I statistikken defineres førstegenerasjons innvandrere som «personer født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre» mens etterkommerne er dem som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre som har innvandret. Det er morens fødeland som representerer landbakgrunnen.

⁸ SSB presenterer bare unntaksvis statistikk for innvandrerbarn samlet, men splitter den opp på henholdsvis førstegenerasjon og etterkommerne, trolig fordi de to gruppene skiller seg ad på viktige områder. I barnevernstatistikk og annen statistikk likner etterkommerne ofte mer på barn uten innvandrerbakgrunn enn på førstegenerasjonsinnvandrerbarn og denne forskjellene innad i innvandrergruppen kan det være viktig å få frem.

hensyn til landbakgrunn var det i 2004 barn fra Asia (inklusive Tyrkia) og Afrika som skilte seg ut med et stort omfang av tiltak (høy klientrate), men med store forskjeller mellom førstegenerasjon og etterkommerne; for Asia inklusive Tyrkia henholdsvis 62 og 39, for Afrika henholdsvis 100 og 46 per 1000 barn i de respektive gruppene, med andre ord en om lag dobbelt så høy klientrate for førstegenerasjon som for etterkommerne. (Se figur 2.4 hos Allertsen og Kalve 2006).⁹

Også når det gjelder barneverntiltak rettet mot eldre ungdom, dem mellom 18–22 år, viser statistikken at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn ungdom uten innvandrerbakgrunn mottar barneverntiltak. Igjen er det er førstegenerasjonsungdom som i størst grad mottok slike tiltak i løpet av 2004, med en klientrate på 33,3 per 1000 barn. For etterkommerne var klientraten 15,3 mens den for unge uten innvandrerbakgrunn var 12,1; etterkommerne ligner altså her mer på ungdom uten innvandrerbakgrunn enn på førstegenerasjonsungdommene. For alle de tre gruppene i aldersgruppen 18–22 år (førstegenerasjon, etterkommere og etnisk norske) gjelder det at flere mottok etterverntiltak i 2004 enn i 2002 (sist dette ble målt), men økningen var størst i førstegenerasjonsgruppen. I den grad omfanget av tildelte tiltak gjenspeiler behovet, tyder statistikken på at barn og unge med innvandrerbakgrunn, og særlig førstegenerasjon, har et større behov for barneverntiltak enn andre barn og unge, både før etter fylte 18 år.

Etterverntilbudet

Tilbudet om ettervern har økt vesentlig de senere årene, trolig som følge av lovendringen i 1998. Ifølge en ny NOVA-rapport har antallet ettervernklienter økt de siste årene, fra 550 i 1995 til om lag 2100 i 2005 (Bakketeig og Backe-Hansen 2008). Men omfanget av tiltak faller raskt med økende alder og synes å halveres for hvert år med stigende alder slik at 50 prosent færre av 19-åringene får et tilbud i forhold til 18-årin-

⁹ En ny publikasjon av Vinnerljung m.fl. (2008) viser for øvrig for Sveriges del at når man kontrollerer for sosioøkonomisk bakgrunn, finner man ikke lenger at barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i barnevernet, snarere tvert om for barn i alderen 7–12 år. For aldersgruppe 12–17 år finner man moderat overrepresentasjon for ungdom fra noen land (dem som er født i afrikanske land sør for Sahara og i asiatiske land utenfor Midtøsten). (Midtøsten: Tyrkia, Irak og Iran.) Det påpekes også at få land kontrollerer for slike bakgrunnsfaktorer i sin statistikk over barnevernbarn med innvandrerbakgrunn, også Norge, og at det kunne vært nyttig for å forstå hvorfor barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i barnevernet, at det ofte mer er foreldrenes sosioøkonomiske stilling enn innvandrerbakgrunn som forklarer den høye klientraten blant barna deres. Dette kan kanskje også forklare noe av grunnen til at førstegenerasjonsungdommene har en høyere klientrate enn etterkommerne: foreldrenes sosioøkonomiske status kan være en annen.

gene osv. Det er med andre i hovedsak dem som nylig har fylt 18 år, som i dag mottar et etterverntilbud.

En nylig utgitt rapport fra Diakonhjemmets høgskole om ettervern indikerer at mange barneverntjenester arbeider systematisk med ettervern (Oterholm 2008). To tredjedeler av barneverntjenestene i undersøkelsen oppgir at de har en systematisert praksis med hensyn til å arbeide med overgangen til en selvstendig tilværelse. En god del færre (28 prosent) oppgir at de har skriftlige rutiner for ettervernarbeidet. Alle barneverntjenestene i undersøkelsen sier også at de informerer ungdommene om at tiltak kan opprettholdes etter fylte 18 år og nesten like mange (93 prosent) sier at de gir informasjon om konkrete tiltak og om muligheten for å ombestemme seg dersom man først har sagt nei (86 prosent svarer dette). Hele 95 prosent av barneverntjenestene oppgir at de vanligvis foretar en kartlegging sammen med ungdommene av hva den enkelte trenger for å klare seg selv, som oftest når den unge er i alderen 17–17 ½ år. Over 80 prosent av barneverntjenestene mener dessuten at de motiverer ungdommene til å motta videre tiltak dersom de (barneverntjenestene) vurderer at den unge har behov for det og selv om den unge selv ikke ønsker ytterligere hjelp. Men en del barneverntjenester erkjenner også at «det er en utfordring å motivere ungdom til å fortsatt motta hjelp fra barnevernet etter fylte 18 år» og at «det er en svakhet at det er for lett for ungdom å takke nei til oppfølging» (Oterholm 2008: 32). Det synes med andre ord som om mange barneverntjenester etter hvert både informerer om muligheten for, prøver å motivere til og også tilbyr etterverntilbud, i hvert til dem som nylig har fylt 18 år.

De presenterte tallene fra Diakonhjemmets høgskole gjelder alle ungdommer i barnevernet sett under ett. Vi vet ikke om resultatene ville sett annerledes ut dersom man hadde hatt informasjon om ungdom med innvandrerbakgrunn spesielt. Er det for eksempel grunn til å tro at barneverntjenestene er mindre tilbøyelige til å motivere ungdom med innvandrerbakgrunn til å ta imot et etterverntiltak enn annen ungdom, eller at ungdom med innvandrerbakgrunn er vanskeligere å motivere til å ta imot etterverntiltak? Den tidligere refererte statistikken over barnevernbarn med innvandrerbakgrunn viste som vi så at unge med innvandrerbakgrunn mottar etterverntiltak i et større omfang enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. Ut fra foreliggende statistikk er det derfor ikke grunn til å tro at svaret på de to spørsmålene over er ja.

Hvilke etterverntiltak har ungdom med innvandrerbakgrunn?

Det finnes i begrenset grad statistikk som kartlegger etterverntilbudet ut fra innvandrerstatus, det vil si tilbudet til barnevern ungdom som har fylte 18 år eller nærmer seg denne

aldersgrensen og som har innvandrerbakgrunn. Statistisk sentralbyrås statistikk viser imidlertid at førstegenerasjonsungdom med innvandrerbakgrunn i alderen 18–22 år i atskillig høyere grad enn både ungdom uten innvandrerbakgrunn og etterkommerne har et plasseringstiltak (nesten tre ganger så hyppig som de to andre gruppene) (Allertsen og Kalve 2006). Ungdom i alderen 13–17 år har generelt en høyere plasseringsrate enn dem som har fylt 18 år, men også i denne gruppen skiller førstegenerasjonsungdom seg ut med mer enn dobbelt så høy plasseringsrate som de to andre gruppene. En større andel av førstegenerasjonsungdom i aldersgruppen 13–17 år er også under omsorg enn i de to andre gruppene (se tabell 2.1).¹⁰

Tabell 2.1 Plasseringer og barn under omsorg i aldersgruppene 13–17 år og 18–22 år, etter innvandrerbakgrunn. Per 31.12.04. Per 1000 barn i aldersgruppene.*

Unge uten innvandrerbakgrunn		Førstegenerasjonsungdom med innvandrerbakgrunn		Etterkommere av innvandrere	
13–17 år	18–22 år	13–17 år	18–22 år	13–17 år	18–22 år
12,6	4,2	29,6	11,9	11,6	4,9
Under omsorg: 8,3		Under omsorg: 10		Under omsorg: 6,7	

* På basis av Allertsen og Kalve (2006), tabell A9 og A12.

Dette *kan* indikere at større problemer (som er bakgrunnen for barneverntiltaket) ligger til grunn for barneverntiltak satt i verk overfor førstegenerasjonsungdom enn for de andre to gruppene. Atferdsproblemer hos den unge selv (som sosiale avvik eller kriminalitet) eller fysisk og i en viss grad også psykisk mishandling fra foreldrenes side er oftere oppgitt som grunn for tiltak blant førstegenerasjonsbarn og -unge, enn for de to andre gruppene.¹¹ Det samme mønsteret finner man om man ser på omfanget av hjelpetiltak, som også kan omfatte lettere tiltak enn plasseringer, for eksempel tiltak i hjemmet. Både i aldersgruppen 13–17 år og 18–22 år har førstegenerasjonsungdom tre ganger så ofte slike tiltak som unge uten innvandrerbakgrunn og dobbelt så ofte som etterkommerne (Allertsen og Kalve 2006: 47), selv om tiltaksraten synker betraktelig etter fylte 18 år for alle de tre gruppene.¹²

¹⁰ Etter fylte 18 år, når personen det gjelder blir myndig, går alle tiltak over til å være frivillige hjelpetiltak selv om vedkommende var under omsorg eller tvang tidligere. Som hovedregel er plasseringstiltak etter fylte 18 år et frivillig hjelpetiltak. Etter § 4-24 tredje ledd i Lov om barnevern kan imidlertid ungdom i en del tilfeller plasseres og tilbakeholdes i institusjon uten samtykke også etter fylte 18 år dersom plasseringen skjedde forut for fylte 18 år.

¹¹ Tabell A6 hos Allertsen og Kalve (2006). Mens psykiske lidelser hos foreldrene er mer utbredt som grunn for tiltak blant begge innvandrergruppene enn for dem uten innvandrerbakgrunn.

¹² For dem over 18 år, vil plasseringer være definert som et frivillig hjelpetiltak fordi personen det gjelder er myndig og selv kan avgjøre om han/hun vil motta tiltaket.

I den grad statistikken over omfanget av plasseringer, omsorgsovertakelser og grunnlaget for valg av tiltak gir et noenlunde dekkende bilde av problemsituasjonen den enkelte unge var i forut for tiltaket, kan mye tyde på at førstegenerasjonsungdom har særlige problemer. Når man skal vurdere hvilke utfordringer ungdom med innvandrerbakgrunn har i et ettervernperspektiv, kan det derfor være viktig å skille mellom grupper av ungdom og ikke «skjære alle over én kam». Én antakelse ut fra de fremlagte tallene kan være at botid i landet og grad av integrering, også hos foreldrene, spiller en stor rolle i forhold problemsituasjoner som nødvendiggjør at barneverntiltak settes inn, på den måten at jo lengre botid og jo mer integrert, desto mindre behov for barnevernets inngripen. Men det kan også tenkes at kommunikasjonssvikt på mange nivåer øker risikoen eller sannsynligheten for at samarbeidet mellom familien og barnevernet bryter sammen tidligere eller oftere hos familier der foreldrene ikke kjenner det norske velferdsapparatet og/eller at språklige barrierer gjør kommunikasjonen vanskelig og øker risikoen for misforståelser.

Statistisk sentralbyrås statistikk viser også noen forskjeller i hvilke plasseringstilbud ettervernklientene mottar avhengig av innvandrerbakgrunn (tabell 2.2) (Allertsen og Kalve 2006). Fosterhjem er den mest brukte plasseringsformen for både de 13–17 årige og de 18–22 årige barnevernungdommene uten innvandrerbakgrunn. Også for etterkommerne er fosterhjem den mest brukte plasseringsformen for begge aldersgruppene. Førstegenerasjonsungdom over 18 år skiller seg her ut ved at de i mindre grad er plassert i fosterhjem, mens derimot bolig/hybel er den mest brukte plasseringsformen for denne gruppen; mer enn halvparten i denne gruppen har dette botilbudet, mens det gjelder en fjerdedel av de unge uten innvandrerbakgrunn og ennå færre blant etterkommerne (henholdsvis 23 og 18 prosent).

Tabell 2.2 Typer av plasseringstiltak 13–17 år og 18–22 år etter innvandrerbakgrunn per 31.12.04 Prosent.*

	Unge uten innvandrerbakgrunn		Førstegenerasjonsungdom med innvandrerbakgrunn		Etterkommere av innvandrere	
	3–17 år	18–22 år	13–17 år	18–22 år	13–17 år	18–22 år
Fosterhjem	68	55	49	28	60	59
Barne- og ungdomshjem	23	15	26	13	26	18
Bolig/hybel	3	23	11	52	6	18
Sum	(3474)	(1046)	(425)	(251)	(97)	(22)

*På basis av tabell A9 hos Allertsen og Kalve (2006).¹³

¹³ Tabellen summerer ikke til 100 prosent fordi noen plasseringskategorier ikke er tatt med. Det gjelder kategoriene «andre behandlingstiltak» og beredskapshjem, men begge har et relativt lite omfang.

De fremlagte tallene kan altså tyde altså på at ungdom med innvandrerbakgrunn, men særlig førstegenerasjonsungdom, har spesielle utfordringer som nødvendiggjør at barnevernet griper inn og også at andre tiltak enn for de andre to gruppene settes inn. Vi har allerede nevnt lengden på botiden og grad av integrering, også hos foreldrene, som mulige forklaringer, men her trengs mer forskning for å tolke de fremlagte tallene.

Ungdom med innvandrerbakgrunn i skole og arbeid

Som tidligere nevnt, tyder forskning på at barnevernklienter ofte kommer dårligere ut i forhold til skole og arbeid enn annen ungdom og at dette også kan gjelde unge med innvandrerbakgrunn (Clausen og Kristofersen 2008). Det kan være interessant å se om dette også gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn generelt, altså om også de uten kontakt med barnevernet kommer dårlig ut i denne sammenheng i forhold til dem uten innvandrerbakgrunn.

Registerdata fra Statistisk sentralbyrå viser at det er vesentlige forskjeller mellom ungdomsgruppene i tilbøyelighet til å være under utdanning eller i arbeid (Olsen 2008).¹⁴ Ser vi på andelen aktive (i skole og/eller arbeid) i aldersgruppen 16–19 år, er etterkommerne i nesten like stor grad som dem uten innvandrerbakgrunn å regne som aktive (henholdsvis 90 og 94 prosent). De fleste i begge gruppene er i utdanning (om lag halvparten), mens en del kombinerer skole og arbeid. Faktisk er noe flere av etterkommerne i aldersgruppen 16–19 år under utdanning (55 prosent) enn tilsvarende aldersgruppe uten innvandrerbakgrunn (48 prosent).¹⁵ Blant førstegenerasjonsungdommene i samme aldersgruppe er aktivitetsgraden noe lavere (76 prosent); om lag like mange som i de andre gruppene er i skole, men noe færre er i arbeid. Ser vi så på aldersgruppen 20–24 år, er også aktivitetsnivået blant dem uten innvandrerbakgrunn og etterkommerne temmelig likt (henholdsvis 89 og 82 prosent); noe færre er i arbeid og/eller i utdanning i den siste gruppen enn i den første. Førstegenerasjons unge voksne skiller seg i aldersgruppen 20–24 år enda mer ut enn i aldersgruppen 16–19 år. Blant 20–24-åringene er bare 66 prosent aktive. Særlig er det færre i kategorien jobb/utdanning kombinert.

For 20–24-åringen viser det seg ved nærmere analyse at *alder ved innvandring* og *botid* spiller en rolle. De som innvandret som barn og har hatt hele skolegangen i Norge, er aktive i omtrent samme omfang som etterkommerne. Blant førstegenerasjonsunge er det dem med kort botid (enslige mindreårige/unge asylsøkere, familiegjenforening/henteekteskap) som særlig bidrar til den lavere aktivitetsgraden. Forskjellene i aktivitet

¹⁴ Tallene gjelder for 4. kvartal 2006.

¹⁵ Mens flere av dem uten innvandringsbakgrunn er i en kombinasjon utdanning/arbeid.

mellom førstegenerasjonsungdom og etterkommerne forklares i hovedsak med betydningen av å være født og/eller oppvokst i landet, særlig i forhold til språkinnlæring og annen type opplæring man har ervervet, men generelt også botid i landet, der man ser at det går et skille ved fire års botid (Henriksen 2006). Jo lengre botid førstegenerasjonsungdommene har, desto større utdannings- og sysselsettingsaktivitet og desto mindre forskjeller i forhold til etterkommerne.

For unge voksne under 25 år er det for øvrig lite forskjell mellom kjønnene innenfor hver av de tre gruppene «uten innvandrerbakgrunn», førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommerne, selv om det altså er forskjeller mellom gruppene. Etter fylte 25 år har både førstegenerasjonskvinnene og etterkommerkvinnene en lavere aktivitetsgrad enn mennene i tilsvarende grupper. Det er særlig en lavere sysselsettingsgrad (færre i arbeid) som fører til den lavere aktivitetsgraden blant kvinnene i disse to gruppene. Dette tolkes som uttrykk for at tradisjonelle kjønnsforskjeller her begynner å gjøre seg gjeldende og atskillig mer hos kvinner med innvandrerbakgrunn enn blant kvinner uten innvandrerbakgrunn (Olsen 2008: 12). Kvinner med innvandrerbakgrunn er i mindre grad i arbeid når de stifter familie enn kvinner uten innvandrerbakgrunn.

Statistikken viser dessuten at graden av utdannings- og arbeidsaktivitet varierer ut fra hvor innvandrerne kommer fra. Aktiviteten blant 16–24-åringene er særlig lav blant førstegenerasjonsinnvandrere fra Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika, mens førstegenerasjonsungdom fra Øst-Europa har en aktivitetsgraden som mer ligner den unge uten innvandrerbakgrunn har. Statistikken tyder altså også på at forskjeller gjør seg gjeldende ut fra hvilke land eller verdensdeler man har utvandret fra (Olsen 2008: 14). Dette kan igjen ha sammenheng med kulturforskjeller mellom landene i forhold til kvinners yrkesaktivitet.

Foreliggende statistikk tyder videre på at en del unge med innvandrerbakgrunn, særlig gutter og særlig dem med kort botid i Norge, har større problemer med å fullføre skolegang enn etnisk norsk ungdom. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at 35 prosent av guttene med innvandrerbakgrunn (22 prosent av jentene) dropper ut av videregående skole og særlig gutter med afrikansk bakgrunn, med hele 48 prosent (26 prosent av jentene). Til sammenligning gjelder det 20 prosent av etnisk norske gutter (Statistisk sentralbyrå 2007).

Forskning tyder for øvrig på at noe av årsaken til at ungdom med innvandrerbakgrunn gjør det dårligere i skolesammenheng enn ungdom uten slik bakgrunn, har sammenheng med familienes sosioøkonomiske situasjon (Bakken 2003). Dette kan trolig også være noe av forklaringen på hvorfor etterkommerne gjør det bedre enn førstegenerasjonsungdommene. Foreldrenes sosiale status kan ha blitt endret. Men kort botid kan også spille en rolle uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn i og med at man har hatt kort tid til å lære norsk språk og andre ferdigheter er som er viktige for å fullføre skolegangen.

Som tidligere vist, er det særlig førstegenerasjonsungdom som er overrepresentert i barnevernet, også i forhold til tiltak etter fylte 18 år. Også når det gjelder utdannings- og arbeidsaktivitet er førstegenerasjonsunge i mindre grad i utdanning eller arbeid enn etterkommerne. Selv om det foreløpig ikke finnes statistikk som viser utdannings- og arbeidsaktiviteten til ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet, kan mye tyde på at det særlig er dem som ikke er født og oppvokst i landet og som i tillegg har kort botid, som har størst problemer med å gjennomføre skolegang og å skaffe seg arbeid.

De fremlagte tallene tyder på at barnevernet og andre *kan* ha større utfordringer knyttet til å støtte opp om skole- og arbeidsaktivitet blant ungdom med innvandrerbakgrunn, og særlig blant dem som selv har innvandret, enn blant unge uten en slik bakgrunn.

Forskning om ungdom med innvandrerbakgrunn i ettervernalder

I dette avsnittet vil vi legge frem en del nasjonal og internasjonal forskning om ettervernsituasjonen for barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn. I mangel av forskning som belyser situasjonen for vår relativt smale målgruppe: barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn, vil vi også trekke frem forskning som belyser situasjonen for innvandrer ungdom mer generelt i forhold til grad av utsatthet (diskriminering, utsatthet for vold, helseproblemer, rusmisbruk), selv om denne forskningen altså ikke tar for seg vår målgruppe spesielt.

Både nasjonalt og internasjonalt finnes det relativt få undersøkelser som tar for seg ettervernsituasjonen til ungdom med innvandrerbakgrunn. De undersøkelsene som finnes, er ofte basert på et ikke representativt utvalg av respondenter på grunn av stort frafall (i kvantitative studier) eller et lite antall intervjuede (i kvalitative studier) (se for eksempel Biehal m.fl 1995, Barn 1999, Barn m.fl. 2005).¹⁶ Kvantitative studier med stort frafall er lite egnet til generaliseringer. Heller ikke kvalitative studier er egnet for generaliseringer selv om de kan være nyttige for å innhente mer inngående kunnskap om grupper som man ellers har liten kunnskap om.

I tillegg til at gjennomførte undersøkelser ofte er lite egnet til generaliseringer, kan det også være problemer forbundet med å overføre erfaringer fra andre land til Norge. Dels kan det ha sammenheng med at ettervern ikke defineres på en ensartet måte i alle land, for eksempel i forhold til aldersgruppe (16-åringer eller 18-åringer?), i forhold til

¹⁶ Undersøkelsene har ofte stort frafall i form av lav svarprosent. Det er også et problem at man oftest får i tale dem som *har* et tilbud fra barnevernet, dem som har lyktes best osv. Dermed kan man stå i fare for å undervurdere de problemer enkelte grupper kan ha (se Barn m.fl. 1995: 6).

målgruppene (alle barnevernklienter i en viss fase eller bare dem som har vært *under omsorg* av barnevernet, som bare utgjør en liten gruppe av barnevernklientene?) eller hvilke tiltak som skal regnes som ettervern, for eksempel bare tiltak etter utflytting fra institusjon eller også i forberedelsene til utflytting. Videre kan overføring av kunnskap fra ett land til et annet være problematisk fordi innvandringshistorien kan være forskjellig i landene. Innvandringen kan ha skjedd fra ulike land og fra ulike sjikt og befolkningsgrupper i disse landene, med de ulikheter i levesett og kulturer de bringer med seg til det nye landet. Men det kan også skyldes at landene det innvandles til, på viktige områder er forskjellige. Mottakerlandene kan i ulik grad ha bygd ut universelle velferdsordninger som kan ha betydning for barnevernklientenes fremtidige livssituasjon, for eksempel i forhold til skolegang, helsetilbud og muligheter for å skaffe arbeid. Graden av integrering i form av fullført skolegang og arbeidsdeltakelse kan derfor variere fra land til land på grunn av ulik tilgang til slike tilbud. I Norge har vi i prinsippet et gratis¹⁷ utdannings-, arbeidstilretteleggings- og helsetilbud, noe man vil forvente også kommer barnevernklienter, også dem med innvandrerbakgrunn, til gode. Videre kan barnevernet generelt og ettervernet spesielt være organisert på ulike måter, for eksempel i forholdet til omfanget av etterverntilbud. Både innvandringshistorien i det enkelte land, kjennetegn ved innvandringslandenes velferdsordninger og barnevernets organisering vil altså kunne ha betydning for den ettervernsituasjonen ungdom med innvandrerbakgrunn er i når de forlater barnevernet. En overføring av erfaringer fra ett land til et annet bør derfor skje med varsomhet. Med forbehold om mulige begrensninger i å overføre andre lands forskning om ettervern til norske forhold, vil vi likevel trekke frem noen forskningsresultater som kan belyse situasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet.

Noen innledende kommentarer først: Til tross for et relativt bredt søk etter forskning om ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn, har vi i hovedsak funnet britisk forskning.¹⁸ I Danmark finnes forskning om ettervern, men i liten grad i et innvandrerperspektiv. I Sverige finnes lite forskning om ettervern overhode. På forespørsel til en kjent barnevernforsker i Sverige, Bo Vinnerljung, om hva som finnes av ettervern og ettervernforskning i Sverige, fikk vi følgende svar: «Kanskje det finns (ettervern, forfatterens tilføyelse) lokalt (vi har nästan 300 kommuner), men vad jag vet inget organiserat arbete som har beskrivits i skrift och ingenting som har utvärderats. Detta är ett mycket eftersatt område i Sverige där nationella myndigheter

¹⁷ Riktignok skattefinansiert, men med en omfordelende effekt: de som skatter lite, har samme tilgang til velferdsgodene som dem som skatter mye.

¹⁸ Det finnes en del amerikansk, men her er vi usikre på overføringsverdien fordi forskningen ofte dreier seg om svart ungdom. Deres innvandringshistorie er en helt annen enn den som gjelder innvandrerungdom i Norge i og med at innvandringen skjedde for mange generasjoner siden. Innenfor dette prosjektets rammer har det ikke vært anledning til en nærmere sammenlikning av ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn i USA og Norge.

inte har tagit några som helst initiativ. Kompakt mørker med andra ord – i kontrast till Norge.»¹⁹ Innenfor britisk forskning finnes det en del forskning om ettervern i et innvandrerperspektiv, men relativt lite av nyere dato. En helt ny britisk antologi om ettervern med erfaringer fra 16 land nevner knapt innvandrerperspektivet med et ord (Stein og Munroe 2008) og andre nylig utgitte publikasjoner trekker i hovedsak veksler på tidligere undersøkelser.²⁰ Vi vil likevel presentere noen undersøkelser som kan belyse temaet. Vi vil i hovedsak konsentrere oss om forskning som belyser utdannings- og arbeidssituasjonen til ungdommene, men også forskning som kan belyse levekårene til unge med innvandrerbakgrunn mer generelt.

Forskning fra Norge

Skole og arbeid

Vi presenterte i innledningskapittelet noen norske undersøkelser som kartlegger livssituasjonen til tidligere barnevernklienter i Norge (Clausen og Kristofersen 2008, Kristofersen 2005). Disse undersøkelsene kan også si noe om ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn spesielt, om denne avviker vesentlig fra barnevernklienter med etnisk norsk bakgrunn. Clausen og Kristofersens undersøkelse (2008) viste som vi så at barnevernklienter kommer dårligere ut som voksne på en rekke velferdsindikatorer som utdanning, arbeid, inntekt og bruk av sosialhjelp, sammenliknet med ungdom uten barnevernbakgrunn. Forfatterne har også sett på hvordan etnisk bakgrunn/landbakgrunn står ut. Det viser seg at det ikke er noe entydig mønster i at tidligere barnevernklienter med norsk bakgrunn gjør det bedre enn dem med innvandrerbakgrunn. Ser man på utdanningssituasjonen, viser det seg at tidligere barnevernklienter med en asiatisk bakgrunn har større sjanse for å gjennomføre høyere utdanning enn barnevernklienter med norsk bakgrunn. Tilsvarende tendens ser man også for dem med bakgrunn fra Afrika og Øst-Europa, men i svakere grad. Når det gjelder om man har opplevd arbeidsløshet, viser det seg at tidligere barnevernklienter med en afrikansk, latin-amerikansk og til en viss grad også dem med asiatisk bakgrunn har større sjanse for å ha opplevd arbeidsløshet enn dem med norsk bakgrunn, mens situasjonen for dem med østeuropeisk bakgrunn ikke skiller seg vesentlig fra dem med norsk bakgrunn. Samme undersøkelse lagde også en indeks for vellykkede voksenkarrierer som ser på hvordan tidligere barnevernklienter *sammenlagt* kommer ut på en rekke velferdsindikatorer (indikatorene utdanning, arbeid, inntekt, bruk av sosialhjelp

¹⁹ Mail av 04.08.08.

²⁰ Ifølge Jan Storø, som har arbeidet mye med ettervern i Norge og som har bidratt i den nevnte antologien, var innvandrerfokusert stort i 1990-årene, særlig i Storbritannia, men har gradvis forsvunnet, trolig fordi man har ment at dette temaet var ferdigforsket. (Personlig meddelelse høsten 2008.)

sett under ett).²¹ Resultatene på denne indeksen viser at tidligere barnevernklienter med innvandrerbakgrunn ikke nødvendigvis kommer dårligere ut enn norske. Tvert imot viser undersøkelsen at sjansen for en vellykket karriere for barnevernklienter fra asiatiske land er like god som for dem med en etnisk norsk bakgrunn, mens for dem med afrikansk bakgrunn, er sjansen 30 prosent mindre. Hvorfor enkelte grupper av unge med innvandrerbakgrunn til dels kommer like bra eller bedre ut enn etnisk norsk barnevern ungdom mens andre kommer dårligere ut, forsøker ikke undersøkelsen å forklare, men resultatene tyder uansett på at også andre faktorer enn om man har en etnisk norsk bakgrunn eller innvandrerbakgrunn spiller en rolle for hvordan det går med den enkelte barnevern ungdom.

Clausen og Kristofersens undersøkelse viser for øvrig at jo eldre de tidligere klientene blir, desto flere opplever en vellykket «karriere» i forhold til utdanning og arbeid fordi med økende alder får flere tid til å ta utdanning og å komme i arbeid (Clausen og Kristofersen, 2008: 64). Men undersøkelsen skiller ikke på dette punktet mellom unge med og uten innvandrerbakgrunn.

Diskriminering

Statistisk sentralbyrå har kartlagt i hvilket omfang ungdom med bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam har opplevd å bli diskriminert på ulike områder (Løwe 2008). Nesten halvparten sier selv at de har følt seg diskriminert på ett eller flere områder. De områdene flest har følt seg diskriminert på, er på arbeidsmarkedet («ikke fått arbeid») eller i skolesituasjonen («dårlig behandlet av skole»). En del har også følt seg dårlig behandlet av politi og på boligmarkedet. Av dem som siste år ved undersøkelsestidspunktet hadde opplevd arbeidsløshet og søkt etter arbeid, mente 27 prosent at diskriminerende holdninger fra arbeidsgivere kunne være en årsak til at de hadde gått ledige, flest fra Pakistan og Tyrkia oppga det, færrest fra Vietnam, og flest blant eldre unge voksne (20–25 år) enn yngre (16–19 år), henholdsvis 34 og 21 prosent.²² 10 prosent av unge med innvandrerbakgrunn mener dessuten at de har blitt diskriminert på boligmarkedet («nektet å leie eller å kjøpe bolig på grunn av sin innvandrerbakgrunn»).²³ Det er sær-

²¹ Det kan diskuteres om de har satt kriteriene for en vellykket voksenkarriere for strengt (en viss inntekt, fullført videregående utdanning, ikke mottatt sosialhjelp, ikke vært arbeidsledig) slik at mange flere fremstår med en ikke vellykket karriere enn det som egentlig er reelt. Sosialhjelp brukes for eksempel i mange kommuner som et aktivt tiltak for barnevernklienter mens de fullfører skolegang. Barnevernet i mange kommuner betaler ikke for livsopphold etter fylte 18 år, men forutsetter at sosialtjenesten «tar over ansvaret». Å ha gått i lengre tid på sosialhjelp, bør i slike situasjoner ses som en del av et aktivt tiltak, ikke som et problem. Spørsmålet er hvor mange som klarer å fullføre den skolegangen sosialhjelpen er ment å understøtte.

²² Alle disse hadde altså vært arbeidsløse og søkt om arbeid (selv om gruppen 16–19 år her er liten).

²³ Av dem som ikke bor sammen med foreldrene og dermed faktisk har hatt behov for å skaffe egen bolig.

lig ungdom med tyrkisk bakgrunn som rapporterer om at de har følt seg diskriminert på boligmarkedet (22 prosent, mot 4 prosent blant dem med pakistansk bakgrunn og dem fra Vietnam noe høyere, 8 prosent).

Vi vil ikke her ta stilling til hva som ligger i det å ha følt seg diskriminert på bakgrunn av innvandrersstatus eller om diskrimineringen i alle de rapporterte tilfellene er reell. Det er likevel interessant at så mange unge rapporterer at de har følt seg diskriminert fordi det sier noe om hvordan innvandrere og etterkommere kan oppleve møtet med det norske samfunnet rundt seg, noe som i seg selv kan legge føringer for opplevde muligheter og begrensninger i deres planer for voksentilværelsen. Dersom det er slik at barn som i tillegg har bakgrunn fra barnevernet føler dette som en dobbel belastning, er dette forskningsresultater som det er grunn til å merke seg. Vi vil komme tilbake dette temaet i presentasjonen av de sju ungdommene som er intervjuet i forbindelse med dette prosjektet.

Vold

NOVA har nylig gjennomført en undersøkelse om vold og overgrep mot barn og unge basert på intervjuer med avgangselever i videregående skole (Mossige og Stefansen 2007). I undersøkelsen fremgår det at barn og unge med innvandrerbakgrunn i atskillig større grad enn barn og unge med foreldre fra de nordiske land noen gang har opplevde grov fysisk vold fra mor eller far (s. 61); ungdom fra ikke-vestlige land (her definert som Asia, Afrika og Sør-Amerika) har fire ganger så ofte som ungdom fra Norge eller Norden opplevd fysisk vold fra mor eller far noen gang i oppveksten.²⁴ Undersøkelsen reiser spørsmålet om hvilken betydning økonomiske levekår har for barns og unges voldsutsatthet og finner at barn og unge som vokser opp i hjem der foreldrene har vært arbeidsledige, sosialhjelpsmottakere eller trygdemottakere, med andre ord er i en vanskelig sosio-økonomisk situasjon, oftere har opplevd fysisk vold fra foreldrene enn barn og unge sett under ett. Dessuten finner man at barn og unge med foreldre med et rusproblem oftere opplever fysisk vold fra sine foreldre enn alle barn og unge sett under ett. Men undersøkelsen finner også at betydningen av foreldrenes innvandrerbakgrunn ikke forsvinner dersom man trekker inn andre faktorer, men at hver av de studerte faktorene (foreldrenes innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status og rusproblem) har en selvstendig betydning.

Undersøkelsen presenterer også barnevernstatistikk som tyder på at ungdom med bakgrunn fra den tredje verden i større grad enn annen barnevern ungdom har vært utsatt for vold eller overgrep og som var begrunnelsen for barneverntiltak (s. 175). Et liknende funn kan man lese ut av Statistisk sentralbyrås barnevernstatistikk over grunnlaget for barneverntiltak for 2004 der det fremgår at barn med innvandrerbakgrunn

²⁴ Ungdom med innvandrerbakgrunn er for øvrig underrepresentert i undersøkelsen, blant annet fordi de som faller ut av videregående skole, ikke er med i undersøkelsen (s. 26).

atskillig oftere enn barn uten innvandrerbakgrunn opplever enten fysisk eller psykisk mishandling (Allertsen og Kalve 2006).²⁵ Særlig er det mange førstegenerasjonsbarn og -unge med innvandrerbakgrunn som opplever fysisk mishandling.

En del unge oppsøker selv barnevernet i slike situasjoner og ønsker beskyttelse mot foreldrene. Dette kan oppleves ubehagelig for foreldrene fordi private forhold i familien i en viss forstand blir offentlig kjent. I et ettervernperspektiv kan dette gjøre de aktuelle ungdommene spesielt utsatte fordi de risikerer å måtte bryte fullstendig med eller bli utstøtt fra sin familie og sitt tidligere miljø. De risikerer dermed å miste mye av sitt tidligere sosiale nettverk på en mer fundamental måte enn ungdom med norsk bakgrunn som opplever vold eller omsorgssvikt fra sine nærmeste omsorgspersoner. For etnisk norsk ungdom vil det ofte finnes andre nære slektninger (tante/onkel, besteforeldre) eller bekjente man kan opprettholde kontakten med også i overgangen til voksenlivet. I tillegg er opplevelse av vold fra nære omsorgspersoner i seg selv traumatiserende og kan ha negativ innvirkning på prosessen frem mot en selvstendig tilværelse.

Hva årsaken kan være til at flere barn og unge med innvandrerbakgrunn har opplevd fysisk vold fra foreldrene, kan være vanskelig å avgjøre. Én av forfatterne av den tidligere refererte NOVA-undersøkelsen, Svein Mossige, mener at kulturforskjeller i form av mer kontroll og strengere oppdragelse hos innvandrerfamilier kan være en mulig forklaring. Fakhra Salimi, leder for MiRA Ressurssenter for innvandrer- og flyktningkvinner, støtter en slik forklaring og mener at det i en del innvandremiljøer brukes hardere midler for å sette grenser enn i etnisk norske miljøer (Vårt land 2009).

Helseplager

En ny undersøkelse viser at innvandrere generelt, og særlig kvinnene, har større psykiske problemer enn befolkningen som helhet (Statistisk sentralbyrå 2008a). 9 prosent av hele befolkningen antas å ha psykiske helseproblemer, mens det samme gjelder for 27 prosent av innvandrerbefolkningen og hele 31 prosent av kvinnene med innvandrerbakgrunn. Også barnevernstatistikk underbygger dette bildet med hensyn til foreldrenes psykiske helsesituasjon. Ser man på hva som oppgis som grunnlaget for barneverntiltak, finner man at foreldrenes psykiske helse oftere oppgis som grunn for de tiltak barn med innvandrerbakgrunn mottar enn for barn uten innvandrerbakgrunn (Allertsen og Kalve 2006).²⁶ I et ettervernperspektiv *kan* dette ha konsekvenser for de unges relasjon til familien, i den forstand at relativt flere unge med innvandrerbakgrunn har foreldre som på grunn av sine psykiske problemer kan ha vanskeligheter med å støtte sine barn i overgangen til voksenlivet.

²⁵ Statistikken er her ikke fordelt på alder.

²⁶ For førstegenerasjons innvandrerbarn, for barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre (etterkommerne) og for barn uten innvandrerbakgrunn er tallene henholdsvis 4,0, 4,2 og 2,8 per 1000 barn i de respektive gruppene.

Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse blant ungdom med innvandrerbakgrunn (fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam) viser for øvrig at ungdom med bakgrunn fra ikke-vestlige land selv rapporterer om nesten like god helse som ungdom generelt, men at flere rapporterer om lettere psykiske plager som nervøsitet og depresjon (tungsinn) (Løwe 2008: 47 ff.). Det synes å gjelde unge kvinner mer enn unge menn og dem i aldersgruppen 20–25 år mer enn dem i gruppen 16–19 år. Ungdom fra Pakistan og Tyrkia rapporterer hyppigere om slike plager enn ungdom fra Vietnam. Også andre undersøkelser har kartlagt helsesituasjonen blant barn og unge med innvandrerbakgrunn. En undersøkelse fra Folkehelseinstituttet som kartlegger forekomsten av psykiske plager blant barn i alderen åtte til 13 år, viser at det ikke er noen forskjell mellom etnisk norske barn og barn med innvandrerbakgrunn i forekomst av slike plager. Når man studerer dem som har alvorlige problemer, viser det seg at forekomsten er atskillig høyere blant gutter med innvandrerbakgrunn enn blant etnisk norske gutter mens forskjellen i forekomst av alvorlige problemer blant jenter er minimal. Undersøkelsen finner også at jenter og gutter med innvandrerbakgrunn har betydelig mer emosjonelle og sosiale problemer enn sine etnisk norske jevnaldrende (Oppedal m.fl. 2008).

Det synes også som om atferdsproblemer og (lettere) psykiske problemer overraskende nok er mer utbredt blant unge etterkommere enn blant dem som selv har innvandret. Svak kulturell forankring antydes som en forklaring (Næss m.fl. 2007: 43). Også en ungdomsundersøkelse gjennomført i Oslo viser et liknende bilde (Øia 2007). Jenter uansett bakgrunn rapporterer generelt om mer psykiske plager enn gutter. Øia finner også at ungdom med innvandrerbakgrunn, både gutter og jenter, rapporterer om mer psykiske plager enn etnisk norsk ungdom, men til forskjell fra den forrige refererte undersøkelsen, finner man her at det er førstegenerasjonsungdom og dem med blandet bakgrunn²⁷ som i størst grad rapporterer om plager (Øia 2007). Forskningsresultatene er med andre ikke entydige her.

Vi har tidligere referert en undersøkelse som viste at barnevernbarn og -unge har større sjanse for å dø tidlig på grunn av sykdommer, ulykker og selvmord (Kristofersen 2005). De fleste døde ikke som små barn, men etter at de hadde fylt 18 år. Denne undersøkelsen viste imidlertid at barnevernbarn- og ungdom med norsk bakgrunn har høyere dødelighet enn barn med innvandrerbakgrunn, selv om begge gruppene har en høyere dødeligheten enn ungdomsbefolkningen generelt (Kristofersen 2005: 63). Det gis ingen forklaring på dette funnet, og mer forskning trengs sikkert for å finne gode forklaringer, men undersøkelsen viser igjen at barnevernungdom med innvandrerbakgrunn ikke nødvendigvis kommer dårligere ut enn etnisk norsk ungdom.

Bildet av helseproblemer er med andre ord ikke entydig, men mye tyder på at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn etnisk norsk ungdom kan være utsatt

²⁷ Der den ene forelderen er norsk, den andre født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre.

for både lettere og tyngre psykiske plager og at forholdet til foreldrene for en del vil være preget av foreldrenes psykisk helsesituasjon.

Rusmisbruk

Det har vært vanlig å hevde at rusmisbruk er et mindre omfattende problem i mange innvandremiljøer enn i befolkningen generelt fordi for eksempel alkohol er forbudt i mange kulturer. Også barnevernstatistikk tyder på at foreldrenes rusmisbruk sjeldnere er grunnlaget for barneverntiltak for barn med enn for barn uten innvandrerbakgrunn (Allertsen og Kalve 2006, tabell A6).²⁸ I skrivende stund (høsten 2008) diskuteres omfanget av rusmisbruk i innvandrerbefolkningen og oppfatningen om at rusmisbruket er lite, blir utfordret. Mye tyder på at omfanget er større enn det som har vært vanlig å anta, men at problemet ikke i tilstrekkelig grad er erkjent og dokumentert, blant annet fordi rusmisbruk er tabubelagt.²⁹ Rusmisbruket kan innebære både omsorgssvikt og voldelig atferd fra foreldrene.

Når det gjelder rusmisbruk blant ungdom med innvandrerbakgrunn, synes det som om bruk av alkohol og cannabis er atskillig mindre utbredt enn blant etnisk norsk ungdom, det gjelder særlig ungdom med muslimsk bakgrunn, mens forskjellen i bruk av en del andre rusmidler er mindre. Jenter med innvandrerbakgrunn bruker rusmidler i mindre grad enn gutter med innvandrerbakgrunn. Men det finnes enkelte grupper av ungdom innvandrerbakgrunn (stort sett gutter) som har et stort forbruk av rusmidler og som også utviser annen problematferd som kriminalitet (Bergengen og Larsen 2008).

Forskning fra Storbritannia

Bichal m.fl. gjennomførte i begynnelsen av 1990-årene en undersøkelse i Storbritannia om ettervern blant barnevernklienter (Bichal m.fl. 1995). Undersøkelsen viste at en mye større andel av barnevernungdom sett under ett ikke fullførte skolegang og/eller var uten arbeid enn blant ungdom uten barnevernbakgrunn. Videre viste undersøkelsen at farget ungdom, og særlig dem med blandet bakgrunn, i mye større grad enn hvit ungdom hadde sannsynlighet for å ende opp som barnevernklient.³⁰ Men overraskende nok

²⁸ For både førstegenerasjonsinnvandrerbarn og for barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre (etterkommerne) er forekomsten av rusmisbruk som grunnlag for barnverntiltak 0,8 per 1000 barn i de to gruppene, for barn uten innvandrerbakgrunn 3,1 per 1000 barn, med andre ord en atskillig høyere forekomst blant barn og unge uten innvandrerbakgrunn.

²⁹ Politikeren Abid Q. Raja uttaler: « Misbruket er stort, skjult og tabufisert blant innvandrere » (NRK 14.10.08). Det er også avdekket et stort khat-forbruk i enkelte innvandrergrupper, hovedsakelig voksne menn fra Somalia (Gundersen 2006).

³⁰ Her har vi oversatt uttrykket svart med farget og mixed med blandet. Med hvit ungdom menes her også ungdom fra Øst-Europa.

fant undersøkelsen ikke at farget barnevern ungdom (svart/asiatisk/blandet bakgrunn) var mer tilbøyelig til å falle ut av skolegang enn hvit barnevern ungdom, snarere at de var «more likely to be involved in further education after leaving care than the other people in the sample»; 20 prosent av farget ungdom var i fulltids utdanning mot 7 prosent blant hvit barnevern ungdom (s. 119).³¹ Undersøkelsen ble gjentatt noen år senere med det samme utvalget av ungdommer. Med hensyn til arbeidsdeltakelse viste undersøkelsen da at de to gruppene farget og hvit barnevern ungdom som hadde forlatt barnevernet, hadde akkurat samme tilbøyelighet til å være i arbeid og også at de med farget bakgrunn «make slightly better educational progress than white care leavers». Undersøkelsen viste også at raschets eller mobbing forekom, men her blir det nevnt at dette også forekom mellom innvandrergruppene; det var gjerne svart ungdom som mobbet dem med blandet bakgrunn.³²

Liknende funn kommer frem i en nyere undersøkelse som ser på forskjeller i livssituasjon blant tidligere barnevernklienter (Barn m.fl. 2005). Alle i denne undersøkelsen hadde i større eller mindre omfang hatt et etterverntilbud i og med at ettervern nå er lovfestet i Storbritannia etter at Children (Leaving Care) Act 2000 ble innført. Undersøkelsen til Barn m.fl. viste at det ikke nødvendigvis var ungdom med innvandrerbakgrunn som kom dårligst ut etter at de hadde forlatt barnevernet, men derimot hvit ungdom.³³ Disse kom dårligst ut på de målte levekårsindikatorerne som utdanning, hjemløshet og bruk av rusmidler. Også ungdom med karibisk og blandet bakgrunn (hvit pluss farget/svart bakgrunn) kom dårlig ut mens ungdom med afrikansk og asiatic bakgrunn kom bedre ut.³⁴

Også Dixon m.fl. har gjennomført en undersøkelse om situasjonen for ungdom i Storbritannia etter at de har forlatt barnevernet (Dixon m.fl. 2006). Også denne undersøkelsen ble gjennomført etter at Children (Leaving Care) Act 2000 ble innført. Undersøkelsen viser få observerbare forskjeller mellom hvit ungdom og ungdom fra etniske minoritetsgrupper med hensyn til å skaffe bolig, være i utdanning eller ha et arbeid og ellers leve et selvstendig liv som voksne. Derimot peker undersøkelsen på barnevern ungdom med mentale eller følelsesmessige problemer og personer med atferdsproblemer som spesielt sårbare i denne overgangsfasen, men dette gjelder uavhengig av etnisk bakgrunn.

³¹ Forfatterne peker på at resultatene må tolkes med «extreme caution» fordi undersøkelsen ikke klarte å fange opp i utvalget mange nok ungdom med innvandrerbakgrunn på grunn av stort frafall.

³² Her er det snakk om resultater fra en kvalitativ studie (som ble gjennomført i tillegg til oppfølgingsundersøkelsen av et større utvalg presentert i samme rapport) med intervjuer med veldig få ungdommer, totalt 9, hvorav noen påpeker rasemessig mobbing.

³³ I denne gruppen inngikk også østeuropeisk ungdom.

³⁴ Ungdom med en blandet bakgrunn hadde ofte aleneforeldre.

Ingen av de refererte undersøkelsene gir forklaringer på de observerte forskjellene, eller fraværet av forskjeller. Undersøkelsene fra Storbritannia viser imidlertid at det ikke nødvendigvis er slik at barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn kommer dårligere ut enn etnisk hvit ungdom i barnevernet.

Forskning fra Danmark

Som nevnt finnes lite dansk forskning om ettervern med et innvandrerperspektiv, men enkelte andre interessante undersøkelser finnes. En nylig publisert dansk undersøkelse følger en kohort barnevernbarn som er plassert utenfor hjemmet over en lengre tidsperiode, fra de er sju år til de er 11 år (Egelund m.fl. 2008). Undersøkelsen omfatter også ungdom med innvandrerbakgrunn.³⁵ Dette er ikke en ettervernundersøkelse, men den kan likevel si noe om situasjonen for de eldre barnevernbarna med innvandrerbakgrunn i og med at grunnlaget for en god, respektive dårlig utvikling i ettervernfasen i stor grad har sammenheng med situasjonen forut for denne fasen. Undersøkelsen viser, kanskje ikke så overraskende, at 11-årige barn plassert utenfor hjemmet samlet sett har større sosiale og psykiske problemer enn andre barn, også enn dem som får hjelp av barnevernet, men som ikke er plassert utenfor hjemmet.³⁶ Men den viser at omfanget av problemer blant plasserte barn *ikke* varierer avhengig av om man ser på barn med etnisk dansk bakgrunn, blandet bakgrunn eller ikke-etnisk dansk bakgrunn. De tre gruppene har sosiale og psykiske problemer i samme omfang, men altså i større omfang enn sammenlikningsgruppene ikke plasserte barn og dem uten barnevernbakgrunn. Men undersøkelsen viser mer overraskende at ungdom med innvandrerbakgrunn oftere (56 prosent) har et (inn-)læringsnivå som tilsvarer alderstrinnet sitt eller et høyere læringstrinn enn etniske danske plasserte barn (33 prosent), ut fra hvordan plasseringsstedets personell vurderer læringsnivået til det enkelte barn.³⁷ Danske plasserte barn har altså en lavere læringsevne enn ikke-danske plasserte barn. De plasserte 11-årige ungdommene med innvandrerbakgrunn følger oftere også det klassetrinn de forventes å følge ut fra alder; 73 prosent av disse følger det klassetrinnet de normalt skulle tilhøre eller et klassetrinn over, mens tilsvarende gjelder for 56 prosent av de danske plasserte. Selv om dette altså ikke dreier seg om en undersøkelse med ettervernfokus, kan den

³⁵ Undersøkelsen tar for seg en kohort plasserte barn født i 1995. Innvandrergruppen i undersøkelsen er relativt liten. Forfatterne peker derfor på at funnene skal tolkes med forsiktighet.

³⁶ Sosiale og psykiske problemer måles her gjennom et standardisert screeningredskap, Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). Dette redskapet måler forskjellige aspekter ved barns og unges personlige styrker og svakheter, som for eksempel emosjonelle problemer, atferdsproblemer, hyperaktivitet, kammeratskapsrelasjoner og prososial atferd. SDQ brukes nå i mange land.

³⁷ I SDQ-undersøkelsen besvarer også personellet på plasseringsstedet en rekke spørsmål om barnas situasjon.

likevel si noe om hvilket kunnskaps-, helse- og ressursmessige grunnlag plasserte barn generelt og plasserte barn med innvandrerbakgrunn spesielt har sammenlignet med andre barn og slik sett hvilken ballast de har når de etter hvert skal stå på egne ben. Og den viser altså at unge med innvandrerbakgrunn ikke står dårligere rustet enn de etnisk danske plasserte barna, selv om de samlet sett står dårligere rustet enn barn i Danmark sett under ett.

Studien undersøker også hvorfor noen plasserte barn får en spesielt dårlig skåre på SDQ-indeksen (se note 36) og gjør det spesielt dårlig på skolen. Her viser det seg at det er barn med en psykiatrisk diagnose som kommer dårligst ut. At de har en psykiatrisk diagnose, kan igjen ha sammenheng med oppvekstbetingelsene, for eksempel foreldrenes egne psykiske problemer eller rusproblemer.³⁸

Oppsummering

Det finnes i begrenset grad forskning om ettervernsituasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn og den som finnes, er ofte ufullstendig i den forstand at det ofte er stort frafall blant dem man ønsker å nå (ungdom med innvandrerbakgrunn) eller baserer seg på et kvalitativt design med et lite antall intervjuede. Vi har derfor supplert forskning om barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn med forskning om ungdom med innvandrerbakgrunn generelt, selv om man skal være forsiktig med å overføre resultater fra denne forskningen til situasjonen for barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn.

Forskning viser at ungdom med innvandrerbakgrunn i Norge ikke kommer vesentlig dårligere ut enn annen ungdom med hensyn til skole og arbeid og at de såkalte etterkommerne har en skole- og arbeidsatferd som likner den vi finner blant etnisk norsk ungdom. Mye tyder også på at alder ved flytting til Norge og botid spiller en viktig rolle, med andre ord at grad av integrering og tid nok til å ha hatt mulighet for å tilegne seg ferdigheter som er viktige for å lykkes i det norske samfunnet, er viktig. Videre tyder norsk og internasjonal forskning på at barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn ikke nødvendigvis gjør det dårligere i skole- og arbeidssammenheng enn etnisk norsk barnevern ungdom, men tvert imot i en del tilfeller gjør det bedre, selv om begge gruppene gjør det dårligere enn ungdom uten en barnevernbakgrunn. Årsaken(e) til dette kan sikkert være mange og sammensatte. Den presenterte forskningen gjør i liten grad forsøkt på å årsaksforklare funnene. «Hvem» ungdommene med innvandrerbakgrunn er, det vil si hvor de eller deres foreldre kom fra og hvilket sosialt sjikt foreldrene tilhørte/tilhører, spiller sikkert en rolle; det gjør trolig også grad av integrering, som vi tidligere

³⁸ I rapporten påpekes også at det er påfallende at foreldrenes egen situasjon ikke har blitt bedre i løpet av de fire årene som var gått siden første undersøkelsestidspunkt (første tidspunkt 2003, andre tidspunkt 2007), med andre ord at lite har blitt gjort for å gjøre dem bedre skikket til å ha omsorgen for sine barn.

har vært inne på. Men kanskje gjør også barnevernet en forskjell, i den forstand at et godt tilbud fra barnevernet – og andre instanser – klarer å kompensere for en del av de forhold som ellers kunne gjort ungdom med innvandrerbakgrunn til en spesielt utsatt gruppe. Forskningen tyder på at barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn er en sammensatt gruppe og ikke er forhåndsbestemt til å komme dårligere ut i sitt voksenliv enn etnisk norsk ungdom. Men de kan ha noen utfordringer som etnisk norsk ungdom i mindre grad har og som det er viktig at barnevernet har kunnskap om og kompetanse til å møte.

3 Enslige unge asylsøkere

Vi skal i denne rapporten også ta for oss ettervernsituasjonen for enslige *unge* asylsøkere med tiltak fra barnevernet, med andre ord de enslige mindreårige asylsøkerne som har fått tiltak fra barnevernet og som har fylt 18 år.³⁹ Enslige mindreårige asylsøkere defineres som dem som kom til Norge uten foreldre eller andre nære omsorgspersoner før de fylte 18 år. De kan imidlertid ha slektninger i Norge og de kan også ha kommet til landet med slektninger, for eksempel onkel og tante eller eldre søsken.

De enslige unge asylsøkerne med tiltak fra barnevernet som har fylt 18 år, er foreløpig en relativt liten gruppe. Statistisk sentralbyrå gjennomførte en undersøkelse i 2005 som viste at det da bodde 2.094 enslige mindreårige og unge asylsøkere i Norge i aldersspennet 0–22 år (Allertsen m. fl. 2007). Av disse var imidlertid nesten 80 prosent i alderen 18–22 år, det vi si i ettervernalder.⁴⁰ Av hele gruppen enslige mindreårige asylsøkere fikk 31 prosent tiltak fra barnevernet i 2005 (se under).

Enslige mindreårige og unge asylsøkere representerer en spesiell utfordring for mange kommuner. De kommer til Norge uten nære pårørende og har derfor ofte, i hvert fall i begynnelsen, et svakt sosialt nettverk i det nye landet og trolig også følelsesmessige problemer fordi de er atskilt fra familie og venner i hjemlandet. De har ofte opplevd vanskelige situasjoner i hjemlandet som krig og vold og kan være preget av det og de har ofte også en mangelfull skolegang. Mange kan verken lese eller skrive og opplever en veldig overgang når de skal leve i et nytt land og tilegne seg et nytt språk, en ny kultur og nye kunnskaper. Bosettingskommunene må da forsøke å møte flest mulig av de utfordringene enslige mindreårige og unge asylsøkere har gjennom ulike tiltak.

Størstedelen av de enslige mindreårige asylsøkerne som bosettes i kommunene, er i tenårene; mange er 16 og 17 år når de søker om opphold.⁴¹ Mange av dem som bosettes

³⁹ Prosjektet som har resultert i foreliggende rapport, ble planlagt høsten 2007. Fra og med desember 2007 fikk barnevernet ansvaret for alle enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. Denne endringen og konsekvensene av den har ikke vært tema for denne rapporten. Det er for øvrig meningen at barnevernet også skal ha ansvaret for dem over 15 år, men tidspunkt for denne endringen er ikke avgjort.

⁴⁰ I 2008 kom det atskillig flere enslige mindreårige asylsøkere enn det har gjort de foregående årene. Denne nye situasjonen og eventuelle konsekvenser av den, er ikke temaet for denne rapporten.

⁴¹ Se Allertsen m.fl. (2007). Tidligere var en større andel av de bosatte enslige mindreårige asylsøkerne under 10 år ved ankomst; siden 1999 har 16- og 17-åringene utgjort halvparten.

i kommunene og begynner på skole, har mye å ta igjen i forhold til sine jevnaldrende. Vel to tredjedeler av de enslige mindreårige og unge asylsøkerne er gutter.

Selv om de enslige unge asylsøkerne utgjør en relativt liten gruppe, kan de som nevnt representere en spesiell utfordring for hjelpeapparatet. Mye tyder også på, på bakgrunn av det som er skrevet i tidligere kapitler i denne rapporten, at denne gruppen kan være spesielt sårbar i en ettervernsammenheng og derfor bør gis spesiell oppmerksomhet. Blant annet har de fleste kort botid i landet før de skal stå på egne ben, fordi de kommer til Norge i tenårene og derfor har relativt kortere tid enn andre på å tilegne seg de nødvendige ferdigheter for å lykkes med blant annet skolegang. Det er også meningen at barnevernet skal få ansvaret for alle enslige mindreårige asylsøkere. Det begrunner i seg selv en økt oppmerksomhet fra barnevernmyndighetenes side på hvordan det går med de enslige unge asylsøkerne som voksne.

Forskning om enslige mindreårige og unge asylsøkere

Som beskrevet over, kan den situasjonen mange av de enslige mindreårige asylsøkerne er i når de kommer til et nytt land, være svært vanskelig. De er uten nærmeste familie, de kan ha opplevd vanskelige situasjoner både i hjemlandet og underveis til det nye landet⁴² og de er uten mye av den kompetansen og de kunnskapene som de fleste har tilegnet seg som er oppvokst i det nye landet. De starter med andre ord sitt nye liv med mange «handicaps» i forhold til andre barn og unge, også sammenliknet med annen barnevernningdom med innvandrerbakgrunn

Vi vil i det følgende trekke frem noen erfaringer fra Storbritannia om hvordan det har gått med de enslige mindreårige asylsøkerne. Vi tror at en del av erfaringene fra Storbritannia også kan være relevante for Norge.⁴³ Også i Storbritannia kommer de fleste i 16- og 17-årsalderen. Undersøkelser viser at mange av de enslige mindreårige asylsøkerne har psykiske problemer når de kommer til det nye landet, både på grunn av opplevelser de har hatt i hjemlandet (for eksempel som barnesoldater, ofre for vold/voldtekt og/eller omsorgssvikt), men også fordi det kan oppleves traumatisk å måtte forlate foreldre og andre nære personer (Broad og Robbins 2005). Mange har også fysiske helseplager for eksempel etter å ha opplevd ulike typer av vold (sår etter kuler,

⁴² En undersøkelse fra Folkehelseinstituttet viser at mange har vært lenge underveis før de fikk opphold i Norge, i gjennomsnitt 1,6 år, noen hele 5 år (Folkehelseinstituttet 2008). Norge har trolig ikke vært deres førstevalg. At mange har vært lenge underveis, har nok også bidratt til redusert skolegang.

⁴³ Det kan være vanskelig å overføre erfaringene fra Storbritannia til Norge, dels fordi sosial- og barnevernlovgivningen er en annen, dels fordi svært mange forlater barnevernet allerede i 16-årsalder. Vi tar derfor forbehold om at andre erfaringer kan gjøre seg gjeldende i Norge enn dem som refereres her.

landminer, omskjæring) eller de kan ha pådratt seg sykdommer som malaria, tuberkulose, HIV-smitte eller ernæringsykdommer som reduserer deres daglige aktiviteter og som de vil trenge behandling for for å fungere godt og mest mulig selvstendig i det nye landet. En del opplever også diskriminering og mobbing, blant annet på grunn av deres etniske bakgrunn, og sliter psykisk på grunn av dette (Wade m. fl. 2005). Men undersøkelsene viser også at blant annet bosituasjon og ulike typer av oppfølging har mye å si for hvordan det går med den enkelte. Det viser seg at de som har en trygg bosituasjon og god oppfølging, har mye bedre prognoser enn dem som ikke har slik støtte. Men i tillegg til et godt støtteapparat rundt seg, synes mange å ha en egen ståpåvilje, et ønske om å klare seg, kanskje fordi de vet at foreldre og andre der hjemme forventer og ønsker at de skal skaffe seg et bedre liv enn det livet de reiste fra. Å gjøre noe meningsfylt, som å ta utdanning, kan derfor bidra til en retning i livet. Kanskje er det heller ikke dem med minst (mentale) ressurser som blir sendt til det nye landet, men dem foreldrene tror har best forutsetninger for å klare seg. Forskere påpeker en påtakelig styrke («resilience») blant mange enslige mindreårige asylsøkere (Wade et al 2005, Egge og Jackbo 2001). Wade med flere (2005) viser til at mange av de enslige mindreårige asylsøkerne har en raskere utdanningsprogresjon enn deres jevnaldrende og at man erfarer liten grad av skulking og utvisning fra skolen, noe som både kan indikere gode læringsevner og en sterk motivasjon for skolegang. Enslige, unge asylsøkere er i større grad enn annen barnevern ungdom under utdanning: for årene 2002-2003 var 50 prosent av de 19-årige enslige, unge asylsøkerne under utdanning mot bare 21 prosent av alle 19-åringer som hadde forlatt barnevernet sett under ett. Det pekes også på at mange av de enslige unge asylsøkerungdommene klarer seg godt i det britiske samfunnet, særlig dersom de får en god oppfølging av sosialtjeneste og andre støtteinstanser (Kidane 2002).

For en del kan imidlertid usikkerheten med hensyn til om de blir innvilget asyl, være belastende og også bidra til at det blir vanskelig å planlegge fremtiden i forhold til blant annet videre skolegang og studier.

Svært mange ungdommer forlater barnevernet allerede i 16-årsalderen i Storbritannia, mange vil mene på et altfor tidlig tidspunkt.⁴⁴ Det gjelder også enslige unge asylsøkere. I løpet av de siste årene er det imidlertid innført flere lovverk (blant annet Children (Leaving Care) Act 2000), som dels skal bidra til at unge utsetter «avgangen» fra barnevernet og dels sikre at denne overgangen blir bedre forberedt ved at det gis tilbud om ulike typer oppfølging som skal gjøre de unge bedre i stand til å stå på egne ben når de forlater barnevernet (Allard 2002: 22 ff.).⁴⁵ Disse tiltakene skal normalt vare

⁴⁴ Rundt år 2000 var «frafallsprosenten» ca. 60 prosent for 16- og 17-åringer i England (Stein 2002). Tidligere var den oppe i nærmere 70 prosent.

⁴⁵ Det gjelder lovene Children (Leaving Care) Act 2000 (for England og Wales), Children (Leaving Care) Act 2002 (for Nord-Irland) og The Regulation of care Act (for Skottland) (se Stein 2004).

til den unge fyller 21 år, men kan fortsetter til fylte 24 år dersom den unge er under utdanning eller opplæring. Det skal lages en tiltaksplan der den unge selv skal være delaktig. Fokuset i denne planen er de omsorgsbehov den unge har, finansielle behov, hvordan det kan sikres at vedkommende har en bolig og at vedkommende fullfører utdanning og kommer i arbeid. Det skal også utnevnes en personlig rådgiver for den enkelte unge. Enslige mindreårige og unge asylsøkere har her de samme lovmessige rettigheter som annen barnevernningdom. Likevel viser forskning at mange kommuner ikke yter så omfattende oppfølging som forventet og at derfor mange unge asylsøkere bare får et minimum av oppfølging i forhold til å sikre en tilfredsstillende bo- og livssituasjon og støtte til å fullføre utdanning og å komme seg i arbeid (Ayotte og Williamson 2001). Noe av problemet har sammenheng med at selv om det har vært en vekst i tjenestetilbudet, klarer man ikke å møte veksten i antallet enslige mindreårige asylsøkere som har kommet til landet de siste årene, men noe av årsaken kan også skyldes manglende øremerking av midlene som fører til at en del kommuner til dels finner annen anvendelse av tidligere øremerkede midler i en ellers dårlig kommuneøkonomi (Broad og Robbins 2005). Forskning fra Storbritannia kan med andre ord tyde på at til tross for at de enslige mindreårige og unge asylsøkerne ofte får et dårligere etterverntilbud enn de burde ha, kommer de ikke nødvendigvis dårligere ut i forhold til utdanning og arbeid enn annen barnvernningdom.

Enslige mindreårige og unge asylsøkere i barnevernet

Hele 31 prosent av gruppen enslige mindreårige og unge asylsøkere fikk tiltak fra barnevernet i 2005. Ser vi bare på ungdom som har fylt 18 år, fikk 24 prosent av 18- til 22-åringene sett under ett barneverntiltak; i gruppen 18–20 år var andelen 49 prosent, mens den var 12 prosent for aldersgruppen 20–22 år. I aldersgruppen 15–17 år var andelen hele 61 prosent; det var med andre ord svært mange av dem som nærmet seg 18 år, som fikk barneverntiltak. Klientraten er altså veldig mye høyere for enslige mindreårige og unge asylsøkere enn for andre barn og unge i barnevernet. En mye større andel av de enslige unge asylsøkerne får altså barneverntiltak også etter fylte 18 år enn annen ungdom, også enn annen ungdom med innvandrerbakgrunn. Dette har selvfølgelig sammenheng med (den alvorlige) situasjonen mange av disse unge befinner seg i når de kommer til Norge, men de høye tallene har også sammenheng med måten arbeidet med de enslige mindreårige og unge asylsøkerne er organisert på (se under). I neste kapittel vil vi presentere noen kommuners arbeid med de enslige unge asylsøkerne. Derfor vier vi også litt plass til å presentere hvordan kommunene har organisert dette arbeidet.

Organisering av arbeidet med enslige mindreårige og unge asylsøkerne

Det er opp til kommunene selv hvordan de organiserer arbeidet med de enslige mindreårige asylsøkerne. De kan enten legge ansvaret til barneverntjenesten eller til flyktningtjenesten. Litt over halvparten av kommunene har lagt ansvaret til barneverntjenesten, den andre halvparten til flyktningtjenesten. Det er imidlertid langt flere enslige mindreårige asylsøkere i kommuner der barnevernet har ansvaret enn der flyktningtjenesten har ansvaret, i følge en rapport fra Econ (Econ 2007). Undersøkelsen viser videre at i alle de kommunene der barneverntjenesten har ansvaret, ble barneverntjenesten automatisk koplet inn i alle saker og foretok en vurdering av hjelpebehovet til den enkelte, mens det samme bare gjaldt i 20 prosent av de kommunene der flyktningtjenesten hadde ansvaret. «Barnevernkommunene» synes altså å følge opp denne gruppen bedre enn «flyktningkommunene», i det minste i forhold til å vurdere behovet for barneverntiltak. At noen kommuner velger å legge ansvaret for de enslige mindreårige asylsøkerne til barneverntjenesten mens andre legger ansvaret til flyktningtjenesten, kan ha sammenheng med hvilken kommunal instans kommunen selv mener har best forutsetninger for å følge opp denne gruppen.

I alle kommunene der ansvaret er lagt til barneverntjenesten, er hovedvekten av tiltakene for de enslige mindreårige asylsøkerne hjemlet i lov om barnevern, mens i 70 prosent av de kommunene der ansvaret er lagt til flyktningtjenesten, er hovedvekten av tiltakene hjemlet i lov om sosiale tjenester mens hovedvekten av tiltakene er hjemlet i lov om barnevern i 19 prosent av flyktningkommunene (Econ 2007: 32 f.).⁴⁶ Men uansett hvordan man har valgt å organisere arbeidet med de enslige og unge asylsøkerne, får kommunene refusjon fra staten for å yte tjenester til denne gruppen.

Econ-rapporten indikerer altså at i noen kommuner vil hovedvekten av tiltakene til de enslige mindreårige asylsøkerne være hjemlet i lov om barnevern og dermed være å regne som barnevernklienter, mens i andre kommuner vil bare en mindre andel være barnevernklienter, men derimot «flyktningklienter» (eller sosialklienter) i og med at hovedvekten av tiltakene i disse kommunene er hjemlet i lov om sosiale tjenester. Barneverntjenesten blir bare koplet inn i de saker der barna har spesielle behov («dersom den enslige mindreårige har et særlig behov for hjelp») (Barne- og familiedepartementet 2004). At statistikken viser at en stor andel av de enslige mindreårige og unge asylsøkere mottar barneverntiltak, kan altså i en viss grad ha sammenheng med hvordan kommunene har organisert sitt arbeid med denne gruppen.

⁴⁶ Noen kommuner har ikke hjemlet tiltakene i noen lov.

Kompensering av utgifter til enslige mindreårige og unge asylsøkere

Hvor godt kommunene klarer å ivareta behovene til enslige mindreårige og unge asylsøkere, både dem som får et tilbud gjennom barnevernet og fra andre instanser, henger i stor grad sammen med de økonomiske rammer kommunene har for å yte nødvendig hjelp. Staten bidrar på flere måter til å dekke kommunenes utgifter til bosetting og oppfølging av enslige mindreårige og unge asylsøkere, uavhengig av om ansvaret for gruppen er lagt til barnevernet eller flyktnings-tjenesten. Staten refunderer kommunale utgifter til tiltak frem til fylte 20 år dersom tiltaket er hjemlet i lov om barnevern og dersom den unge var under 18 år på bosettingstidspunktet.⁴⁷ Dette er midler som kan brukes til ulike typer bo- og omsorgstiltak med nødvendig støtte og oppfølging (støttekontakt, turer, fritidsaktiviteter osv.). Kommunene må selv betale en egenandel av disse utgiftene (i 2009 er den på kr. 13.740). I tillegg gis det et eget statlig tilskudd til kommunene til dekning av ulike typer utgifter til bosetting av enslige mindreårige asylsøkere, enslige mindreårige flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag. Tilskuddet skal dekke kommunenes gjennomsnittlige utgifter til bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger og er for 2009 på kr. 115.850 per år per barn. Også dette tilskuddet kan utbetales frem til vedkommende fyller 20 år. I tråd med det som har vært vanlig i statlige overføringer til kommunene knyttet til arbeidet med bosetting og kvalifisering av flyktninger, er ikke tilskuddet øremerket og det føres i liten grad tilsyn med bruken av midlene. Noe av intensjonen med en slik tilskuddsmodell var at kommunene som gjorde en god integreringsinnsats og fikk flyktningene raskt over i utdanning og arbeid, ville tjene på det (Kavli 2008, Djuve og Kavli 2007). Siden det (foreløpig) ikke er krav om at kommunene skal redegjøre for hvordan tilskuddet benyttes, kan altså noen kommuner få tildelt et større tilskudd enn de reelt sett trenger, eventuelt kan de tilby tjenester med bedre kvalitet enn andre kommuner. Kommunene mottar også et integreringstilskudd for hver enkelt mindreårig asylsøker på kr. 531.500 per barn over en femårsperiode.⁴⁸ Tilskuddet skal dekke kommunenes gjennomsnittlige utgifter til sosialhjelp, sosialkontortjenester, bolig- og administrasjonstjenester, sysselsettingstiltak, kvalifisering, arbeidstrening, barnehagetjenester, helsetjenester og kultur- og ungdomstiltak. Kommunene har med andre ord tilgang til relativt romslige midler til bosetting av enslige mindreårige asylsøkere, også dem som har fylt 18 år og frem til fylte 20 år. I prinsippet er de aller fleste utgifter som kommunene har til bosetting av enslige mindreårige og unge asylsøkere dekket gjennom statlige bevilgninger.

⁴⁷ Kommunene får ikke statsrefusjon dersom den enslige unge asylsøkeren var over 18 år da vedkommende ble bosatt i kommunen. Refusjonsordningen gjelder også Oslo som ikke inngår i det statlige barnevernet.

⁴⁸ Denne satsen gjelder for barn under 18 år. For voksne er satsen noe høyere.

Hvilke tiltak og oppfølging får de enslige unge asylsøkerne i barnevernet?

Barnevernstatistikken viser at det mest benyttede tiltaket for de enslige unge asylsøkerne i aldergruppen 18–22 år i 2005 var økonomisk stønad; vel 80 prosent mottok økonomisk stønad (Allertsen, Kalve og Aalandslid 2007, tabellA4).⁴⁹ Mange fikk også støtte til å bo i bolig, hybel eller bokollektiv (vel 40 prosent) mens relativt få bodde i fosterhjem (12 prosent) eller på institusjon (5 prosent). En del mottok også støtte til utdannings- eller arbeidstiltak (12 prosent). 30 prosent mottok støtte til fritidsaktiviteter. Statistikken over mottakere av tiltak har også en kategori for «andre tiltak» som omfatter relativt mange (35 prosent). En nylig gjennomført undersøkelse har dokumentert at i denne kategorien registreres for eksempel miljøarbeidere som kan bistå de unge med botrening, leksehjelp osv. slik at omfanget av denne typen hjelp lett undervurderes når man bare ser på fordelingen mellom kategoriene slik de fremkommer i statistikken (Gjerustad m. fl. 2004). Statistikken viser at enslige mindreårige og unge asylsøkere i gjennomsnitt mottok 2,7 tiltak i 2005, med andre ord mottok de ofte kombinasjoner av tiltak, for eksempel hybel med oppfølging av miljøarbeider. Vi må anta at også mange av dem som hadde fylt 18 år, mottok flere typer av tiltak selv om det ikke fremgår av statistikken. En del av de enslige mindreårige asylsøkerne bosettes hos familie og slektninger. Også disse kan ha etterverntiltak gjennom barneverntjenesten (se under.)

Hele en tredjedel av alle de enslige 18–19-årige asylsøkerne i Norge hadde et plasseringstiltak ved utgangen av 2005, hvorav de fleste (66 prosent) hadde et såkalt boligtiltak, som inkluderer bolig/hybel og bofellesskap, vanligvis med oppfølging av miljøarbeidere, mens vel 20 prosent bodde i fosterhjem (Allertsen, Kalve og Aalandslid (2007). For aldersgruppen 20–22 år var 5 prosent plassert av barnevernet ved utgangen av 2005; av disse hadde 80 prosent et boligtilbud.

Econ har undersøkt situasjonen til de enslige unge asylsøkerne etter fylte 18 år, nærmere bestemt hvilken oppfølging kommunene rapporterte at de unge fikk (Econ 2007).⁵⁰ Vel 80 prosent av kommunene sier i denne undersøkelsen at alle fikk generell oppfølging eller rådgivning. I vel 40 prosent av kommunene får alle jevnlig oppfølging fra det tidligere botilbudet, mens i vel 50 prosent av kommunene hadde alle de unge fremdeles kontakt med tidligere omsorgspersoner fra kommunen. Undersøkelsen viste også at i to av tre kommuner fikk alle beholde bo- og omsorgstilbudet frem til de fylte 20 år, dersom de selv ønsket det. I to av tre kommuner fikk også alle tilbud om økonomisk støtte til de var ferdige med videregående utdanning. I halvparten av

⁴⁹ Et generelt problem med denne statistikken er at det kan være vanskelig å vite hva de ulike kategoriene inneholder og at det kan være overlapp i registreringene. Den gir likevel en indikator på omfanget av tiltak og hvilke typer av tiltak fra barnevernet som er mest utbredt.

⁵⁰ Undersøkelsen omhandler alle enslige, unge asylsøkere, ikke bare dem som er barnevernklienter.

kommunene fikk fosterhjem økonomisk støtte frem til de unge fylte 20 år og nesten halvparten av kommunene ga økonomisk støtte ved slektsplassering av den unge. Samlet sett oppga 62 prosent av kommunene at de hadde satt inn det de selv mente var nødvendige ressurser for å følge opp alle enslige unge asylsøkere så lenge de hadde behov for det, mens 19 prosent av kommunene oppga at det gjaldt for de fleste unge asylsøkerne. Også i de tilfellene der kommunene ikke hadde statsrefusjonen for den enkelte fordi vedkommende var fylt 18 år på bosettingstidspunktet, oppga de aller fleste kommunene at tilbudet til denne gruppen var godt. Tre av fire kommuner oppga at alle eller mange som var over 18 år på bosettingspunktet, fikk dekket sine behov for bistand og oppfølging. Det er her viktig å være klar over at det er kommunene som uttaler seg på vegne av de unge. Samtidig får kommunene tildelt midler for nettopp å bidra til denne oppfølgingen. Selv om de ikke mottar statsrefusjon for dem som er over 18 år på bosettingstidspunktet, mottar de likevel integreringstilskuddet og det særskilte tilskuddet for enslige mindreårige asylsøkere.

Psykisk helse blant enslige mindreårige asylsøkere

Mange enslige mindreårige asylsøkere har vært igjennom store påkjenninger før de kom til Norge og før de ble bosatt i en kommune. Også atskillelsen, ofte ufrivillig, fra familie og venner kan være en stor påkjenning. Det vil derfor ikke være overraskende om deres psykiske helsetilstand er preget av den livssituasjonen de er i. En undersøkelse gjennomført av Folkehelseinstituttet viser at mange enslige mindreårige asylsøkere har større psykiske problemer i form av depresjon enn andre ungdommer som innvandret til Norge sammen med sine foreldre (Folkehelseinstituttet 2008).⁵¹ Det er særlig jenter som skårer høyt på symptomer for depresjon. Men undersøkelsen viser også at det er stor spredning innad i gruppen av enslige mindreårige asylsøkere. Man fant at det var betydelig mindre depressive plager blant ungdommer fra Somalia enn blant dem fra Afghanistan, Sri Lanka og Irak. Men undersøkelsen gir ingen forsøk på å forklare hva forskjellene kan skyldes.

Mange av ungdommene i undersøkelsen (75 prosent) hadde opplevd krig på nært hold og mange av disse oppga at de hadde symptomer på post-traumatisk stress i form av plagsomme minner knyttet til opplevelsene eller mareritt om opplevelsene. I undersøkelsen fant man også en viss sammenheng mellom symptomer på traumatisk stress og depresjon: jo flere stressreaksjoner, jo høyere depresjonsskår.

⁵¹ Denne undersøkelsen tar ikke bare for seg de enslige mindreårige asylsøkerne som har tiltak fra barnevernet, men retter seg til alle enslige mindreårige asylsøkere. Mange i utvalget hadde fylt 18 år på undersøkelsestidspunktet og har etablert seg i egen bolig eller i bofellesskap, eller de bor sammen med familie. Undersøkelsens resultater er foreløpige og gjør ikke krav på representativitet. Blant annet fanger den opp relativt få jenter, færre enn andelen jenter blant de enslige mindreårige asylsøkerne.

Etablering av sosialt nettverk

De enslige mindreårige asylsøkere har forlatt foreldre og nære slektninger i hjemlandet og er slik sett ganske alene i det nye landet. En del har imidlertid slekt som onkler og tanter eller eldre søsken i det nye landet, men som ikke kan regnes som nære omsorgspersoner. Etablering og styrking av et sosialt nettverk rundt den enkelte unge er trolig en viktig faktor både for trivsel og for å kunne lykkes i det nye landet.

Den nevnte Econ-undersøkelsen viser at mange av kommunene jobber systematisk for å utvikle et sosialt nettverk rundt den enkelte mindreårige asylsøkeren (Econ 2007). Om lag tre fjerdedeler av kommunene oppga at de forsøker å utvikle relasjoner til voksne fra samme land som den mindreårige kommer fra og noe flere kommuner oppgir at de forsøker å utvikle relasjoner til voksne med norsk bakgrunn. Om lag 90 prosent av kommunene forsøker å etablere relasjoner mellom de unge og jevnaldrene fra den mindreåriges hjemland, mange forsøker også å etablere relasjoner til unge fra andre land enn Norge. Overraskende nok forsøker færre kommuner bevisst å legge til rette for at de enslige mindreårige asylsøkerne utvikler relasjoner til etnisk norske jevnaldrende. Mange kommuner forsøker også å etablere et godt forhold mellom den mindreårige og personer som vedkommende vil ha nær kontakt med også etter utflytting fra et kommunalt botilbud.

På spørsmål om hvilke nære relasjoner kommunen forsøkte å utvikle på vegne av de enslige mindreårige asylsøkerne, svarte 50 prosent at de i stor grad jobbet systematisk med å utvikle relasjoner til voksne med norsk bakgrunn og litt færre kommuner forsøkte i stor grad å utvikle relasjoner til voksne og jevnaldrene fra samme land som den unge. Nesten 70 prosent av kommunene oppga at alle eller mange av de mindreårige hadde nære jevnaldrende venner med innvandrerbakgrunn, mens atskillig færre hadde nære relasjoner til jevnaldrende norske barn og unge. Vel 40 prosent av kommunene mente at alle eller mange av de unge hadde etablert nære relasjoner til voksne med innvandrerbakgrunn. Nærmere 50 prosent av kommunene mente at alle eller mange av de unge hadde problemer med å få innpass i norske miljøer og om lag 60 prosent av kommunene mente at alle eller mange av de mindreårige ønsket sterkt å få norske venner. I et integreringsperspektiv kan det være problematisk at få har norske venner. Men som Econ-rapporten sier: Kommunene kan i liten grad «bestille» venner, men de *kan* legge til rette for arenaer der de enslige mindreårige har muligheter for å utvikle vennskap både til norske og andre barn og unge. Skole og fritidsaktiviteter står her spesielt sentralt. Det kan da være et dilemma at en del av de enslige mindreårige asylsøkerne går i spesialklasser der de ikke møter andre norske ungdommer, selv om begrunnelsen for å etablere spesialklasser er å gi et best mulig pedagogisk tilbud. At de ofte ikke går i klasse med etnisk norsk ungdom, kan kanskje også være noe av grunnen til at de enslige mindreårige har flest jevnaldrende venner som ikke er etnisk norske. I tillegg er de i en del tilfeller eldre enn sine klassekamerater når de går i ordinær skole,

noe som kanskje gjør det vanskeligere å finne venner blant klassekameratene enn om man var jevnaldrende.

Selv om denne undersøkelsen ikke spesielt kartlegger det sosiale nettverket til dem som har fylt 18 år, er trolig de bestrebelser som gjøres allerede fra den unge kommer til Norge, særlig viktige. Mange kommer jo også relativt sent i tenårene. Det sosiale nettverket man etablerer tidlig i livet, er viktig også i senere faser, for enslige mindreårige og unge asylsøkere som for andre.

Den tidligere nevnte undersøkelsen fra Folkehelseinstituttet viser at svært mange (75 prosent) av de enslige mindreårige og unge asylsøkerne ofte føler seg ensomme og mange er også urolige over situasjonen til familiemedlemmer i hjemlandet. Men undersøkelsen viser også at nærmere 70 prosent har kontakt med familie, enten i Norge eller i andre land og nærmere 50 prosent har familie i Norge. Videre er det mange (om lag 80 prosent) som oppgir at de har en voksenperson i Norge som står dem nær og som de kan betro seg til. Dette kan dreie seg om familiemedlemmer, men det kan også dreie seg om personer i hjelpeapparatet, for eksempel ansatte i barnevernet, i flyktningtjenesten eller i bofellesskapene.

Enslige mindreårige asylsøkere trenger ofte mer hjelp enn annen ungdom til å forberede seg på en selvstendig tilværelse fordi de mangler skolegang og har begrenset kjennskap til det nye landet. De har ofte også språkproblemer. Det kan være et problem når planer og forberedelser for fremtiden skal legges at mange av de unge først kommer til landet midt i tenårene. Desto viktigere er det at barnevernet og andre instanser har mulighet til å gi et tilbud som i størst mulig grad kompenserer for de utfordringer mange enslige unge asylsøkerne står overfor når de kommer til Norge.

Særlig viktig synes det å være at enslige mindreårige og unge asylsøkere hjelpes til å utvikle et sosialt nettverk som kan kompensere for fraværet av foreldre og andre nære relasjoner ved flyttingen til det nye landet. Det kan skje ved at de hjelpes til å holde kontakt med eventuell familie eller andre bekjente i det nye landet eller det kan skje ved at de kommer i kontakt med personer fra sitt opprinnelige hjemland. Men det kan også skje ved å knytte nye kontakter, både til voksenpersoner og ungdom fra det nye landet. Fosterforeldre og skolevenner kan bidra til å fylle en slik rolle, eller støttepersoner fra omsorgsmyndighetene som har som oppgave å følge opp den enkelte unge. Det er også viktig at de nye omsorgs- eller støttepersonene er mest mulig stabile og har anledning til å involvere seg for et lengre tidsrom.

4 Ettervern i tre norske kommuner

I dette kapitlet vil vi se nærmere på hvordan barnevernet i tre kommuner arbeider med ettervern blant ungdom med innvandrerbakgrunn. En viktig problemstilling er å belyse om ettervernarbeidet rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn skiller seg vesentlig fra arbeidet rettet mot annen ungdom, om det er særskilte hensyn som må ivaretas for å oppnå et godt ettervern blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Vi har plukket ut tre kommuner der innvandrere utgjør en relativt stor andel av befolkningen. Barnevernet i disse kommunene har trolig oftere vært i en situasjon der det har måttet vurdere behovet for å ivareta særlige hensyn rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn i ettervernfasen enn kommuner med en lav andel innvandrere. Forhåpentligvis har de også vurdert hvilke tiltak som er best egnede for denne gruppen og om disse tiltakene bør ivareta andre og/eller flere hensyn enn etterverntiltakene rettet mot barnevern ungdom med norsk bakgrunn. Siden målgruppen for studien, barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn, er relativt liten, vil utformingen av etterverntiltak for denne gruppen representere en ennå ikke aktuell eller relativt sjeldent forekommende problemstilling i mange kommuner. Ved å velge kommuner der problemstillingen over lengre tid har vært aktualisert, kan vi forhåpentligvis kartlegge erfaringer som kan ha overføringsverdi til andre kommuner som etter hvert vil måtte planlegge et etterverntilbud.

Vi vil også ta for oss hvordan kommunene har innrettet ettervernarbeidet rettet mot enslige unge asylsøkere. Disse vil trolig utgjøre en særlig utfordring for kommunene. Foreliggende forskning har vist, som vi har sett i forrige kapittel, at mange er ensomme og sliter med psykiske plager som kan ha sammenheng både med opplevelser i landet de dro fra, med atskillelsen fra familie og venner i hjemlandet og opplevelser i det nye landet.

Hovedmålsettingen med denne kommunestudien vil altså være å vurdere om ettervernarbeidet rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn bør ivareta andre hensyn enn ettervernarbeidet rettet mot annen ungdom. Vi vil i mindre grad vurdere behovet for ettervern generelt og hvordan et godt ettervern bør utformes. Denne problemstilling er belyst i en undersøkelse gjennomført av forskningsinstituttet NOVA (Bakketeig og Backe-Hansen 2008).⁵² Mange av vurderingene som fremkommer i NOVA-undersøkelsen, er av stor relevans for foreliggende undersøkelse. De to

⁵² Vi har kapittel 1 referert kort NOVA-rapportens vurdering av et godt ettervern.

undersøkelsene bør derfor ses i sammenheng; innvandrerperspektivet i foreliggende undersøkelse utfyller bildet i NOVA-undersøkelsen mer enn at den utfordrer de funn NOVA-undersøkelsen presenterer.

Vi har så langt det lar seg gjøre forsøkt å anonymisere de tre kommunene som inngår i denne undersøkelsen. Dette har vi valgt fordi vi intervjuer ledere for en rekke instanser som har et ansvar for å utforme etterverntilbudet til barnevernsgdommene i kommunen. Ved å navngi kommunen, ville disse personene lett kunne identifiseres. Ved å anonymisere, blir det mindre viktig *hvem* som uttaler seg; vi kan i større grad fokusere på *hva* de uttaler i kraft av sine respektive roller. Det viser seg ofte at representanter for ulike offentlige instanser kan ha noe ulikt syn på «sin» del av et ansvarsfelt. Vår vurdering er at informantene lettere vil kunne uttrykk seg åpent dersom de vet at de kan være anonyme. Det blir imidlertid vanskelig å anonymisere én av kommunene. Det gjelder Oslo, der vi studerer situasjonen i to bydeler. Disse navngir vi imidlertid ikke. Oslo har vi valgt nettopp på grunn av den høye innvandrerandelen. Når vi i teksten referer til benevnelsen bydel, ville det være vanskelig å kamuflere at det dreier seg om Oslo, men vi har altså anonymisert de to studerte bydelene. De tre utvalgte kommunene er ulike med hensyn til størrelse, men alle er relativt store i norsk sammenheng. Alle kommunene ligger i Østlands-området.

Kommuneundersøkelsen baserer seg på et fåtall kommuner/bydeler. Målsettingen med studien er ikke å få frem generaliserbar kunnskap, men å vise hvordan disse tre kommunene og bydelene har løst utfordringer de har møtt. Forhåpentligvis kan andre kommuner ha noe å lære av deres erfaringer.

I kommunene/bydelene har vi intervjuet ledere for barneverntjenestene og/eller andre som har hatt et særlig ansvar for etterverntilbudet. Vi har intervjuet ledere for sosialtjenestene, for dem som er ansvarlige for å gi et boligtilbud til de unge (ofte boligkontoret) og dem som er ansvarlige for å etablere et arbeidstilbud; det kan dreie seg om NAV, men også instanser i kommunenes/bydelenes egen regi. Særlig i en stor by som Oslo kan det være mange instanser som (også) har et ansvar for målgruppen for undersøkelsen. Det kan dreie seg om både kommunale og private instanser, og særlig frivillige organisasjoner.

Mange instanser er altså kontaktet. Vi har i begrenset grad hatt mulighet til å kvalitetssikre de opplysninger som blir gitt. Det kan tenkes at representanter for ulike instanser har ulike oppfatning av et saksforhold. Vi har i liten grad hatt anledning til å sjekke hvem som «har rett», men kan eventuelt konstatere noe ulike virkelighetsoppfatninger, for eksempel i forhold til hvem som tar eller burde ta mest ansvar for hva.⁵³ Men generelt er det vårt inntrykk at det ikke råder store meningsforskjeller på området. Vi har også valgt å la informasjonen våre informanter bringer for dagen stå

⁵³ Vi har latt barnevernleder i de tre kommunene/de to bydelene lese igjennom presentasjonen av sin kommune/bydel og gi kommentarer.

ukommentert, det vil si de opplysninger og vurderinger som presenteres i det følgende, er våre informanternes, ikke forskernes. I et oppsummerende avsnitt forsøker vi å sammenfatte informasjonen fra kommunene.

Det kan være nyttig å gi litt informasjon om hvordan Oslo har organisert sitt barnevern. Byen er, som eneste kommune i landet, ikke med i det statlige barnevernet, men organiserer sitt barnevern på egenhånd.⁵⁴ Byen er inndelt i 15 bydeler⁵⁵ og hver bydel har egen barneverntjeneste. Hver bydel kan også drive egne tjenester som er aktuelle for barnevernets klienter. Men bydelene kjøper også tjenester av flere byomfattende, kommunale instanser, som Barne- og familieetaten (for eksempel institusjonsplasser og fosterhjem), BYMIF, som er et byomfattende senter for enslige mindreårige flyktninger eller botiltaket Ungbo,⁵⁶ eller av private leverandører av for eksempel institusjons- og hybelplasser, miljøarbeidertjenester osv. De 15 barneverntjenestene kan også ha organisert sitt barnevernarbeid og ettervern på ulike måter. Noen bydeler kan i større grad enn andre ha etablert egne tjenester rettet mot barnevernklientene. Måten de samarbeider med sosialtjenesten og andre offentlige og private instanser på, kan også variere. Det er etter hvert etablert en rekke tiltak i regi av både kommunale, private og frivillige organisasjoner som kan bistå bydelene i ettervernarbeidet og som bydelene ut fra egne prioriteringer kan kjøpe. Noen av disse kommunale og private tiltakene er spesielt rettet mot barnevernklienter, andre har et bredere nedslagsfelt, for eksempel også ungdom med rusproblemer eller som har problemer med å fullføre skolegangen. I og med at både barnevernutfordringen (for eksempel målt i andelen barn med barneverntiltak i forhold til barnebefolkningen⁵⁷) og andelen innvandrere varierer mellom bydelene,⁵⁸ kan bydelene ha funnet ulike måter å møte sine utfordringer på.

⁵⁴ Se nærmere om hvordan Oslo har organisert sitt barnevern i rapportene Bogen og Huser 2005 og Bogen, Grønningsæter og Jensen 2007.

⁵⁵ Som hver er like stor som en middels stor norsk kommune.

⁵⁶ Et bo-oppfølgingstiltak i regi av Oslo kommune med oppfølging i og trening av en rekke ferdigheter (arbeid/kvalifisering/utdanning, helse/hygiene, praktiske ferdigheter, utvikling av sosialt nettverk, trening i økonomisk planlegging osv.) <http://www.storby.oslo.kommune.no/ungbo/booppfolging/>

⁵⁷ Her varierer andelen barn med barneverntiltak i bydelene fra 8,6 per 1000 barn i alderen 0–22 år som laveste andel, til 50,7 som høyest andel (Statistisk sentralbyrå 2008b).

⁵⁸ Fra under 10 prosent ikke-vestlige innvandrere i noen bydeler til nærmere 40 prosent i andre (Statistisk sentralbyrå 2008c).

Bydel A

Bydelen har i hovedsak ingen særordninger i etterverntilbudet for ungdom med innvandrerbakgrunn. Barnevernet forsøker i størst mulig grad å ivareta den enkelte persons individuelle behov. Det pekes imidlertid på at det i forhold til unge med innvandrerbakgrunn er et spesielt fokus på enkelte problemstillinger som:

- Manglende sosialt nettverk: Unge som har brutt fullstendig med sitt tidligere nettverk av familie og venner, for eksempel i forbindelse med tvangsgifte eller som har valgt å leve på en måte som familien ikke aksepterer.⁵⁹ De mangler ofte et (nytt) sosialt nettverk og føler seg veldig alene. De må ofte leve i skjul for familien. Også enslige unge asylsøkere kan mangle et sosialt nettverk. De er imidlertid ofte sterkt motiverte for å ta imot hjelp fra barnevernet. Barnevernet forsøker å etablere et nytt sosialt nettverk for dem som har mistet sitt, for eksempel med de deler av familien det fremdeles er mulig å holde kontakt med. Unge jenter som har blitt forsøkt tvangsgiftet, settes gjerne også i kontakt med likesinnede og/eller organisasjoner som Røde Kors som har dette på agendaen.
- Enkelte har problemer med å skaffe hybel på det private boligmarkedet fordi de har et utenlandsk navn og utenlandsk utseende. Barnevernet bistår her for å gjøre det lettere å skaffe bolig.
- En tendens til manglende selvtillit og tiltaksløshet blant en del unge med innvandrerbakgrunn, særlig jenter, som gjør at de ikke tør å søke på for eksempel jobber. De har ofte dårlig orienteringsevne i det norske samfunnet, i den betydningen at de ikke vet hvordan de tar kontakt med ulike instanser, selv om de er oppvokst her og ellers gjør det godt på skolen. Barnevernkonsulentene vet ikke hvorfor det er slik, kanskje har det med innarbeidede kjønnsroller å gjøre.⁶⁰ Eller det kan skyldes at foreldrene og venner med samme bakgrunn heller ikke besitter slik kompetanse og som de derfor ikke har fått lære hjemme i samme grad som barn i familier der foreldrene har slik kompetanse. Barnevernet og engasjerte miljøarbeidere bistår i ulike prosesser for å hjelpe dem i gang.
- Jenter med innvandrerbakgrunn kan være mer motiverte for å ta imot hjelp fra barnevernet enn gutter, noe som kan ha sammenheng med årsaken til barnevernets inngripen. Mens jentene oftere flykter fra tvangsgifte og/eller dominerende fedre, er guttene oftere selv årsaken til at barnevernet griper inn (kriminalitet, rus). Og mens jentene ønsker ulike typer av oppfølging for å kunne stå på egne ben, ønsker guttene ofte ikke hjelp eller de ønsker at barnevernet betaler hybel og opphold, men

⁵⁹ For eksempel funnet seg en kjæreste som foreldrene ikke godtar.

⁶⁰ Som norske jenter i større grad har frigjort seg fra.

ellers lar dem i fred. Barnevernet krever imidlertid både aktivitet og oppfølging og kopler inn ruspoliklinikk om nødvendig.

- Bydelen har få frivillige plasseringer blant unge med innvandrerbakgrunn. Dersom plassering er aktuelt, er det oftest gjennom omsorgsovertakelse og dette oppfattes av familien som et svært alvorlig inngrep i familiens indre anliggender. Det kan derfor også være vanskelig å få til plasseringer i fosterhjem i familier fra egen etnisk bakgrunn (såkalt etnisk matching) selv om det kunne vært ønskelig for at den unge skal beholde sin kulturelle identitet. Fordi omsorgsovertakelse oppfattes som svært sensitivt i mange innvandrerfamilier, vil ikke familie og bekjentskaper stille opp som fosterforeldre. Det anses mer akseptabelt for foreldrene at man finner norske fosterforeldre.
- Barnevernet i bydelen mener også at kriminalitet og rusbruk er litt mer utbredt blant ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet (det gjelder særlig gutter) enn blant annen barnevern ungdom. Men man jobber ikke annerledes med disse ungdommene enn med andre.

Barnevernet prøver å motivere alle til å ta imot et etterverntilbud. Etter barnevernets vurdering er det ingen forskjell i tilbøyeligheten til å ta imot hjelp ut fra etnisitet. Men barnevernet krevet at den unge er i en eller annen form for aktivitet, fortrinnsvis videregående skole, for at støtte til bolig og livsopphold skal gis. En del ønsker ikke ytterligere hjelp fra barnevernet dersom det stilles betingelser om aktivitet. Barnevernets oppfatning er at det er et større problem at en del takker nei til ettervern enn at barnevernet stenger dem ute. En del takker nei fordi de ikke vil godta de forslagene barnevernet legger frem.

Økonomisk sikring

I denne bydelen betaler barnevernet som hovedregel bo- og levekostnadene også for dem som flytter i egen bolig som del av et etterverntiltak. Det gis ikke økonomisk støtte vilkårsløst. Det normale er at barnevernet betaler frem til avsluttet videregående skole, også dersom den unge ikke fullfører til normert tid. Man ønsker ikke å henvise unge mennesker til sosialkontoret fordi man tror at det kan være uheldig at de unge barnevernklientene skal oppfatte seg selv som sosialhjelpsmottakere og at det da kan bli lettere for dem å ty til sosialkontoret senere. Dessuten er oppfatningen at barnevernklientene trenger mer oppfølging enn sosialkontoret har mulighet til å gi dem. Dersom det dreier seg om en person som med stor sannsynlighet vil trenge langvarig hjelp fra det offentlige, for eksempel på grunn av rusproblemer eller psykiske problemer, kan barnevernet og sosialkontoret samarbeide om utgiftene til livsopphold og bolig. Sosialkontoret har egne ungdomskonsulenter som kan rådgi i forhold til økonomi.

Aktiviseringstiltak

Bydelen har etablert flere tilbud som skal bidra til å aktivisere ungdom, også barnevern ungdom. Om mulig forsøker barnevernet å sikre at de unge gjennomfører videregående skolegang; det gjelder all barnevern ungdom. Barnevernet samarbeider med de videregående skolene om å lage et opplegg for den enkelte unge, men erkjenner at det er vanskelig å holde på dem dersom de ikke selv er motiverte. Dersom skolegang ikke lenger er aktuelt, forsøker man å hjelpe dem over i andre tiltak. Her kan nevnes

- Ung i jobb. Dette er et arbeidstreningstiltak i regi av bydelen og i samarbeid med næringslivet som retter seg mot ungdom i alderen 16–23 år.
- Tiltakskonsulentene, som er en egen tiltaksenhet under sosialtjenesten i bydelen som arbeider med kvalifisering og oppfølging av arbeidsledige. Tiltakskonsulentene samarbeider med NAV Arbeid og NAV Trygd.

Skaffe bolig

Bydelen disponerer selv eller kjøper en rekke botiltak for dem som flytter for seg selv. Barnevernet i bydelen disponerer 6 egne leiligheter; her bor 6 unge, 3 gutter og 3 jenter; gutter og jenter hver for seg. Det kommer miljøarbeider til leiligheten hver dag. Alle beboerne har et dagtilbud (skole, arbeid, arbeidstrening) og blir fulgt opp av de nevnte Tiltakskonsulentene. Boligene egner seg også for dem som har bodd på barneverninstusjon. Bydelen kjøper også Ungbo-plasser (et bydelsovergrepene tiltak, se under, også omtalt under bydel B).

Bydelen benytter seg også av en hybelvertordning. Den unge bor på hybel hos private som får betalt for å følge litt med. Dette kan for eksempel dreie seg om de tidligere fosterforeldrene eller slektninger, men også ordinære private utleiere. Denne ordningen administreres av Barne- og familieetaten og kan benyttes av alle bydelene. Bydelen kjøper også plasser i ettervernboliger hos Kirkens Bymisjon; det dreier seg om boliger som gir oppfølging i form av botrening og som hjelper de unge med å utvikle sosiale nettverk.

De som bor i fosterhjem, får vanligvis fortsette å bo der til de er ferdige med videregående skole selv om noen bruker lengre tid enn normalt. Fosterfamilien får også støtte fra bydelen i denne perioden. Når ungdommen nærmer seg 20 år, regner man med at vedkommende skal kunne klare seg selv, med mindre spesielle omstendigheter gjelder. Men noen unge blir boende i fosterhjemmet lenger enn det; noen fosterhjem går over til å bli hjemmet til den unge på lik linje med de andre barna i familien, men uten at utgiftene dette medfører blir kompensert av barnevernet.

Etter hvert har barnevernet i bydelen satset mer på å leie boliger/hybler på det private leiemarkedet i stedet for å kjøpe plasser hos Ungbo (som drives av kommunen sentralt) eller Kirkens Bymisjon eller drive egne boliger. Dette fordi tilbudene fra Ungbo og Kirkens Bymisjon ikke vurderes som helt tilfredsstillende. Ungbo-tiltaket

mener man ikke gir nok oppfølging og botrening, mens tiltaket til Kirkens Bymisjon gir god oppfølging, men er svært kostbart å benytte.⁶¹ Dessuten er det ønskelig at de unge skal kunne beholde boligen også etter at barnevernsaken er avsluttet i og med at boligen har blitt deres nye hjem. Dersom boligen hadde tilhørt barnevernet eller andre, hadde de måttet flytte når barnevernsaken opphører. Kontinuitet i boforholdet anses viktig. Barnevernet kan stå som garantist for leieforholdet i den private boligen og for eksempel betale/legge ut for depositum. Etter hver som ungdommen har mulighet for det, blir vedkommende selv ansvarlig for leieforholdet. Ved at barnevernet er garantist i starten, blir det lettere å skaffe slike boliger. Utleier vet at han får leien sin og at han har noen å kontakte dersom situasjoner oppstår. Det blir hevdet at en del ungdom med innvandrerbakgrunn kan ha problemer med å skaffe bolig på det private markedet fordi utleier er skeptisk til å leie ut til innvandrere. Når barnevernet er garantist, blir det lettere å skaffe bolig. Samtidig kjøpes oppfølgingstjenester fra andre, som Kirkens Bymisjon, som kommer til boligen regelmessig. Dette fungerer også som en trygghet for utleier.

Ordningen med hybelvert (nevnt over) kan også være egnet for personer som ønsker å komme bort fra familien. Boligene ligger gjerne et stykke unna, i nabokommunen, men det oppfattes som greit for dem det gjelder, nettopp på grunn av avstanden.

Særlig fokus på ikke-vestlig ungdom?

Barnevernet i bydelen kan gi støtter til reiser til hjemlandet og legger til rette for at den unge kan utøve religiøse handlinger. De hjelper også til med å skaffe nettverk (familie, tante osv.) dersom det har skåret seg med de andre i familien. Men de har ellers ingen spesielle rutiner rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn.

Bydel B

Barnevernet i bydelen jobber i hovedsak med et individperspektiv i ettervernsammenheng og skiller ikke mellom de unge ut fra etnisk bakgrunn. Det er mange med innvandrerbakgrunn blant barnevern ungdommene i bydelen. Å jobbe med ungdom med innvandrerbakgrunn i et ettervernspektiv er derfor en normal del av arbeidshverdagen. Det hevdes at alle som har et reelt ettervernbehov, får et tilbud. Barnevernet informerer alle de unge om at de har rett til å få hjelp etter fylte 18 år, men vurderer på eget grunnlag når de unge nærmer seg denne aldersgrensen om de har behov for ytterligere hjelp. Ettervernstiltak ses dermed ikke en ubetinget rettighet av barnevernet

⁶¹ Bydelene i Oslo må betale hele utgiften selv, men fikk i sin tid kompensert for slike ekstrautgifter (Bogen og Huser (2005)).

i denne bydelen. En del unge ønsker at barnevernet eller andre instanser bidrar med økonomisk støtte, for eksempel for å betale for en hybel, men ønsker ikke å motta andre oppfølgingstjenester eller forplikte seg i forhold til aktivisering (skole eller arbeid). I slike situasjoner bistår og motiverer barneverntjenesten ungdommene til å ta kontakt med andre hjelpeinstanser som for eksempel sosialkontoret, som i tillegg til midler til livsopphold også har ulike arbeidstilbud som egner seg for målgruppen. Men barneverntjenesten forsøker samtidig å motivere dem som har et behov for etterverntiltak, til å ta imot et tilbud. Det vises til at det ikke er en lovpålagt tidsfrist til å «angre seg» og melde om behov for ytterligere hjelp fra barnevernet. Det praktiseres en skjønnsmessig og individuell vurdering av lengden på angrefristen. Barnevernklientene opplyses også om at det kan klages på vedtaket dersom man får avslag på søknad om ettervern.

De unge kan ha mange typer av behov. Noen har bare behov for økonomiske midler til livsopphold, for eksempel sosialhjelp mens man fullfører videregående skole.⁶² Andre har behov for faglig oppfølging og støtte til å fullføre utdanning eller veiledning for å komme i arbeid dersom skolegang ikke lenger er aktuelt. Andre igjen har behov for hjelp til aktiviseringstiltak og til å finne et godt sosialt nettverk. Deltakelse i ulike typer av aktivisering, enten det dreier seg om skolegang, arbeid eller fritidstiltak, kan også bidra til å etablere et sosialt nettverk.

At alle vurderes i forhold til ettervern, innebærer at også de som ikke har blitt plassert utenfor hjemmet, er aktuelle for etterverntiltak. En del av dem som har vært plassert på institusjon, flytter hjem når de fyller 18 år. Barnevernet tilbyr også disse hjelp dersom de har behov for det, for eksempel rettet mot fullføring av skolegang eller aktiviseringstiltak. Barnevernet i bydelen har generelt et høyt fokus på å styrke foreldrerollen gjennom ulike typer av tiltak slik at foreldrene er bedre i stand til å ta vare på sine ungdommer når de flytter hjem.

De som er plassert i fosterhjem, forsøker man å holde i fosterhjemmet i det minste til de har fullført videregående, selv om mange bruker lengre tid enn normalt på å fullføre. Det blir hevdet at ingen blir kastet ut av fosterhjem eller institusjon mot sitt ønske før de har fullført skolegangen dersom det er aktuelt å fullføre.

I denne bydelen overføres mer av det økonomiske ansvaret for livsopphold til sosialkontoret enn i den tidligere nevnte bydelen (bydel A). Det er vanlig at sosialkontoret betaler bolig og livsopphold for ettervernklientene, mens barneverntjenesten betaler for ulike typer av støttetjenester, som for eksempel miljøarbeider. Det er dermed en annen økonomisk arbeidsdeling mellom sosialkontor og barneverntjeneste enn i den tidligere omtalte bydelen. De to tjenestene samarbeider imidlertid om å lage et opplegg, inklusive aktivitetsopplegg, for den enkelte klient.

⁶² Tildeling av sosialhjelp for å kunne fullføre skolegang er dermed å oppfatte som et positivt tiltak, en del av løsningen i forhold til livssituasjonen for den enkelte.

Spesielle problemstillinger for ungdom med innvandrerbakgrunn

Når barneverntjenesten blir bedt om å gi eksempler på problemstillinger som særlig er aktuelle for enkelte unge med innvandrerbakgrunn, nevnes kjønnslemlestelse og tvangsgifte. Barnevernet i bydelen skolerer seg på slike problemstillinger slik at de kan vurdere hvordan de skal møte dem. En del ungdom med innvandrerbakgrunn har, i likhet med etnisk norsk ungdom, en kriminell karriere. Det kan imidlertid være en spesiell utfordring for barnevernet når de skal hjelpe disse ungdommene at foreldrene deres ikke erkjenner problemet fordi ungdommene ofte lever to liv, ett hjemme og ett «ute på gata». Foreldrene forstår ikke norsk språk og norske normer og kan derfor ikke følge med på hva barna holder på med når de er ute. Hjemme oppfører de seg høflig og ordentlig. Barnevernet nevner også at det kan være en utfordring å hjelpe ungdom med psykiske problemer fordi psykisk helse i en del innvandremiljøer oppfattes som et tabuområde som ikke skal tematiseres. Mange vil derfor verken snakke om problemene eller motta psykologhjelp.

Mange ulike tiltak

Bydelen har generelt mange tiltak i egen regi rettet mot barn og unge som er i en utsatt situasjon. Barnevernet benytter også disse tiltakene og mange av barnevernungdommene som bruker disse tiltakene, har innvandrerbakgrunn. Det betyr at barnevernungdom benytter de samme tiltakene som annen ungdom som har spesielle behov. Det finnes for eksempel en miljøarbeiderpool i bydelen som barnevernet kan kjøpe tjenester av.⁶³ Dette er miljøarbeidere som kan følge opp den enkelte ungdom i forhold til ulike personlige og praktiske utfordringer, for eksempel i forhold til skole og arbeid, men også gi råd og veiledning i forhold til å bli selvstendig. De kan hjelpe med lekser, organisere fritidsaktiviteter, hjelpe til med å bli kjent med det norske samfunnet osv. Det hevdes at det er lett å skaffe denne typen hjelp dersom de unge trenger det. Det er også lett å skaffe miljøarbeider med samme etniske bakgrunn som de unge, dersom det er ønskelig. Det finnes også et eget aktivitetshus der ulike kurs og aktiviteter tilbys (Internettcafé, IT-kurs, cateringkurs, video/filmkurs), men som også har et eget ungdomsteam som kan tilby personlig og praktisk hjelp til ungdom i alderen 16–20 år som står uten skole eller arbeid. De kan for eksempel være behjelpelige med å skaffe arbeid. Bydelen har også andre tilbud om arbeidskvalifiseringstiltak som samarbeider nært med sosialtjenesten. Vi har innhentet aktivitetshusets erfaringer med å arbeide med barnevernungdom med innvandrerbakgrunn. Man mener at det ikke er vesentlige forskjeller i arbeidet med barnevernungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Barnevernungdom står generelt ofte i en vanskelig situasjon med et svakt sosialt nettverk og

⁶³ I og med at Oslo finansierer det lokale barnevernet på en annen måte enn i resten av landet, har de lokale barnvernkontorene relativt mye ressurser og stor frihet til å kjøpe ulike støtte tjenester, enten fra bydelen, fra bydelsovergripende tjenester eller fra private organisasjoner (se Bogen og Huser 2005 om finansieringsordningen i barnevernet i Oslo).

svake skoleprestasjoner, det gjelder ikke spesielt ungdom med innvandrerbakgrunn. De største utfordringene møter hjelpeapparatet i arbeidet med dem som kom sent til landet, for eksempel i 13–14 års alder i forbindelse med familiegjengenforening.⁶⁴ De står ofte veldig uforberedt i møtet med det norske samfunnet, ikke bare med hensyn til språkferdigheter, men med hensyn til leveste og «hvordan samfunnet fungerer» generelt. Fra å komme fra et samfunn med strenge leveste, særlig for jentene, kommer de til et samfunn som har store friheter, men der det forventes at man har en frihet under ansvar. Mange klarer ikke å takle denne friheten og heller ikke at de bli forsøkt «hanket inn» og blir svært utagerende. Det kan være en stor utfordring for hjelpeapparatet å følge opp disse ungdommene på en god nok måte.

Aktivisering høyt prioritert

Barnevernet har stort fokus på at alle de unge skal være i én eller annen form for aktivitet. Dersom noen faller ut av skolen, har barnevernet i bydelen et nært samarbeid med NAV som kan tilby ulike typer av lavterskel arbeidstiltak for dem som vil jobbe litt i stedet for eller i tillegg til skolegang. NAV-kontoret i bydelen har to ungdomskonsulenter som har et spesielt ansvar for å gi et tilbud til dem som har falt ut av skolen. Fra NAVs side blir det hevdet at de har et tilbud å gi alle som har behov for aktivisering, enten det dreier seg om arbeidspraksisplass eller ulike typer av kurs. Målet er å få de unge fort i aktivitet; det er satt en tidsfrist på 1 måned fra de registrerer ungdommens ønske om et tilbud til et konkret tilbud gis. Det lages en aktivitetsplan som den unge selv er delaktig i. NAV kan være behjelpelig med å kontakte aktuelle arbeidsgivere, eller de unge tar selv kontakt med aktuelle virksomheter. NAV sjekker så forholdene ved den enkelte virksomhet. Men det sies også at de ikke har spesielt fokus på ungdom med innvandrerbakgrunn, at disse behandles som alle andre.

Botilbud med oppfølging

Alle som skrives ut av barnevernet i bydelen, skal ha et botilbud. De som ikke kan bo hjemme eller ikke fortsatt bor i fosterhjem eller i institusjon etter fylte 18 år, får ofte tilbud i det bydelsovergripende booppfølgingstilbudet Ungbo, et kommunalt tilbud som retter seg mot unge mellom 17 og 23 år som har problemer med å etablere seg på det ordinære boligmarkedet. Alle som bor i Ungbo, får booppfølging. Boligene kan være organisert i bofellesskap eller det kan dreie seg om hybler eller leiligheter. Boligene er spredt utover hele byen. Det blir vurdert hva slags botype som er mest egnet for den enkelte unge. Oppfølgingen vil variere avhengig av den enkeltes behov og kan forsterkes om nødvendig. Booppfølgingen innebærer generell botrening, det vil si trening i praktiske ferdigheter i å bo (nesten) for seg selv, hjelp til økonomisk planlegging, motivering i forhold til skole og arbeid og hjelp til å kontakte skoler eller NAV dersom

⁶⁴ Ofte blir de gjenforent med personer som ikke er deres egentlige foreldre og som ikke tar et foreldreansvar.

den unge er i ferd med å falle ut av skolen eller har problemer med å stå i arbeid. Det gis også oppfølging i forhold til rusmisbruk eller psykiske problemer dersom det er aktuelle problemstillinger. Det legges også stor vekt på utvikling av et sosialt nettverk. Vanligvis er botiden begrenset til 3 år fra innflytting. Når utflytting er aktuelt, får den unge informasjon om og hjelp til å orientere seg mot det private leiemarkedet. Det blir imidlertid hevdet fra flere instanser at kapasiteten i Ungbo ikke er stor nok i forhold til behovet slik at det er ventetid på å få tildelt bolig i dette tiltaket, og også at oppfølgingen som gis, ikke alltid er tilstrekkelig. Noen trenger tettere oppfølging enn de får.

Enslige unge asylsøkere

Også enslige unge asylsøkere kan få et tilbud hos Ungbo etter fylte 17 år; forut for denne alderen kan bydelene benytte det bydelsovergrepene tilbudet BYMIF, et senter for enslige mindreårige flyktninger som drives av Helse- og velferdsetaten i kommunen. BYMIF har bofelleskap for enslige mindreårige asylsøkere og legger vekt på at den enkelte skal ha en god omsorgssituasjon. Tiltaket legger også vekt på integrering i skole og samfunn og at de unge blir selvstendige. Man forsøker også å ivareta de unges identitet og tilhørighet til egen kultur, slekt og hjemland. BYMIF har også ansatt flerkulturelle medarbeidere. Bydelene har uten vederlag tilgang til plasser her, avhengig av behov. Alle beboerne skal ha et tilbud på dagtid, fortrinnsvis skole, men også andre aktiviseringstilbud som finnes i den enkelte bydel. Det er imidlertid en del enslige mindreårige asylsøkere som bor hos slektninger. Disse får da oppfølging av bydelens egen miljøarbeidertjeneste.

Det blir påpekt at de enslige, mindreårige asylsøkerbarna kan ha noen spesielle utfordringer. De savner ofte foreldrene veldig, noen har hatt veldig sterke opplevelser i hjemlandet og har ulike typer av traumer og psykiske problemer. De blir ofte også bekymret dersom de ikke får kontakt med familien sin og kan ha problemer med å konsentrere seg på grunn av dette. Disse unge føler ofte et stort ansvar overfor familien i hjemlandet for at de skal klare seg bra i det nye landet og har ofte et press, noen et for stort press ifølge barnevernet, på seg til å klare skolegang og bli til noe. De har ikke tid til å være barn og fokuserer bare på skole. Barnevernets oppfatning er at de som kom mens de var relativt små, klarer seg best.

Videregående skole

Vi har også vært i kontakt med en av de videregående skolene som ligger i bydelen, men som har elever fra hele byen.⁶⁵ Her er ledelsen noe mindre fornøyd med situasjonen. Deres inntrykk er at i en del innvandrerfamilier dukker problemene først opp når barna når ungdomsalder, kanskje fordi de unge lever i to kulturer og begynner å opponere mot

⁶⁵ Opptaksreglene i Oslo baserer seg både på bosted og karakterer. Denne skolen har en stor andel unge med innvandrerbakgrunn. Av disse er det imidlertid et fåtall som er barnevernklienter og enda færre er barnevernklienter fra «vår» bydel.

foreldrenes kultur. Skolens erfaring er at barnevernet kan være sene med å gripe inn når problemene oppstår godt opp i ungdomsårene.⁶⁶ De er også usikre på om de tiltakene som settes inn av barnevernet, er tilstrekkelige. Enkelte blir sendt på institusjon noen måneder, men står uten egnet skoletilbud når de kommer tilbake fordi de har problemer med å tilpasse seg en vanlig klassesituasjon (svakt oppmøte, forstyrrer undervisningen, er utagerende osv.). I den grad barnevernet benytter miljøarbeidertjenester for at den unge skal komme seg opp og på skolen om morgenen, påpekes det at det er lite vist i å møte på skolen når man ikke møter opp i og blir værende i klasserommet skoledagen igjennom, men i stedet surrer rundt i gangene og underholder eller forstyrrer de andre elevene. Miljøarbeiderne «står på hodet» for å få elevene på skolen, men de får likevel blankt på vitnemålet. Skolen etterlyser et lavterskel videregående skoletilbud for dem som ikke kan tilpasse seg ordinær skole og viser til at omliggende kommuner har slike tilbud. Det påpekes at for en del, også barnevern ungdom, er det ikke realistisk å fullføre videregående skole på normale vilkår og i en normal klasseromsituasjon. Dette gjelder imidlertid ikke unge med innvandrerbakgrunn spesielt.

Skolen har ansatt en (statlig) minoritetsrådgiver som kan bistå ungdom med innvandrerbakgrunn som opplever ulike typer av problemer, enten hjemme eller i skole-sammenheng.⁶⁷ I tillegg har skolen også ansatt tre egne miljøarbeidere som skal arbeide med å følge opp elever som har problemer. Dette tiltaket kan være en hjelp i forhold til å ha bedre kontroll med den enkelte elev slik at de holder seg unna kriminalitet og rus, men er ikke et tilstrekkelig tiltak i forhold til en pedagogisk tilrettelegging av opplæringen for dem som ikke kan følge en normal opplæringsituasjon. Det påpekes derfor at barnevernets målsetting om å holde på de unge frem til de har fullført videregående skolegang, står i en viss kontrast til at en del av deres klienter ikke vil klare å gjennomføre videregående innenfor det skoletilbudet som nå finnes. Så lenge et egnet pedagogisk tilbud ikke finnes, blir målsettingen om fullført videregående skolegang vanskelig å nå.

Bydelen har for øvrig også en rekke utekontakter som går fast rundt på skolene på dagtid og sjekker om det er uro.

Barnevernleder i bydelen er veldig fornøyd med tiltakene rettet mot barn og unge som har blitt etablert i byen generelt som bydelsovergripende tiltak og i bydelen spesielt og som består i mange andre tiltak enn barnevernets egne. Hun uttaler på forespørsel om hun synes at de som fyller 18 år, får et godt nok tilbud:

⁶⁶ Dette dreier seg ikke nødvendigvis om barnevernet i den bydelen vi studerer her i og med at skolen tar imot elever fra alle de 15 bydelene. Skolen uttaler seg om barnevernet mer generelt.

⁶⁷ Disse stillingene er opprettet i forlengelse av Handlingsplan mot kjønnslemlestelse 2008–2011 og Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008–2011.

Vi er helt komfortable med den praksisen vi utøver her på kontoret i forhold til dem som fyller 18 år. Det er helt utrolig hvor mange tilbud som har blitt etablert de siste årene i denne bydelen for barn og unge.

Kommune C

Barnevernet i kommunen erkjenner at den inntil nylig i liten grad har prioritert ettervern. Barnevernet mener selv at de har prioritert de yngre barna fordi ressursene ikke har strukket til og har også hatt det inntrykk at unge selv ikke er veldig motiverte for ettervern og helst vil klare seg selv. Lenge var også holdningen at etter fylte 18 år, gikk de unge barnevernklientene over til å bli sosialtjenestens ansvar. Det erkjennes at man har vært for lite flinke til å forberede de unge på voksenlivet i god tid før de fyller 18 år og at de unge i for liten grad er blitt involvert i videre planer. Tiltakene er gjerne kortsiktige og blir ofte presentert for den unge som en ferdig plan. Det erkjennes også at fosterforeldre og fosterbarn i for liten grad forberedes på utflytting og at de barneverninstitusjonene man samarbeider med, synes barnevernet er trege med å lage omsorgsplaner.

Kommunen har nylig blitt med i et landsomfattende prosjekt som skal sette ettervern på dagsordenen. Her skal arbeidet med ettervernet settes mer i system. Før man deltok i dette prosjektet, var ettervern i liten grad et tema. Det skal etableres ansvarsgrupper rundt den enkelte unge og hver enkelt skal følges opp mer systematisk og få et individuelt tilbud. Barnevernet skal kalle inn ulike instanser som NAV, sosialtjeneste eller andre etter behov. En rutinebok for ettervern er utarbeidet og rutinene skal innarbeides i alle barneverndistriktene i kommunen. Ungdom med flerkulturell bakgrunn skal ha et spesielt fokus. Foreløpig synes det, etter barnevernledelsens egen vurdering, som om implementeringen av rutinene går tregere enn planlagt og der de skulle vært implementert, fungerer de ennå ikke godt nok. Det rapporteres om at saksbehandlere ikke kjenner til rutinene, «aldri har sett dem» og at kommunen har en utfordring med å få systemet på plass. Det blir også en del tautrekking («harde forhandlinger») mellom ulike instanser om hvem som skal bekoste de ulike tiltakene. Men barnevernet mener at det nå er økt bevissthet om behovet for ettervern i forhold til tidligere og at man i større grad forsøker å motivere ungdom til å ta imot ettervern. Det er etablert en ordning med angrefrist i forhold til dem som i første omgang takker nei til videre hjelp, men det er ingen automatikk i forhold til retten til å angre.

Barnevernets rolle i ettervernet består i hovedsak i å gi ulike typer av oppfølging i bolig eller hybel, avhengig av behov. Foreløpig anses behovet for oppfølging mye større enn det barnevernet har anledning til å gi, selv om altså fokuset på ettervern har økt.

Det er særlig dem med atferdsproblemer som får mye oppfølging og det er særlig fokus på dem som har vært plassert i institusjon eller fosterhjem. Det etterlyses også et tilbud liknende det de enslige unge asylsøkerne har (se under) i form av et hybelhus med god oppfølging som en mellomløsning mellom institusjon og selvstendig hybel.

Generelt mener barnevernet i kommunen at barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn får god oppfølging i skolesystemet. Det finnes et arbeidsinstitutt som gir arbeidstrening til dem som har spesielle behov; her kan man også ta opp igjen ungdomsskolefag. Mange trenger slike spesialtilbud, det sies at det særlig gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn. NAV har også tilbud til unge som trenger et spesialtilbud for å komme inn på arbeidsmarkedet, for eksempel ved at de kan teste ut arbeidsevne i forbindelse med å finne lærlingplass.

Barnevernet hevder at ungdom med innvandrerbakgrunn ofte blir boende i institusjon eller fosterhjem lengre enn de egentlig skulle fordi det kan være vanskeligere å skaffe bolig til dem enn til etnisk norsk ungdom. En del utleieryere er skeptiske til å leie ut til ungdom med innvandrerbakgrunn. De som bor alene på hybel, kan imidlertid få oppfølging av miljøarbeider i tillegg til at det gjerne inngås en avtale med utleier om å ha et visst tilsyn eller litt kontakt med den unge, for eksempel be vedkommende på middag én gang i uken. At barnevernet også i en viss grad kan garantere for at leien blir betalt, gjør at utleieryere ikke er like skeptiske til å leie ut til barnevern ungdom som til enkelte andre unge.

Kostnadene ved å leie hybel på det private leiemarkedet kan være et problem dersom sosialhjelp er hovedkilde for livsopphold for eksempel under skolegang. Sosialkontorets levekostnadssatser er i knappeste laget. Borteboerstipend ved studier og eventuell inntekt den unge måtte ha, blir trukket fra sosialhjelpen dersom summen går over det sosialkontoret regner som minstesats. Barnevernets oppfatning er at det den unge da sitter igjen med er i knappeste laget for å bekoste en bolig. Dette er imidlertid ikke en problemstilling som spesielt berører i barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn, men sosialkontorets praksis bidrar til at det kan bli vanskelig for ungdom å skaffe seg bolig på det private boligmarkedet.

Barnevernet har et inntrykk av at ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet i større grad enn annen barnevern ungdom har psykiske problemer, selv om de ikke kan dokumentere dette. Det gjelder også foreldrene. Det pekes på at psykiske problemer ofte er tabubelagt i en del innvandrer miljøer slik at helsetjenester ikke oppsøkes for hjelp. Barnevernet mener også selv at de henlegger flere bekymringsmeldinger fra innvandrer miljøene og at de er mer forsiktige med å ta barn ut av familiene enn man er i forhold til andre familier fordi man er redd for å «trå feil». Dermed kan problemer få utvikle seg og ende opp i situasjoner som blir så vanskelige at ungdommen mer akutt må flytte ut av hjemmet. Barnevernet mangler på den ene siden trygghet til å gripe inn og foreldrene er på sin side usikre på barnevernets rolle. Det gjør ikke situasjonen lettere at mange av foreldrene knapt snakker norsk. Det påpekes i den forbindelse at det kan

være vanskelig å finne egnede fosterhjem fordi man er redde for å ta barna ut av egen kultur, samtidig som foreldrene oppfatter det stigmatiserende at barna plasseres hos fosterforeldre med samme etniske bakgrunn fordi foreldrenes problemer i forhold til barna da blir kjent innad i kulturen.

Enslige unge asylsøkere

Barnevernet i kommune har ansvar for om lag 20 enslige mindreårige asylsøkere, de fleste gutter (90 prosent). Det er opprettet ulike typer av botilbud, avhengig alder og «modenhet». Når de først kommer til Norge, plasseres de i et bofellesskap bemannet med miljøterapeuter. Senere kan de flyttes over i et hybelhus med miljøarbeiderinnsats for senere å kunne flytte over i en selvstendig hybel der utleier kan ha et ansvar for tilsyn med den unge. Barnevernet bekoster alle utgifter med bolig og oppfølging frem til fylte 20 år, det vil si så lenge Bufdirs refusjonsordning og de øvrige statlige støtteordningene for enslige unge asylsøkere gjelder. Deretter er det sosialkontoret som har det økonomiske ansvaret.

Barnevernet har en målsetting om at de enslige unge asylsøkerne i det minste skal ha fullført grunnskole i løpet av tiden barnevernet har ansvar for dem. Det anses urealistisk å gjennomføre videregående skole i løpet av den tiden barnevernet følger dem opp i og med at mange kommer til landet så sent som i 17-årsalder og ofte ikke kan følge normal progresjon i skolen. Barnevernet anser selv at det er uheldig at de ikke har anledning til å følge dem opp lenger. Ved fylte 20 år er eventuell oppfølging sosialkontorets ansvar og det tilbudet som gis her, anses ikke tilstrekkelig. En ungdom som for eksempel er utplassert som lærling etter fylte 20 år, er det da eventuelt sosialkontorets ansvar å følge opp.

Selv om mange av ungdommene trenger mye oppfølging, anses de likevel for å være relativt ressurssterke i betydningen av å være motiverte og psykisk sterke. «Det skal mye ressurser til for å komme seg til Norge», som en av våre informanter i barnevernet uttalte. Men de mangler ofte et sosialt nettverk. Tidligere fikk ungdommene et skoletilbud i ordinær skole. Nå har de et eget tilbud, som nok gir et bedre undervisningstilbud tilpasset den enkeltes behov, men som fører til at de unge får lite kontakt med norsk ungdom. Men de utvikler en sterk relasjon seg i mellom, har mye kontakt og omsorg for hverandre. De er imidlertid lite lystne på å etablere kontakt med sine respektive landforeninger fordi de ikke ønsker den sosiale kontrollen kontakt med dette miljøet ville innebære. De ønsker heller å skape sin egen fremtid.

Mange av de enslige mindreårige asylsøkerne begynner på videregående skole etter 9. klasse, gjerne på en yrkesfaglig linje. En del har også håndverkserfaring fra hjemlandet. Barnevernet forsøker å gi de unge råd i forhold til egnede utdanningsvalg, men en del har ambisjoner om fremtidig utdanning og yrke som anses urealistiske. De som begynner på allmennfaglig linje (nå studiespesialisering), sliter mest, blant annet på grunn av språkproblemer, og faller ofte fort ut av skolen. Barneverntjenesten forsøker da å

pense dem over i noe det er realistisk at de *kan* gjennomføre. Det ble også rapportert at ingen av de unge enslige asylsøkerne går arbeidsledige.

Vi har tidligere nevnt at barnevernet i byen har et inntrykk av at barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn har større psykiske problemer enn annen barnevern ungdom. Skolenes inntrykk er imidlertid at de enslige mindreårige og unge asylsøkerne har *mindre* psykiske problemer enn annen ungdom med innvandrerbakgrunn. En forklaring kan være at de «er i barnevernet» av andre grunner enn annen barnevern ungdom:⁶⁸ de ikke ble henvist til barnevernet på grunn av omsorgssvikt eller egen problematisk atferd, men fordi foreldrene sendte dem til et fremmed land med håp om at det kan gi en bedre fremtid for barnet/ungdommen. Men de kan slite med andre problemer.

Kommune D

I denne kommunen er det et fokus på at de som trenger et etterverntilbud, får det frem til fylte 23 år. Det er særlig dem som har atferdsproblemer eller som har vært under barnevernets omsorg, som gis et etterverntilbud. Det gjelder uavhengig av etnisk bakgrunn. Samtidig erkjennes det at ressursituasjonen i barnevernet er presset og fremtvinger en sterk prioritering. Ifølge barnevernleder i kommunen har det de siste årene vært en enorm pågang av bekymringsmeldinger, til dels av svært alvorlig karakter og som man forsøker å følge opp etter beste evne. Det nevnes her foreldre som har alvorlige rus- eller psykiske problemer og som ikke har blitt fanget opp av andre instanser, eller meldingene kan gjelde ungdom som har en bekymringsfull atferd ved å droppe ut av skole, ruse seg eller ha annen bekymringsfull atferd og som unndrar seg foreldrene omsorg. Men dette gjelder ikke spesielt barn av innvandrede foreldre. Likevel har barnevernet et inntrykk av at flere ungdom med innvandrerbakgrunn enn før gis et etterverntilbud, for eksempel i institusjon på grunn av store konflikter med foreldrene. Her nevnes at kulturkonflikter mellom foreldre og barn kan oppstå fordi foreldrene synes at barna har blitt for norske og som kan ende i at foreldre og barn kommer i sterk konflikt med hverandre.

Det synes imidlertid vanskelig for barnevernet å peke på spesielle utfordringer i forhold til ungdom med innvandrerbakgrunn som fordrer en annen måte å forholde seg på enn for annen ungdom som trenger et etterverntilbud. Antallet ettervernssaker som gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn, er ikke mange i løpet av et år; det kan derfor være vanskelig å generalisere ut fra få enkeltsaker. Men det pekes på som et generelt problem at både innvandrede foreldre og barn og ungdom med innvandrede foreldre kan ha vanskelig for å forstå hvilken rolle barnevernet spiller og derfor kan

⁶⁸ Se kapittel 3 om enslige unge asylsøkere.

være tilbakeholdne med å motta den hjelp barnevernet tilbyr. Av den grunn kan også ungdom med innvandrede foreldre være mer skeptiske enn annen ungdom til å motta ytterligere hjelp fra barnevernet etter fylte 18 år.

Med mindre de unge har et etterverntilbud i institusjon eller fosterhjem, er det sosialkontoret som har ansvaret for utbetaling av midler til livsopphold og bolig til ettervernklientene. Sosialkontoret stiller imidlertid vilkår for utbetaling av sosialhjelp og krever at de unge skal være i én eller annen form for aktivitet. Sosialkontoret samarbeider for eksempel med de videregående skolene og lærerne. Ungdommene må dokumentere at de følger skolegangen for å få utbetalt sosialhjelp.

Kommunen forsøker å legge forholdene til rette for at ungdom, også ungdom med innvandrerbakgrunn, skal kunne fullføre videregående skolegang og har etablert en ordning med et ekstra forberedelsesår før overgang til videregående skole. Dette tilbudet er rettet til alle som sliter med å gjennomføre skolegang og er altså ikke et tiltak som er rettet spesielt mot ungdom i barnevernet. Det er imidlertid et problem at en del ungdom med innvandrerbakgrunn og deres foreldre takker nei til dette tilbudet og heller ønsker å starte rett inn i ordinær videregående skole, også selv om den unge ikke kan godt nok norsk og absolutt kunne trenge et forberedelsesår. Det er også nettopp ansatt personer på de videregående skolene som skal forebygge frafall ved at man har kontakt med de elevene som står i fare for å falle fra. Det er også nylig opprettet et prosjekt som retter seg mot all ungdom som er i faresonen for eksempel rus- og kriminalitetsutvikling. Dette er tiltak som også barnevern ungdom kan benytte.

Enslige unge asylsøkere i bofellesskap

Kommunen har hatt et spesielt fokus på å gi et godt tilbud til enslige mindreårige asylsøkere, også når de fyller 18 år. Kommunen har påtatt seg å ta imot et visst antall enslige mindreårige asylsøkere som utplasseres i kommunene, hittil to personer hvert år.⁶⁹ Noen av dem som kommer, bor i fosterhjem, for eksempel hos tanter og onkler eller andre bekjente og blir gjerne boende der fast som del av familien. Barnevernet har også oppfølgingsansvar for disse, men på grunn av problemer med å etablere nok fosterhjem, har kommunen etablert et bofellesskap for enslige mindreårige. Dette bofellesskapet har spesialisert seg på å ta imot gutter i 13-årsalderen. De fleste har imidlertid kommet senere, noen har vært opptil 16–17 år. Det er totalt 4 plasser i boligen. Det vurderes individuelt hvem som skal plasseres i boligen, det vil si man forsøker å sette sammen en gruppe ungdommer som kan gå godt sammen. De fleste som bor i bofellesskapet, kommer fra Midtøsten.

I løpet av tiden i bofellesskapet har de unge oppfølging av miljøarbeidere som har ansvar for den enkelte unge. De har varierende forutsetninger når de kommer. Mange har levd et tøft liv, noen har levd som gatebarn og levd fra dag til dag, noen har opplevd

⁶⁹ For 2009 er tallet økt.

krig og/eller tap av nære relasjoner. Mange er derfor både utrygge og uvante med å leve i et samfunn som det norske. De trenger mye oppfølging i forhold til ferdigheter i norsk språk og levemåte, men også mer grunnleggende ferdigheter i det å leve sammen. Som vår barneverninformant uttrykte det:

Vi prøver å ansvarliggjøre dem, ikke bare lære dem normer og regler i det norske samfunnet, men også gi dem grunnleggende oppdragelse, lære empati, hjelpe dem å bli trygge.

Oppfølgingen går også ut på å integrere de unge i det norske samfunnet. Alle beboerne går i ordinær skole, noen med spesialoppfølging. Men forutsetningene for å fullføre skolegang varierer. Flere har i løpet av kort tid lært seg både norsk og andre ferdigheter som matematikk fra et utgangspunkt som nærmest analfabet og får karakterer som 3 og 4 i matematikk, mens én har slitt i skolesammenheng. Skolemyndighetene i kommunen har som nevnt etablert et forberedelsesår til videregående rettet mot alle som sliter i skolesammenheng slik at disse får tilbud om fire års videregående skole. Dette tilbudet kan også de enslige unge asylsøkerne benytte seg av. Men de som kommer til Norge som 16–17-åringer, er for gamle for dette tilbudet og får derfor ikke en like «myk» introduksjon til det norske skolesystemet.

De unge deltar i fritidsaktiviteter sammen med norsk ungdom. Dette har ført til at enkelte er godt integrerte, har norske venner og er med på aktiviteter i lokalsamfunnet som annen norsk ungdom. De som bor i bofellesskapet, har også tilgang til besøkshjem slik at beboerne kan komme i kontakt med andre familier. I starten var det vanskelig å skaffe slike hjem. Nå har alle boerne et slikt tilbud skaffet til veie gjennom idrettslaget beboerne deltar i. Mange familier ønsker nå å stille opp for å hjelpe til med integreringen av de unge.

I bofellesskapet får de unge oppfølging av miljøarbeidere, både til praktiske oppgaver, følgning/kjøring til trening og leksehjelp. Flere av miljøarbeiderne har en utdannings- og yrkesbakgrunn som gjør dem godt egnet til å gi støtte i skolearbeidet. Bofellesskapet har også avtale med en ekstern spesialist på atferdsproblemer.

De unge får mulighet til å spare seg opp penger mens de bor i bofellesskapet. De får i de årene de bor der utbetalt dobbel barnetrygd som de beholder selv ved at summen settes inn på egen konto til sparing (ca. kr. 2000 per måned). Halvparten kan brukes til løpende utgifter til personlig forbruk, den andre halvparten skal i samarbeid med vergen spares til større innkjøp som for eksempel datamaskin eller førerkort når det blir aktuelt. Beløpet kan ha blitt opptil kr. 50.000 i løpet av årene de har bodd i kollektivet.⁷⁰ Også på andre måter forsøker man å lære de unge til å disponere penger før de fyller 18 år, for eksempel ved å ha tilgang til en aktivitetskasse på kr. 1000 per måned til ulike typer utstyr og aktiviteter, for eksempel til sport.

⁷⁰ Sosialkontorer bekoster ikke slikt som førerkort. Derfor er det lurt å sette av penger til slike utgifter.

Noen av dem som har bodd i bofellesskapet, har fylt 18 år. Det normale er da at de flytter ut av bofellesskapet på egen hybel med oppfølging av miljøarbeider. Men de mister ikke tilknytningen til bofellesskapet selv om de bor for seg selv. Det er lagt opp til at bofellesskapet skal fungere som et hjem som de kan vende tilbake til etter behov. De kommer innom og spiser middag når de ønsker, inviteres til fester, tar med kamerater «hjem» og ser på TV sammen med de andre beboerne osv. Eller de kommer for å låne ting de mangler, for eksempel en grill. Vår barneverninformant fortalte:

Senest i går var det en som ringte og sa at han var litt ensom. Vi kom og hentet ham og så så vi på en EM-fotballkamp sammen. Vi prøver å la dem komme hit så langt det passer.

Bokollektivet har døgnbemanning slik at det i prinsippet er mulig å komme innom når de vil, men de treffer bare sin tidligere primærkontakt – som altså også etter utflytting fungerer som miljøarbeider for vedkommende – på bestemte ukedager når vedkommende er på jobb i bofellesskapet.

Barnevernet er før øvrig av den oppfatning at de som kommer som enslige mindreårige, har noen fortrinn fremfor barn og -unge med innvandrerbakgrunn som kommer til Norge sammen med sin familie: De lærer seg ofte fort norsk fordi de for det meste omgås norske personer både hjemme og ute.⁷¹ De er ofte også svært motiverte for skolegang og jobb fordi foreldrene som sendte dem, har forventninger om at de skal skape seg et bedre liv i Norge enn de hadde utsikter til i det landet de kom fra. Ingen av dem som har kommet, har vært umotiverte for skolegang. Men det er et problem for en del, særlig de eldste av ungdommene, at overgangen til norsk skole og norsk språk blir veldig brå. En del sliter med å følge med i undervisningen.

Sosialkontorets rolle

I denne kommunen overføres som oftest ansvaret for å koordinere tiltak til barnevern-ungdom i ettervernalder til sosialtjenesten, enten det dreier seg om bolig, skole eller arbeid. Ungdommene får tildelt en fast kontaktperson på sosialkontoret. Sosialkontoret betaler bolig- og oppholdsutgifter for den enkelte, men setter samtidig som forutsetning for økonomisk bistand at de unge er i aktivitet, fortrinnsvis under utdanning. Sosialkontoret har også kontakt med de aktuelle skolene og lærerne. Det varierer imidlertid hvor tett den enkelte unge blir fulgt opp.

De enslige unge asylsøkerne som flytter ut fra bofellesskapet, får også en kontaktperson på sosialkontoret som de kan kontakte dersom de trenger hjelp. Bofellesskapet trener dem i å tørre å ta slike kontakter. Sosialkontoret betaler for livsopphold og leie av leilighet og alle kostnader som følger med den (inventar, vaskemaskin med mer). Det

⁷¹ Men dette kan variere fra kommune til kommune avhengig av hvordan de har organisert bo- og skoletilbudet. I noen kommuner går de enslige mindreårige i egne innvandrerklasser. Dermed treffer de færre norske ungdommer.

settes i samarbeid med ungdommen opp et budsjett som skal dekke normale kostnader. Barneverntjenesten/bofellesskapet betaler for miljøarbeiderinnsatsen. Bofellesskapet kan også hjelpe den enkelte med penger til for eksempel fotballcuper, sykkel, trening osv., kostnader som sosialkontoret ikke alltid dekker, eller man kan bidra med penger til et busskort, en konsert- eller kinobillett dersom de unge har gått tomme for penger før tiden. Som vår barneverninformant uttrykte det:

Vi (barnevernet/bofellesskapet) forstrekker dem med det lille ekstra, det som gir livskvalitet og som kan være viktig for helse og trivsel.

Også på andre måter så vi at barnevernet og sosialkontoret kan samarbeide om å lage et opplegg rundt de unge enslige asylsøkerne, for eksempel ved å dele på kostnadene til lærlingplass.

Samarbeid med NAV

Bofellesskapet samarbeider også i en viss grad med NAV Arbeid, men siden de fleste av de eldre beboerne i bofellesskapet hittil har gått på videregående skole, har behovet for kontakt med NAV foreløpig vært begrenset. Som vi har sett, har også skolen være behjelpelig med å finne lærlingplass fordi den allerede har mange kontakter med arbeidsgivere gjennom sine yrkesfaglige linjer. NAV påpeker for øvrig at det synes som om barnevern ungdom har lettere for å finne lærlingplass enn annen ungdom. Det er generelt vanskelig å skaffe lærlingplass i kommunen, dels fordi kommunen har mange små virksomheter, men også fordi lærlingplass ofte skaffes til veie gjennom nettverk og bekjentskaper. De unge som ikke har foreldre med de i denne sammenheng rette bekjentskapene og som ikke er flinke til å ta kontakt med de rette offentlige instansene, som for eksempel NAV, har ofte problemer med å skaffe lærlingplass, mens de unge som har barnevernet i ryggen, får den drahjelpen som andre kan mangle. Erfaringen er at barnevernet er raskere til å ta kontakt med NAV eller andre på vegne av «sine» barn enn mange foreldre er. Dette gjelder ikke bare de enslige unge som bor i bofellesskapet, men kanskje mer dem siden de får mer oppfølging enn annen voksen barnevern ungdom ved at de har en miljøarbeider som kan bistå dem. NAV har ellers ikke inntrykk av at arbeidsgivere diskriminerer ungdom med innvandrerbakgrunn når lærlingplass skal besettes, men at det generelt er viktig at man har noen (voksne) som kan gå god for en, noen som kan være garantist for at den unge vil skikke seg vel i sin lærlingkontrakt (møte i tide, melde ifra dersom de ikke kan komme osv.). Og kanskje også at man har noen å kontakte dersom den unge *ikke* skikker seg vel.

NAV kan ellers tilby praksisplass (10 måneder) hos ulike arbeidsgivere for dem som av ulike grunner ikke kan gå direkte inn i en lærlingplass. Praksisplass kan da fungere som en utprøving i forhold til et videre lærlingløp. Slike praksisplasser kan også ivareta særlige behov hos personer med innvandrerbakgrunn, for eksempel ved at samtaler mellom arbeidsgiver og deltaker skal foregå sakte og med enkelt språk slik

at alle kan få med seg det de trenger å lære. Men slike praksisplasser er ikke forbeholdt barnevernningdom med innvandrerbakgrunn. Her vil de måtte arbeide sammen med innvandrere uansett bakgrunn og alder. Med mindre barnevernet (eller sosialkontoret) har tatt kontakt med NAV på vegne av den unge for å bistå til at den unge får et best mulig tilpasset opplegg, vil ikke NAV kunne vite hvilken bakgrunn den unge har.

Hvordan skaffe bolig?

I prinsippet skal barnevernet/bofellesskapet samarbeide med boligkontoret i kommunen om å skaffe bolig/hybel til de enslige unge asylsøkerne som flytter ut. Så langt har bofellesskapet selv ordnet hybler. Det hevdes fra barnevernets side at kommunen mangler boliger som egner seg. Barnevernet ønsker å ha en viss kontroll på boligenes beliggenhet. En del av de kommunale boligene er plassert i litt belastede områder av byen. Man vil helst ikke at de unge bor i sentrum og ønsker også at de har kort vei til skole og fritidsaktiviteter. De har jo ikke bil, så de må kunne sykle eller ta buss. Som vår barneverninformant uttrykte det:

Så lenge det er vi som har ansvaret (omsorgen), kan vi ikke bare overlate dem til de andre instansene.

I stedet har de ansatte i bofellesskapet selv fulgt med i annonser for private hybler. De har også vært med ungdommene for å se på boligene og har kunnet sjekke om de egner seg. I og med at de unge har sosialhjelp, kan barnevernet garantere på vegne av de unge at utleier får leien sin. Det er jo også en miljøarbeider fra barnevernet som følger opp den enkelte i boligen slik at boligeier har et sted å henvende seg dersom problemer skulle oppstå. Så langt synes denne ordningen å ha gått greit; man har gode erfaringer med å finne private utleiere.

Boligkontoret mener for sin del at de har egnede boliger for barnevernningdom bare kontoret blir trukket med tidlig nok slik at planlegging blir mulig. Erfaringen fra dette kontoret er at barnevernet og sosialkontoret – som skal betale for boligen – ikke kommuniserer godt nok seg imellom og trekker inn boligkontoret i siste liten. Én av de to intervjuede på boligkontoret⁷² mener at det generelt skjer en ansvarsdytting mellom barneverntjenesten og sosialkontoret i forhold til ettervern; barneverntjenesten vil ansvarliggjøre sosialtjenesten mer og mener at sosialtjenesten tar ikke dette ansvaret. Dessuten sier vedkommende at barnevernet i flere år har gått med underskudd mens sosialtjenesten har hatt «overskudd» på grunn av nedgang i sosialhjelpsutbetalingene, men uten at dette har ført til bedre tjenester overfor ettervernklientene. Det etterlyses at de ulike kommunale instansene samarbeider bedre både praktisk og økonomisk.

Det er for øvrig nå besluttet at barnevernet fra 2009 skal etablere treningshybler for de enslige, unge asylsøkerne i nær tilknytning til bofellesskapet. Dermed vil en del

⁷² Som tidligere har jobbet mange år i barneverntjenesten i kommunen.

slippe å leie på det private boligmarkedet, men de må betale leie for boligen. De unge ønsker også selv fortsatt å kunne bo i nærheten av bofellesskapet og det blir også lettere for miljøarbeiderne å gi en tett og fleksibel oppfølging. Man slipper også å bruke tid på å kjøre rundt til hyblene som kan ligge spredt rundt i kommunen.

Barnevernets ettervernansvar for de enslige unge asylsøkerne

Barnevernet anser at de har et ansvar for de enslige unge i bofellesskapet også etter at de har fylt 18 år. De anses ikke i stand til å kunne stå på egne ben når de er 18 år. Men man ønsker ikke nødvendigvis heller å avslutte relasjonen ved fylte 23 år siden «de har ikke andre enn oss, vi er familien deres». For de enslige unge asylsøkerbarna blir bofellesskapet hjemmet deres siden de har forlatt den nærmeste familien. Enkelte har også mistet foreldrene. Bofellesskapet blir dermed det faste tilknytningspunktet i livet deres. Selv om kommunen ikke får refusjon for de enslige unge asylsøkerne etter fylte 20 år, vil de likevel følge dem opp.

Viljen til å ta et omfattende og langvarig ansvar for de enslige unge asylsøkerne står i en viss kontrast til at kommunen i mindre grad gir et etterverntilbud til annen barnevern ungdom som fyller 18 år. Det innrømmes at en viktig grunn til at barnevernet kan ta dette ansvaret, er at ressursituasjonen for de enslige mindreårige er atskillig romsligere enn for annen barnevern ungdom frem til fylte 20 år (jf. gjennomgangen av de statlige refusjons- og støtteordningene for enslige mindreårige i kapittel 3). Men det begrunnes også i at de enslige unge har et spesielt sterkt behov for en slik oppfølging i og med at de ofte mangler det sosiale nettverket andre unge gjerne har.

Opprusting av ettervernet

Det er for øvrig en ambisjon at kommunen skal gi et bedre etterverntilbud, også til annen ungdom med innvandrerbakgrunn. Barnevern og sosialtjeneste er i fellesskap i ferd med å utarbeide prosedyrer for å etablere fastere rutiner for samarbeid mellom de to instansene. Det er nedsatt arbeidsgrupper som skal utarbeide forslag til rutiner. Målsettingen er å få til en miljøarbeiderordning som kan følge opp den enkelte på en bedre måte, lik den som er etablert for beboerne i bofellesskapet. Med hensyn til et eget innvandrerfokus, tror barnevernet at de i hovedsak vil arbeide ut fra et individuelt perspektiv, ut fra de behov hver enkelt ungdom har, uavhengig av bakgrunn. Likevel er det aktuelt å ta noen spesielle hensyn, for eksempel ut fra religion og kulturbakgrunn. Det nevnes også at det kan være aktuelt å engasjere miljøarbeidere og støttekontakter som har samme etniske bakgrunn som den unge vedkommende skal hjelpe (såkalt etnisk matching). Dette tror barnevernet at kan bidra både til at flere unge med innvandrerbakgrunn takker ja til et etterverntilbud og at tilbud i større grad ivaretar spesielle behov den enkelte måtte ha. Barnevernet håper også at dette kan bidra til at den unge opprettholder og eventuell etablere et nytt sosialt nettverk i sitt etniske miljø. Sosialtjenesten skal fortsatt ha det økonomiske ansvaret for bo- og livsopphold

mens barnevernet skal ha ansvaret for oppfølgingen. Det er i hovedsak meningen at barnevernet kjøper inn oppfølgingstjenester, ikke driver dem selv.

Oppsummering

Vi har i dette kapitlet presentert tre kommuner som i varierende grad har erfaringer med å gi et etterverntilbud til unge med innvandrerbakgrunn. En av kommunene, Oslo, har en stor innvandrerbefolkning.⁷³ Barnevernet i denne byen har over lengre tid hatt erfaring med å skulle gi et etterverntilbud også til ungdom med innvandrerbakgrunn. De to andre kommunene har ikke en like stor innvandrerbefolkning selv om begge har en relativt stor innvandrerbefolkning i norsk sammenheng.⁷⁴

De tre kommunene har alle etablert et etterverntilbud til dem som trenger et slikt tilbud, i den forstand at de har mer eller mindre gode rutiner for å vurdere om de unge har et behov for ettervern, men det gjelder uavhengig av de unges innvandrerstatus. Oslo utmerker seg imidlertid av de tre med å ha et høyt fokus på ettervern.

Som det har fremgått av våre informantintervjuer i kommunene, har de fleste kommentarene dreid seg om etterverntilbudet generelt. Våre informanter har hatt vanskeligere med å gi kommentarer som gjelder unge med innvandrerbakgrunn spesielt. De har ofte måttet tenke seg grundig om når de blir konfrontert med temaet flerkulturelt ettervern, ikke fordi ungdom med innvandrerbakgrunn ikke får et etterverntilbud, men fordi våre informanter har vanskelig for å se at dette tilbudet skiller seg vesentlig fra det tilbudet andre får. I det følgende forsøker vi likevel å sammenfatte de erfaringer våre tre kommunene har gjort som har særlig relevans for spørsmålet om et flerkulturelt ettervern.

- Når barneverntjenestene og andre instanser skal vurdere behovet for ettervern og velge aktuelle tiltak, har de i hovedsak et individfokus. De vurderer hver enkelt ungdoms behov for et etterverntilbud uavhengig av etnisk bakgrunn.
- Kommunene har i hovedsak etablert *generelle* tjenester rettet mot all ungdom som trenger spesiell oppfølging, for eksempel i forhold til skole, arbeid, aktivisering og bolig, ikke spesielt rettet mot ungdom med barneverntiltak og heller ikke mot barnevernklienter med innvandrerbakgrunn. Det er også viktig å være klar over at målgruppen for denne studien, ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet, er relativt smal, sett fra den enkelte kommunes og barneverntjenestes side. Det er

⁷³ 19 prosent av befolkningen hadde i 2006 ikke-vestlig bakgrunn og noen bydeler hele 40 prosent.

⁷⁴ De to andre kommunene er anonymisert. Vi gir derfor ikke nærmere opplysninger om kommunene. Oslo var det vanskelig å anonymisere. I Oslo har vi studert to bydeler. Disse er imidlertid anonymisert.

ikke mange individer den til en hver tid omfatter og som den enkelte kommune skal gi et etterverntilbud til.⁷⁵ Dette kan i seg selv være et argument for ikke å etablere særtjenester.

- Kommunene benytter seg både av egne tjenester og tjenester fra private organisasjoner (for eksempel miljøarbeidertjenester), til oppfølging i forhold til skole, bolig og arbeid eller for å utvikle et sosialt nettverk. Det benyttes for eksempel en hybelvertordning⁷⁶ der unge kan bo på hybel hos noen som har et spesielt ansvar for å følge opp beboeren. Denne ordningen kan spesielt være gunstig for ungdom som må/ønsker å komme bort fra familien, i og med at boligene gjerne ligger litt i avstand fra hjemkommunen. For en del unge med innvandrerbakgrunn kan dette være en aktuell problemstilling dersom de har måttet bryte all kontakt med familien.
- Kommunene (barneverntjenesten, sosialkontoret) stiller krav om aktivitet (skole, arbeid) til alle dersom støtte til bolig og livsopphold skal gis. Til gjengjeld kan de unge få ulike typer av støtte og veiledning for å klare skolegangen eller finne en jobb. For enkelte unge med innvandrerbakgrunn kan dette være spesielt viktig dersom de står i fare for å falle ut av skole og annen aktivitet.
- Det vurderes som viktig at de unge har en nær kontaktperson (for eksempel en barnevernansatt, miljøarbeider, støttekontakt, verge) som har anledning til å følge den unge tett over tid. Det vil trolig være lettere å gi god oppfølging når én bestemt person har ansvaret enn om ansvaret ligger til en offentlig instans (barnevern, sosialkontor) uten at bestemte personer har et hovedansvar. Dette er også i samsvar med de anbefalinger som tidligere er trukket frem som kriterier på et godt ettervern (kapittel 1). Enkelte unge med innvandrerbakgrunn har av ulike grunner brutt med sin familie og sitt nærmiljø. Mange har i også utgangspunktet et svakt sosialt nettverk og begrenset kunnskap om det norske samfunnet. En slik kontaktperson kan derfor være spesielt viktig for disse ungdommene.
- Barneverntjenestene vurderer det ofte som nyttig at miljøarbeidere og andre som skal følge opp den unge har samme kulturbakgrunn som den unge dersom aktuelle personer finnes (såkalt etnisk matching). Dette tror man kan skape gode rollemodeller og øke ungdommens motivasjon for å ta imot et etterverntilbud og at det også kan gjøre det lettere for de unge å etablere et godt sosialt nettverk i sitt eget

⁷⁵ Ved utgangen av 2004 var det for eksempel totalt 480 ungdommer med innvandrerbakgrunn i alderen 18–22 år som fikk et etterverntiltak, over 90 prosent var førstegenerasjonsungdom (Allertsen og Kalve 2006, tabell A12). Ved utgangen av 2004 var det totalt 272 ungdommer med innvandrerbakgrunn som hadde et plasseringstiltak i fosterhjem, institusjon eller hybel. Selv om vi regner med at en del flere unge over 18 år burde hatt tiltak fra barnevernet, vil det likevel ikke dreie seg om mange individer fordelt på alle Norges kommuner/bydeler, selv om de store kommunene/bydelene vil ha relativt flere enn de små.

⁷⁶ Ordningen er statlig organisert.

etniske miljø. Plassering i fosterhjem med samme etniske eller kulturelle bakgrunn benyttes også, men ofte synes foreldrene at det er mer sosialt belastende enn om barnet plasseres i en norsk familie.

Selv om ettervernet i hovedsak er kulturnøytralt, er det noen problemstillinger eller situasjoner våre informanter mener man bør ha et spesielt fokus på og som det kan være viktig å skaffe seg kompetanse i å takle eller vurdere. Det er imidlertid viktig å nevne at dette kan gjelde *noen* unge med innvandrerbakgrunn, ikke alle.

- Enkelte unge har et svakt sosialt nettverk fordi de har brutt fullstendig med sin familie og sine tidligere bekjente, for eksempel i forbindelse med tvangsgifte eller at den unge har valgt å leve på en måte som familien ikke aksepterer. For barnevernet er det viktig å bidra til at den unge klarer å etablere et nytt sosialt nettverk, eventuelt forsøker å opprettholde kontakt med noen i det tidligere nettverket (tante, kusine osv.). Spesielt kan enslige unge asylsøkere være veldig alene. Skole og fritidsaktiviteter er viktige arenaer for å utvikle nye sosiale nettverk.
- Ifølge barneverntjenestene kan enkelte unge oppleve at de blir diskriminert på bolig- og arbeidsmarkedet fordi de har innvandrerbakgrunn. Barnevernet og andre kan i en viss grad kompensere for dette ved å bistå den unge i kontakten med boligutleiery og arbeidsgivere og fungere som kontaktledd dersom spesielle situasjoner skulle oppstå. Hjelpeinstansene kan fungere som en «garantist» for at den unge «ter seg vel», at utleier får sine leieinntekter osv.
- Ungdom med innvandrerbakgrunn og deres foreldre kan være skeptiske til barnevernets og andre offentlige instansers involvering fordi de er lite kjent med denne typen hjelpeinstanser. Enkelte ungdommer, særlig gutter, ønsker å bryte kontakten med barnevernet så fort som mulig og 18-årsgrensen er da et aktuelt tidspunkt. Kanskje trenger enkelte unge med innvandrerbakgrunn litt mer overtalelse enn andre for å motta et etterverntilbud når barnevernet mener at dette ville vært ønskelig, at et nei ikke alltid tas for et nei og eventuelt at angrefristen utvides?
- Kriminalitet og rusbruk (det gjelder i hovedsak gutter) kan være noe mer utbredt blant unge med innvandrerbakgrunn enn blant annen barnevernungdom. Det kan være en større utfordring å hjelpe disse ungdommene fordi foreldrene ikke erkjenner problemene fordi ungdommene lever to liv, ett hjemme og ett «ute på gata» samtidig som foreldrene ikke forstår norsk og ikke kan følge med på hva barna holder på med. Det kan også være en utfordring å hjelpe unge med psykiske problemer fordi psykisk helse i en del innvandremiljøer oppfattes som et tabuområde som ikke tematiseres.
- Ungdom som har kommet til landet midt i tenårene, for eksempel på grunn av familiegjenforening eller som enslige mindreårige asylsøkere, kan ofte ha større

problemer med å etablere en selvstendig tilværelse enn annen barnevernningdom med innvandrerbakgrunn. De har ofte mangelfull skolegang fra hjemlandet, mangelfull kunnskap om det norske samfunnet og har svake språkkunnskaper. De trenger ofte mye mer oppfølging enn annen barnevernningdom, både i forhold til skolegang, bosituasjon og arbeid.

- Barnevernet erkjenner selv at de i en del tilfeller kan være for sene med å gripe inn overfor barn og ungdom i innvandrerfamilie fordi man er redd for å «trå feil». Barneverntjenesten i én av kommunene mener at de henlegger flere bekymringsmeldinger som gjelder barn og unge fra innvandremiljøer enn fra andre miljøer og at de er mer forsiktige med å ta barna ut av familien. Dermed kan problemer få utvikle seg og bli mer alvorlige enn de trolig ville blitt dersom barnevernet grep inn tidligere.

5 Ungdommenes historier om ettervern

For å kunne si noe om behov for ettervern og hvordan ettervernet har fungert for ungdom med innvandrerbakgrunn, er det viktig å få ungdommenes egne historier og erfaringer. I dette kapittelet vil vi presentere noen erfaringer ungdom med innvandrede foreldre har gjort seg omkring overgangen fra barnevernet til en selvstendig tilværelse. Vi har snakket med syv ungdommer som har bakgrunn fra barnevernet og som har innvandrerbakgrunn.

Rekruttering av informanter og metode

Ungdom med bakgrunn fra barnevernet er en lite tilgjengelig gruppe, av flere grunner. De er vanskelige å identifisere fordi mye av informasjonen om dem er taushetsbelagt, og det er sterke personvern hensyn som må ivaretas. Målgruppen for denne undersøkelsen er dessuten enda snevrere; vi er interessert i ungdom fra barnevernet som i tillegg har foreldre som har innvandret til Norge.

For å få målgruppen i tale, var vi derfor helt avhengige av å gå gjennom personer som på en eller annen måte har kontakt med aktuelle ungdommer. Disse fungerte som såkalte *døråpnere* som hjalp oss med å komme i kontakt med informanter til undersøkelsen. Døråpnerne både identifiserte personer de mente tilhører målgruppen og som de trodde vil være relevante for å delta i undersøkelsen, i tillegg til at de gjorde en innsats for å informere ungdommene om undersøkelsen og eventuelt motiverte dem til å delta. Vi forsøkte flere kanaler for å komme i kontakt med potensielle informanter: barneverntjenestene, ulike interesseorganisasjoner, barneverninstitusjoner og ulike tiltak for ungdom. Informantene vi intervjuet, ble for det meste rekruttert gjennom en ideell stiftelse som jobber med forebyggende ungdomsarbeid, mens noen tok kontakt selv eller ble anbefalt av fosterforeldre.

Etter å ha fått ungdommenes kontaktdetaljer, tok vi kontakt med de aktuelle ungdommene, informerte om undersøkelsen og spurte om de ville delta. Det ble presisert at deltagelsen var frivillig og at de når som helst kunne trekke seg fra undersøkelsen. Det er spesielt viktig å fremheve det frivillige aspektet når ungdommene er rekruttert gjennom barneverntiltak eller barneverntjenesten, fordi de kan føle seg forpliktet overfor disse instansene til å delta.

Selv om det største hinderet for å komme i kontakt med personer med barnevernbakgrunn er at det er vanskelig å vite om dem, er dette en lite tilgjengelig gruppe også av andre grunner. Unge voksne er ofte travle, og vi opplevde gjentatte ganger å komme i kontakt med ungdom som ønsket å delta i undersøkelsen, men som likevel gang på gang brøt intervjuavtalene. Generelt erfarte vi at dette er en gruppe det er svært tidkrevende å komme i kontakt med, og det var vanskelig å få laget forpliktende avtaler. Også andre som jobber med barnevern ungdom, bekrefter dette inntrykket. Vi fikk til slutt intervjuet syv ungdommer med bakgrunn fra barnevernet.⁷⁷ Fire av intervjuene ble foretatt over telefon fordi informantene bor i andre deler av landet, mens de resterende tre informantene ble intervjuet i Fafos lokaler i Oslo. To av jentene vi kom i kontakt med, ønsket å bli intervjuet sammen, og dette intervjuet ble derfor betydelig lengre enn de andre. Intervjuene som ble foretatt på telefon, varte mellom 20 og 30 minutter, mens de personlige intervjuene (ansikt til ansikt) varte over en time.

Med syv informanter har hensikten ikke vært å gi et bredt eller representativt bilde av barnevern ungdom med annen bakgrunn enn etnisk norsk. Vi ønsker i stedet å løfte fram noen enkelthistorier og erfaringer slik ungdommene selv opplevde og opplever dem. Samtidig er det viktig å ta høyde for at måten vi har rekruttert ungdommene på, gjør at vi nok har kommet i kontakt med en viss type informanter. Først og fremst vil det være ungdom som på en eller annen måte har kontakt med barnevernet eller de døråpnerne vi har benyttet oss av. Den ideelle stiftelsen som bidro til rekrutteringen av de fleste informantene, jobber eksplisitt med å hjelpe ungdommer med å skape gode relasjoner til blant annet stiftelsens støttekontakter. Dette kan ha bidratt til at vi i hovedsak har kommet i kontakt med ungdommer som stiftelsen fremdeles har en god relasjon til. Det er sannsynlig at døråpnerne også er mer tilbøyelige til å sette oss i kontakt med ungdom de oppfatter som taleføre og som de antok ønsket å fortelle om sin situasjon. Videre kan det tenkes at vi først og fremst har fått tilgang til ungdommer som er relativt resurssterke og som har klart seg bra, mens de som sliter mest, kan være vanskeligere å få i tale. Å delta i et forskningsprosjekt, vil kunne ses på som et overskuddsfenomen som det ikke er naturlig å prioritere om man sliter med hverdagen. Vi tror likevel at vi har fått i tale ungdommer med ulike erfaringer og ulike historier å dele.

Litt om ungdommene i undersøkelsen

Vi har intervjuet syv ungdommer med bakgrunn fra barnevernet, tre gutter og fire jenter. Ungdommene har bakgrunn fra ulike deler av landet, fra storbyene Oslo, Bergen og Stavanger og fra mindre tettsteder. De har også foreldre med ulik landbakgrunn, blant

⁷⁷ Målsettingen var åtte informanter.

annet Iran, Somalia, Chile og Thailand. Det vil si at alle er såkalte synlige minoriteter. Med unntak av én jente, er alle enten født i Norge eller kom hit før skolealder.

Når det gjelder historikken i barnevernet før de fylte 18 år, har informantene bakgrunn fra institusjon, fosterhjem, hybel med tilsyn og tiltak i hjemmet, og noen har en lang rekke tiltak bak seg. Som nevnt over, er flertallet av informantene rekruttert fra en ideell stiftelse som jobber med forebyggende ungdomsarbeid.

Som andre barn og unge som har vært i kontakt med barnevernet, har også mange av våre informanter såre historier fra oppveksten. Denne undersøkelsen dreier seg om erfaringer og behov knyttet til ettervern, og vi valgte derfor ikke å gå inn på bakgrunnen for at informantene i sin tid ble involvert med barnevernet så sant de ikke selv ønsket å fortelle om dette. Våre informanter har altså ikke måttet utlevere sin situasjon mer enn nødvendig.

Fire av de syv ungdommene vi har snakket med, har hatt etterverntiltak. Én får fremdeles ettervern, mens resten ikke lenger har tiltak fra barnevernet. Også når det gjelder hva slags ettervern ungdommene har mottatt, er det store variasjoner, fra å ha blitt boende i fosterfamilie, bodd i ungdomsboliger med tilsyn, til å ha mottatt økonomisk støtte og oppfølging.

Vi har lagt vekt på at det ikke skal være mulig å identifisere ungdommene vi har snakket med. Siden vi har fått hjelp til å komme i kontakt med informantene, har vi vært forsiktige med å presentere bakgrunnsinformasjon og unødvendige detaljer fra ungdommens historier fordi dette kunne bidra til å identifisere dem. Nedenfor presenterer vi kort informantene i undersøkelsen. Navnene er fiktive og noen detaljer er endret på for å ivareta anonymitetshensyn.

Kim er 20 år og bor i en storby. Han er halvt norsk og har vært i forskjellige institusjoner fra 15-årsalderen. Nå bor han hjemme hos moren sin igjen og har fremdeles et etterverntilbud gjennom en ideell stiftelse.

Mona er 24 år og har akkurat flyttet til en storby fra bygda hvor hun vokste opp. Hun har hatt en rekke tiltak fra barnevernet siden hun var 14 år, blant annet institusjon, fosterfamilie og hybel med tilsyn.

Amal er 30 år og har stiftet egen familie. Hun kom til Norge som 13-åring og bodde i fosterfamilie i en mindre by fra hun var 15 til hun var 20 år gammel.⁷⁸

Nadia er 20 år, fra Oslo og hadde støttekontakt til hun var 18 år. Hun har ikke hatt etterverntiltak.

Victoria er 19 år, også fra Oslo og hadde støttekontakt fra hun var 15 til hun var 18 år. Heller ikke hun hadde etterverntiltak.

⁷⁸ Lovverket hjemlet ikke ettervern i årene 1993 til 1998, da hun var i den aktuelle alderen. Vi har likevel tatt henne med som informant, fordi hennes refleksjoner rundt utfordringene ved overgangen til voksenlivet, er relevante.

Lars er 20 år og vokste opp i en storby. Han har hatt støttekontakt fra han var 16 år og også andre tiltak fra barnevernet. Han fikk økonomisk støtte fra barnevernet og noe oppfølging også etter at han fylte 18 år.

Pedro er 20 år, fra en storby og har fått et tilbud gjennom en ideell stiftelse fra han var 13 år. Han har ikke mottatt ikke ettervern.

Hvordan ble beslutningen om ettervern tatt?

Det er flere forhold som avgjør om en ungdom får tilbud om ettervern eller ikke. For det første må barnevernet vurdere om det er et behov for ettervern, og for det andre må ungdommen selv ønske å motta tilbudet i og med at ettervern er en frivillig ordning. Altså vil det i større eller mindre grad være samsvar mellom barnevernets og ungdommens vurdering av behovet for ettervern. En rekke spørsmål blir dermed relevante: Gis ettervern til dem som trenger det, og hva skjer når det ikke er samsvar mellom barnevernets og ungdommens egen vurdering av behov? Hvordan blir beslutningen om ettervern tatt, og i hvilken grad er beslutningsprosessen preget av forhandlinger mellom ungdommene og barnevernet?

I intervjuene har det kommet fram flere forskjellige historier om hvordan beslutningsprosessen rundt etterverntilbudet foregikk. Det er viktig å presisere at de fleste ungdommene beskriver en situasjon hvor de sammen med barnevernet ble enige om hvilke tiltak de skulle ha etter de fylte 18 år. Selv om nesten alle til slutt fant en løsning de var fornøyde med, varierer det likevel i hvilken grad ungdommene opplevde at veien fram til en beslutning var preget av enighet.

Ungdom som nærmer seg myndighetsalder, er i en periode av livet hvor de gradvis løsriver seg fra foreldre eller andre omsorgspersoner og i større grad begynner å stå på egne ben. Et ønske om å klare seg selv og være selvstendig er ikke spesielt for ungdom som har en bakgrunn fra barnevernet. Flere av våre informanter tematiserer ønsket om selvstendighet og det å bli ferdige med barnevernet.

I de tilfellene hvor det reelt sett ikke er behov for mer oppfølging, er det selvfølgelig uproblematisk at ungdommen slutter å få et tilbud fra barnevernet. Nadia ønsket for eksempel å bevise overfor sin støttekontakt og barnevernet at hun kunne klare seg selv, men barnevernet var i utgangspunktet litt skeptisk til å avslutte oppfølgingen. I samarbeid med barnevernet og støttekontakten fra tiltaket, fikk hun forhandlet frem en løsning hvor de i fellesskap satte opp mål for hva som skulle skje også etter at barnevernet var ute av bildet. Nadia har tiltro til barnevernets vurderinger, og tror hun nok hadde blitt overtalt til å motta ettervernstilbud hvis barnevernet mente hun hadde behov for det:

Jeg tror ikke de hadde latt oss dra hvis ikke vi var stabile. De vet veldig godt hva de gjør og når de skal gi slipp på ungdom. Hvis vi hadde hatt behov for det, hadde det fortsatt. Vi hadde ikke kunnet si nei, de hadde fått oss til å si ja. (Nadia)

Heller ikke Victoria mottok ettervern, og hennes historie er nærmest identisk med Nadias. Hun ble sammen med barneverntjenesten og støttekontakten enig om at det ikke var behov for ettervern, og også hun opplevde beslutningen og beslutningsprosessen omkring ettervern som problemfri.

Ikke alle har den samme oppfatningen av at barnevernet ivaretar deres behov. Mona forteller om hvordan barnevernet ville trekke seg ut da hun fylte 18 år. Hun var lei av barnevernet og følte at de stadig sviktet henne, og sa seg derfor enig i å avslutte tiltakene fra barnevernet. Da grep tilsynsføreren hennes inn og fikk henne til å «*ta til fornuft*», slik hun selv formulerer det. For Mona utviklet prosessen seg til en kamp mot barnevernet (med tilsynsføreren ved sin side) om å få ettervern. Fordi etterverntiltakene måtte presses igjennom, følte hun at hun måtte være samarbeidsvillig og spille på barnevernets premisser slik at de ikke skulle trekke seg ut. Mona opplever seg som svært heldig som hadde en tilsynsfører som brydde seg om henne og som kunne passe på hennes beste i en situasjon der barnevernet mente at hun ikke hadde behov for ettervern. Her beskrives altså en kamp mot barnevernet hvor ungdommen ikke stoler på at barnevernet først og fremst tenker på hennes beste.

Det har også kommet frem andre historier hvor beslutningen om ettervern er preget av konflikt eller uenighet. Pedro forteller at han forlot barnevernet i sinne fordi han følte at han ikke fikk tilbud om den hjelpen han trengte, og han mener at barnevernet ikke vurderte saken hans som alvorlig nok. Han valgte derfor å bryte med barnevernet da han hadde sjansen, selv om barnevernet ønsket å forlenge noen mindre omfattende tiltak til han var 20 år. Her var det heller ikke samsvar mellom barnevernets og ungdommens vurdering av behovene, noe som i dette tilfellet resulterte i fullt brudd.

Det er altså ikke alle som føler at barnevernet opptrer som trygge myndighetspersoner som passer på deres beste. Og det er verdt å stille seg spørsmålet om ungdom er modne nok til å foreta en nøktern vurdering av egne behov når de fyller 18 år. Derfor trekkes ofte angrefristen frem som viktig fordi det gir ungdommene rom til å ta «*feil*» beslutning angående ettervern. Av våre informanter var det som nevnt tre som ikke hadde ettervern. I hvilken grad opplever de at beslutningen om ettervern kan reverseres? To av ungdommene har fremdeles kontakt med støttekontaktene de hadde gjennom barnevernet og begge mener at de kan gå tilbake til tiltakene de hadde gjennom barnevernet hvis de skulle få et stort behov for det. Pedro, som forlot barnevernet etter en konflikt, har også noe kontakt med støttekontakten sin fremdeles. Likevel opplever han ikke at han har mulighet til å gå tilbake på beslutningen om å si nei til ettervern, og han ble veldig overrasket over å høre om angrefristen.

Utfordringer i overgangen til en selvstendig tilværelse

Hvilke utfordringer står ungdommene overfor i overgangen til en selvstendig tilværelse og hva oppfattet de selv som mest problematisk? Overgangen til voksenlivet dreier seg ofte om å etablere seg i en egen bolig og å takle overgangen til videre utdanning eller arbeid. En viktig del av det å bli selvstendig handler om å ta ansvar for egen økonomi, og dette er alle temaer som ble tatt opp av ungdommene i undersøkelsen.

Alle informantene i vår undersøkelse er enten under utdanning, i arbeid eller begge deler. Flertallet har ambisiøse planer og ønsker å ta høyere utdannelse eller er allerede i gang med studier, noe som kan gjenspeile at vi har kommet i kontakt med en spesielt ressurssterk gruppe ungdom. I den grad noe nevnes som problematisk med tanke på skole og arbeid, er det fullføring av skolegang. Én av jentene har droppet ut av videregående skole, mens flere opplevde det som en stor utfordring å komme seg gjennom skolegangen. Det er ingen som sier at de har hatt problemer med å få seg en jobb, og det er heller ingen som nevner opplevelser av diskriminering på arbeidsmarkedet.

Å skaffe seg et sted å bo, er derimot en større utfordring. Flere av de ungdommene vi har intervjuet, sliter med å finne seg bolig. Leiemarkedet i storbyene oppleves som vanskelig å få innpass på. Ungdommene selv mener at årsaken til at de har vanskeligheter med å få leilighet, er at ingen vil leie ut til ungdom. Ingen av ungdommene tematiserte synlig minoritetsbakgrunn og diskriminering på boligmarkedet som en utfordring.

Informantene har fått hjelp til bolig av barnevernet på flere måter, enten ved at de har fått tilbud om hybel med tilsyn, ulike former for ungdomshjem eller støtte til å dra på folkehøyskole. De av ungdommene som fikk tilbud om bolig gjennom barnevernet, fant seg ikke til rette med det og fant etter hvert andre og det de selv oppfattet som bedre løsninger. Det er ingen av ungdommene som har fått støtte i forhold til boligen de for tiden bor i. Alle har på én eller annen måte funnet en tilfredsstillende boløsning, selv om den for noen er midlertidig. Det eneste unntaket er Pedro, som på intervjudtidspunktet var på leting etter bolig og ikke hadde noe sted å bo. Han var nødt til å flytte fra sin forrige bolig, og slet med å få leid leilighet. Det er uaktuelt for han å flytte tilbake til foreldrene, og de har heller ikke ressurser til å hjelpe ham økonomisk. Selv om så godt som alle vi snakket med har en boligsituasjon de er fornøyde med, illustrerer Pedros eksempel at ungdom med bakgrunn fra barnevernet kan bli mer sårbare for problemer på boligmarkedet fordi de mangler det sikkerhetsnettet foreldre ofte representerer.

Våre informanter klarer seg altså stort sett greit når det gjelder skole, arbeid og bolig. Når de skal fremheve hva de har opplevd som utfordringer knyttet til overgangen til et selvstendig liv, er økonomi et gjennomgangstema hos alle. For Mona gikk bekymringen over den økonomiske situasjonen utover både skolen og helsen:

Det var altfor lite penger, særlig for en person ikke vet hvordan hun skal bruke penger. Altså, det magiske kjøleskapet som fyller seg opp av seg selv, ikke sant, det var det jeg var vant til. I stedet for å fokusere på skole, på å bli psykisk friskere og sånne ting, gikk veldig mye av energien til økonomiske problemer. Til slutt kom det til det stykket at jeg ga totalt opp. Så de pengene brukte jeg til å kjøpe meg en flaske hjemmebrent, som var veldig populært på den tiden, en pakke tobakk, til to kebaber i løpet av de første dagene, så var jeg blakk resten av uka. Det var sånn at mødrene til venninnene mine kom med matpakker til meg. (Mona)

Selv om ikke alle forteller om like store vanskeligheter som Mona, trekker mange av ungdommene fram at det har vært vanskelig å få pengene til å strekke til. Nesten alle har, på ett eller annet tidspunkt, hatt kontakt med sosialkontoret, men det varierer hvorvidt barnevernet har hjulpet dem med kontakten med det offentlige støtteapparatet. Selv om mange opplevde at de hadde dårlig råd, fokuserer ungdommene også på sin egen umodenhet når det gjelder håndteringen av penger. Det å kunne ta ansvar for egen økonomi og forstå konsekvensene av handlingene sine, oppleves som én av de største utfordringene med å stå på egne ben:

Den største utfordringen jeg hadde, var å bo for meg selv. Å forstå konsekvensene av valgene jeg gjorde. Hvis jeg brukte pengene på ditten og datten, hadde jeg ikke penger til mat. (Lars)

Mer generelt sier ungdommene at noe av det vanskeligste var å klare seg selv uten voksenpersoner som kunne følge dem opp. Flere trekker frem at de tror de var mindre modne enn andre på samme alder da de skulle starte en selvstendig tilværelse og at de ikke var klare til å ta ansvar for seg selv. Umodenheten gjelder i tillegg til økonomi også andre forhold som for eksempel det å ha gode rutiner for skolearbeid.

Overgangen til en selvstendig tilværelse blir for mange brå, og flere av informantene etterlyser bedre trening og forberedelse til voksenlivet, særlig når det gjelder ferdigheter til å kunne håndtere egen økonomi, men også når det gjelder andre aspekter ved det å bo alene. Det som savnes, er trening og forberedelse før de går ut av barnevernet, og oppfølging etterpå for å kunne føle seg trygg. Som Amal forteller:

Overgangen var så stor, (...) jeg fikk ikke den tilvenningen til å leve selvstendig. (...) Det å gå på skolen, komme hjem og gjøre lekser, det gjorde jeg i fosterfamilien, men da jeg flyttet for meg selv, sklei det ut. Da hadde jeg frihet, det var ingen som passet på meg. Hvis ikke du har en rutine på det, så lar man det skli. Det er en modnings-sak, men det er ikke alle som er modne på det stadiet. Selv om man ønsker å flytte for seg selv. (Amal)

Utfordringene ungdommene beskriver med tanke på overgangen til en selvstendig tilværelse, er utfordringer de i stor grad deler med annen ungdom. Selv om ungdom

med bakgrunn fra barnevernet kan oppleve utfordringene som sterkere eller være mer sårbare når de skal stå på egne ben, er det viktig å merke seg at mange av utfordringene er felles for ungdom i denne perioden av livet.

Som nevnt, er det flere som ikke synes at barnevernet forberedte dem godt nok på voksenlivet, men alle informantene mener at barneverntiltakene, hvert fall til en viss grad, har vært viktige for dem. Flere sier at de kan takke tiltakene og menneskene de møtte gjennom barnevernet for at de har klart seg så bra som de har, på samme måte som Nadia:

Jeg kan med hånden på hjertet si jeg ikke hadde klart meg uten dem [barnevernet] (...) Hadde det ikke vært for dem, hadde jeg sikkert sittet i fengsel der borte [peker mot politistasjonen]. (Nadia)

Når det gjelder på hvilken måte barnevernet har spilt en rolle for å forberede ungdommene på voksenlivet, pekes det gjerne ikke på konkrete tiltak, men de aller fleste mener støtten de har fått gjennom fosterfamilien, støttekontakter eller andre i barnevernet, har vært avgjørende. Det er kun én informant som nevner at barnevernet har vært viktig fordi det har gitt økonomisk hjelp. Inntrykket er at det viktigste for ungdommene er at de har knyttet en god relasjon til en voksenperson.

Relasjonen til en voksenperson

Relasjonen til en voksenperson er et viktig og gjennomgående tema i alle intervjuene. For Mona har tilsynsføreren hun fikk som 17-åring, betydd veldig mye. For det første rent praktisk fordi det var tilsynsføreren som hjalp Mona med å kjempe for rettighetene sine overfor barnevernet, lærte henne å håndtere økonomien sin, og hun var en voksenperson som kunne bidra med veiledning og støtte. Men det kan synes som om tilsynsføreren har vært enda viktigere på grunn av den gode relasjonen de knyttet seg imellom. Mona forteller at hun hadde vanskelig for å knytte seg til voksenpersoner fordi hun har blitt mye sviktet og forlatt. Gjennom barnevernet møtte hun en voksen som ikke ga opp, som ikke lot seg skremme bort og som beviste at hun ville stille opp for Mona. For Mona har tilsynsføreren blitt som familie, de feirer jul sammen og hun har nesten blitt tatt inn som en del av storfamilien.

Alle ungdommene vi har snakket med forteller om en sterk tilknytning til en bestemt person de har fått kontakt med gjennom barnevernet. Det må igjen nevnes at de fleste av ungdommene i undersøkelsen er rekruttert gjennom en stiftelse som selv fremhever at de jobber bevisst med å skape en tett og god relasjon til ungdommene. Slik kan man si at det å skape en trygg relasjon, er en del av tiltaket fra barnevernet.

Men også de andre ungdommene i undersøkelsen forteller om en voksenperson de har en sterk tilknytning til.

På spørsmål om hvordan barnevernet har hjulpet dem, er det heller menneskene som trekkes fram enn konkrete tiltak eller økonomisk støtte. Det kan være en tilsynsfører, som i Monas tilfelle, støttekontakten de hadde gjennom en organisasjon eller fosterfamilien de var hos. Uavhengig av hvilken rolle de formelt har, er det voksenpersoner som ungdommene har knyttet seg til og som de oppfatter at er der for dem utover «kontortiden». Ungdommene er opptatt av at den voksne har kjent dem i lang tid, og kontinuiteten i relasjonen oppleves som viktig. I likhet med Mona, beskriver de fleste relasjonen til den voksne ved å sammenligne det med en familierelasjon; den voksne er «som en bror» (Kim), «som familie» (Nadia) eller har blitt «som en god venn» (Lars).

At relasjonen er nær, betyr ikke at den er konfliktfri. Flere beskriver krangler og konflikter med den voksne, og ungdommene er imponert over hvordan den voksne likevel stiller opp for dem. Det at de ikke er så lette å «skremme bort», gjør relasjonen trygg og mer lik den uforbeholdne tilknytningen andre gjerne har til egen familie.

På hvilken måte er de voksne viktige for ungdommene? Som Nadia sier: «Man kan ikke sette fingeren på det». Ungdommene opplever at den voksne gir en trygghet, og de stoler på at den voksne stiller opp for dem. Nadia forklarer videre: «Det er ikke sånne personer som sier 'Greit, vi har gjort jobben vår, ha et fint liv'». De voksne tilbyr et sted ungdommene kan henvende seg for informasjon, råd og veiledning. I det hele tatt blir de på mange måter som en omsorgsperson, selv om det ikke alltid er det som ligger i deres formelle rolle.

Når tiltakene fra barnevernet slutter

Selv om de fleste av våre informanter hadde etterverntiltak, vil tiltakene fra barnevernet uansett slutte på ett eller annet tidspunkt. Det er flere som fremhever at det problematiske ikke var da de fylte 18 år, men heller ved 19- og 20-årsdagen.

Som all annen ungdom, er det også mange med bakgrunn fra barnevernet som ser frem til å stå på egne ben; likevel er mange av ungdommene ambivalente i forhold til å forlate barnevernet. På den ene siden er de redde for å miste relasjonene de har bygget opp, på den andre siden ønsker de å vise at de klarer å stå på egne ben og at de kan være selvstendige.

Flere beskriver veien ut av barnevernet som noe sår og vanskelig. Det er først og fremst relasjonen til en bestemt voksenperson og følelsen av tilhørighet de er redde for å gi slipp på. Som nevnt over, er relasjonen de har knyttet til en voksenperson svært viktig for alle informantene, og de forteller at de var usikre på hva som kom til å skje

med dette forholdet når de skulle ut av barnevernet. Mona forteller at hun først og fremst var redd for å miste kontakten med tilsynsføreren sin:

Da barnevernet skulle trekke seg ut, var det veldig tøft. Jeg var veldig redd for å miste henne [tilsynsføreren]. (...) Ville egentlig ikke ut av barnevernet, men jeg fikk en garanti av [tilsynsføreren] om hun ville være der for meg. Ville jo klare å stå på egne ben og har et ambivalent forhold til det. (Mona)

Det er naturlig å tenke seg at ungdom uten barnevernbakgrunn i mindre grad har slike bekymringer fordi tilknytningen til omsorgspersonene oftere oppleves som noe trygt og stabilt uansett hva som skjer og som de kan falle tilbake på også etter at de flytter hjemmefra – selv om også de kan ha problemfylte relasjoner til sine foreldre eller ikke lenger føler behov for å kontakte dem så ofte som tidligere.

Selv om de fleste av de intervjuede ungdommene var bekymret for hva som kom til å skje med relasjonen etter at forholdet formelt sett var over, viser det seg at alle ungdommene fremdeles har noe kontakt med dem som har stått dem nærmest. Dette gjør at alle våre informanter i større eller mindre grad føler at de har noen å støtte seg på og spørre til råds hvis de skulle trenge det, og overgangen til et liv uten støtte fra barnevernet blir dermed noe mindre brutal. Det varierer hvor mye kontakt de har og hvordan relasjonen er. Noen beskriver at de nærmest har blitt en del av familien til kontaktpersonen og har en veldig tett relasjon. Slik som Mona som feirer jul med den gamle tilsynsføreren sin og som har blitt godt kjent med tilsynsførerens familie. For de fleste er voksenpersonen en som ringer og hører hvordan det går av og til, og som de føler de kan henvende seg til hvis det skulle være noe spesielt. Slik forblir disse voksenpersonene som ungdommen på ett eller annet vis har fått kontakt med gjennom barnevernet, en del av ungdommenes nettverk også etter at de formelt sett er ferdige med barnevernet.

Selv om mange opplevde at voksenpersonen fremdeles ville være der for dem, om enn i noe mindre grad, er det flere som beskriver det som sårt å miste den tilhørigheten de følte med for eksempel de andre voksne i den organisasjonen som har fulgt dem opp. De har blitt vant med oppmerksomheten og hjelpen og synes det er vanskelig at det plutselig blir så stille. Lars beskriver at han synes det var vanskelig å slutte i tiltakene, selv om han fremdeles har kontakt med den som hadde ansvar for ham i den ideelle stiftelsen:

De hjalp meg veldig mye da jeg absolutt trengte det, da jeg ikke var på mitt beste. Men etter jeg ble 18, følte jeg det ble litt svakt. Det savnet jeg faktisk litt. Man hadde kanskje blitt avhengig eller vant til å få hjelp. Og kanskje det er en bra ting at jeg følte meg litt kuttet ut. For da måtte jeg kanskje skjerpe meg litt og ta litt mer ansvar. Men jeg savnet det litt, følte meg litt hjelpesløs av og til. Jeg var vant til å kunne spørre noen. Plutselig var de ikke der. (Lars)

Samtidig nevner også flere av ungdommene at de ikke ønsker å bli avhengige av hjelp, og at de gjerne ville vise at de kan være selvstendige.

Har ungdom med innvandrerbakgrunn spesielle behov når det gjelder ettervern?

De ungdommene vi har snakket med, fokuserer i svært liten grad på sin innvandrerbakgrunn. I den grad det nevnes, er det alltid i forbifarten. De temaene som har kommet opp relatert ungdommenes innvandrerbakgrunn, dreier seg om at foreldre ikke forstår hva barnevernet er og at de opplever det som et ærestap at barnevernet blir involvert. Videre har Mona en historie om at det var vanskelig for moren å benytte tolk til private samtaler. Moren syntes det var flaut å skulle utlevere seg foran en person med samme bakgrunn, og da de en gang opplevde at et familiemedlem kom som tolk, opplevdes dette som så vanskelig for moren at hun i følge Mona mistet tålmodigheten med barnevernet. Det er kun én av ungdommene som nevner at problemene hjemme skyldes kulturforskjeller og at foreldrene ikke forstår henne av den grunn. Det er likevel viktig å presisere at ingen av disse temaene ble tillagt noe særlig vekt av ungdommene selv.

En ting mange ungdommer med innvandrede foreldre har felles er at de er synlige minoriteter. Det at de er synlig «annerledes», kan føre til at de blir møtt med mer skepsis på for eksempel bolig- og arbeidsmarkedet. Selv om flere av informantene har pekt på at de sliter med å få innpass på leiemarkedet, er det ingen som nevner at det er på grunn av diskriminering. Det ble ikke stilt direkte spørsmål som relaterte seg til ungdommenes innvandrerbakgrunn, men det er likevel interessant å merke seg at det i såpass liten grad var et tema de selv tok opp og oppfattet som viktig. Vi har på ingen som helst måte snakket med et representativt utvalg av ungdommer, og det er ikke mulig å generalisere våre informanternes erfaringer med ettervern. Det er klart at andre ungdommer ville kunne ha andre historier å fortelle, og som nevnt innledningsvis i kapittelet, kan det være at våre informanter skiller seg på vesentlige punkter fra majoriteten av ungdom med bakgrunn fra barnevernet som har innvandrede foreldre. Likevel har vi fått fram unike historier som er ulike på mange punkter, men som samtidig har noe felles, og intervjuene med de syv ungdommene belyser en del viktige temaer og erfaringer med veien ut av barnevernet.

Vi har i kapittel 1 presentert faktorer som på bakgrunn av forskning, fremstår som særlig viktige for et godt etterverntilbud.

- at etterverntilbudet i størst mulig grad tilpasses den enkeltes situasjon
- at etterverntilbudet planlegges tidlig og varer lengst mulig

- at tilbudet fører til kontinuitet og stabilitet i livssituasjonen og etablering av et godt sosialt nettverk, inklusive nære relasjoner med én eller flere voksenpersoner
- at de unge mottar flere typer av hjelp som kan imøtekomme flere typer av behov
- at de unge selv kan medvirke i beslutningsprosessen om hvilke tiltak som skal gis

De samtalene vi har hatt med et lite utvalg ungdom, synes å bekrefte at de opplistede faktorene har vært av spesiell viktighet, i hvert fall for dem. De unge nevner alle på én eller annen måte at de nevnte forhold har vært viktige for dem. Men som nevnt over, har de vært lite opptatte av sin innvandrerbakgrunn selv om de visste at vi tok kontakt med dem nettopp av denne grunn. Overraskende nok blir heller ikke opplevelse av diskriminering på bolig- og arbeidsmarkedet trukket frem som et problem selv om særlig boligmarkedet er et problem – for all ungdom som ikke er spesielt bemedlet. Men kan vi ut fra dette lille utvalget av informanter konkludere med at overgangen til voksenlivet er utfordrende for mange barnevernklienter, men at en innvandrerbakgrunn ikke er den største utfordringen? Kanskje ikke, men samtalene med ungdommene kan i det minste minne oss om at hver enkelt ønsker å bli møtt i forhold til sine særegne behov og ikke som del av en gruppe.

6 Synspunkter fra institusjoner og fosterforeldre

Ungdomsinstitusjoner og fosterforeldre kan representere viktige etterverntilbud til ungdom. En del unge med innvandrerbakgrunn har et tilbud i institusjon eller fosterhjem også etter at de har fylt 18 år (se kapittel 2). Vi har derfor ønsket å innhente de erfaringer institusjoner og fosterforeldre har med å gi et tilbud til eldre unge med innvandrerbakgrunn. I hvilken grad har disse hjelpeinstansene særegne erfaringer med å gi et tilbud til unge med innvandrerbakgrunn?

Ungdomsinstitusjoner

Vi har intervjuet ledere for fire ungdomsinstitusjoner, en kommunal, to statlige og en privat drevet, som barneverntjenestene i kommunene vi har studert, benytter. Dette er alle institusjoner som har boende relativt mange unge med innvandrerbakgrunn. Vi ønsket å kartlegge de utfordringer institusjonene erfarer at ungdom med innvandrerbakgrunn eventuelt har med å skape seg et selvstendig liv, om disse ungdommene har andre utfordringer enn annen ungdom og om institusjonene må ivareta spesielle hensyn for å gi ungdom med innvandrerbakgrunn et tilfredsstillende etterverntilbud. I tillegg var vi interessert i hvilke erfaringer institusjonene har med samhandlingen med barnevernet i kommunene og staten. Institusjonene vi kontaktet, har litt ulik innretning og «spesialisering» i forhold til unges problemsituasjon og derfor også noe ulik beboersammensetning. Ledernes synspunkter vil derfor kunne være preget av institusjonens konkrete innretning og situasjon mer enn at de kan uttale seg på vegne av barne- og ungdomsinstitusjoner generelt. Dessuten kan de lokale forholdene på bolig- og arbeidsmarkedet variere og erfaringene med å hjelpe de unge over i en tilfredsstillende bolig- og arbeidssituasjon være preget av det. Den enkelte institusjon tar dessuten imot ungdom fra mange kommuner og samhandler med mange barneverntjenester og andre kommunale tjenester. Institusjonene kan derfor ha ulike erfaringer med ulike kommuner slik at erfaringene de har, vil kunne variere.

Det viste seg imidlertid at institusjonslederne er mest opptatte av utfordringer som gjelder alle eller de fleste av dem de har plassert, uavhengig av etnisk bakgrunn,

og at de måtte tenke seg grundig om for å kunne gi synspunkter på forhold som har sammenheng med ungdommens innvandrerbakgrunn. De forholder seg primært til hver enkelt ungdom og tenker i mindre grad «grupper» av ungdom. Vi vil i det følgende derfor både trekke frem de generelle kommentarene vi fikk og dem som knytter seg mer direkte til sider ved ungdommenes innvandrerbakgrunn. Vi vet ikke hvor representative de kommentarene vi har fått, er. Andre institusjonsledere kunne gitt andre kommentarer. Vi har heller ikke hatt mulighet til å «kvalitetssikre» de ulike utsagnene, det vil si sjekke innholdet i de ulike utsagnene, utover å stille oppfølgende spørsmål for at informanten skulle kunne utdype sine synspunkter. Vårt inntrykk er at ulike instanser, for eksempel barneverntjenestene og institusjonslederne, kan ha ulike vurderinger av en del forhold knyttet til hvilke tiltak som ville være best for den enkelte ungdom. Men det kan også være nyttig at ulike syn kommer frem. I det følgende vil vi skille mellom generelle kommentarer som angår alle ungdommene og kommentarer som særlig gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn.

Institusjonsledernes kommentarer som gjelder alle

Ungdommen må eller ønsker å flytte ut av institusjon for tidlig?

- En av institusjonslederne har inntrykk av at barneverntjenestene ønsker at ungdom skal ut av institusjonen ved fylte 18 år fordi oppholdet koster for mye.⁷⁹ De har også inntrykk av at barnevernet tar mer ansvar for dem som de har omsorgen for enn dem som er plassert som et hjelpetiltak og at de derfor også ivaretar bedre enslige mindreårige og unge asylsøkeres behov enn andres fordi barnevernet har omsorgen for disse. Det blir hevdet at mange blir skrevet ut fra institusjon for tidlig. «Nå skriver vi dem ut for det samme som de sin tid ble skrevet inn for,» var en kommentar. Det blir ikke nok tid til å gi den enkelte nødvendig behandling og oppfølging. Enkelte ledere hevder at mange kunne hatt nytte av å bo på institusjon også etter fylte 18 år og fått ytterligere behandling og oppfølging der. Mange av de unge som bor på institusjon, har generelt for lite stabilitet i livet sitt. De har flyttet mye rundt. Det kan derfor være viktig at de får bo på ett sted over lengre tid og får mulighet til å utvikle gode relasjoner til voksenpersoner. Det varierer også veldig fra kommune til kommune hvor flink den er til å følge opp med egne tiltak dem som flytter ut av institusjon.
- En annen institusjonsleder mener at det ikke er så viktig å bo lenge på institusjon og at det er viktigere at tiden i institusjon utnyttes godt i forhold til for eksempel

⁷⁹ Det gjelder spesielt ungdom som er hjemmehørende i Oslo, der barneverntjenestene selv betaler hele kostnaden ved kjøp av institusjonsplasser, i motsetning til i resten av landet der staten ved Bufetat betaler hoveddelen.

å trene på å bo på egen hånd. Men da er det viktig at de følges opp av den samme miljøarbeideren som de har utviklet en god relasjon til mens de bodde i institusjonen når de flytter i egen bolig, at de har den samme voksenkontakten over lang tid. Samtidig er det viktig å hjelpe den unge til å utvikle et godt sosialt nettverk mens de bor på institusjonen, for eksempel skaffe venner og gode relasjoner gjennom fritids- og skoleaktiviteter og å bedre relasjonen til familien.

- Det pekes også på at det er et problem at ungdom får bestemme for mye selv med hensyn til fremtiden og flytter ut av institusjonen for tidlig. Mange unge har stor tro på egen evne til å stå på egne ben, men angreer seg ofte etter en stund. Da er det et problem at angrefristen er for kort. Det er imidlertid ikke sikkert at de behøver å flytte tilbake til institusjonen, men at de fortsatt har et kontaktpunkt i institusjonen.

Rusmisbruk og psykiske problemer en større utfordring enn før?

- Det hevdes at de som får et institusjonstilbud, har blitt «tyngre» og har større problemer nå enn tidligere. Mange har rusproblemer, psykiske problemer og kriminell atferd. «Nesten alle ruser seg», hevdet en institusjonsleder. Mange viser seg å ha større problemer enn det de i utgangspunktet ble henvist dit for fordi de ikke var godt nok utredet da de ble plassert og fordi plasseringen skjedde som et hastvedtak. Det etterlyses også flere psykiatriske tilbud til de unge. Kommunene har ikke nok kapasitet. «Det som mangler i kommunene når de (ungdommen) flytter ut av institusjon, er kapasitet og kunnskap om psykiatri; hudfarge er her ikke viktig.»

Videregående skolegang urealistisk for mange

- Å fullføre videregående skolegang anses av flere institusjonsledere som urealistisk for mange. Veldig få fullfører, blir det sagt. Barneverntjenestene lager ofte en tiltaksplan som omfatter videregående skolegang og har den holdning at ungdommene skal kunne bo på institusjonen frem til fullført videregående skole. Når de unge så likevel ikke klarer dette ambisiøse opplegget, mister de institusjonsplassen. Institusjonslederne etterlyser mer realistiske planer for den enkelte. Det er ofte mer realistisk å få tilbud om et arbeidstreningstiltak, for eksempel gjennom NAV eller at den unge finner en praksisplass, noe institusjonene ofte hjelper dem med. De fleste unge har et aktivitetstilbud mens de bor i institusjonen, men får ikke klarer videregående skole og få klarer å finne en ordinær jobb. Men det påpekes også at det er viktig at det gis ulike typer av oppfølging under institusjonsoppholdet, som for eksempel leksehjelp, dersom det skal være realistisk å fullføre videregående skolegang, med andre ord at det settes inn krefter på å hjelpe de unge til å nå dette målet. «En del trenger massiv leksehjelp.»

«Svarteper»-spill mellom stat og kommune?

- Det blir påpekt som et problem at stat og kommune i barnevernet synes å bedrive et «Svarteper»-spill seg imellom om ressursbruken: Staten ønsker at kommunene påtar seg mer ansvar for kostnadene, også for ettervern, mens kommunene hevder at deres økonomi forhindrer at nok ressurser settes inn. Men ofte er institusjonene og barneverntjenestene i kommunene enige seg i mellom om hvilket tilbud den enkelte ungdom bør ha; det er de statlige og kommunale ressursene som ikke strekker til. Enkelte institusjonsledere har også det inntrykk at staten har strammet inn på muligheten for institusjonsplassering etter fylte 18 år og at dette er økonomisk begrunnet vel så mye som faglig.

Institusjonsledernes kommentarer som gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn

Stor variasjon i de unges motivasjon og forutsetninger for skolegang

- Enkelte institusjonsledere har inntrykk av at ungdom med innvandrerbakgrunn, og nevner særlig enslige unge asylsøkere, ofte er flinkere til å fullføre videregående enn andre fordi de kan være veldig motiverte. Enkelte har gått videre til høyere utdanning (BI, NTNU). Men det sies også at det er veldig forskjell på de unge med innvandrerbakgrunn. Noen er veldig resignerte og motløse på egne vegne, andre er veldig motiverte; det siste gjelder særlig de enslige mindreårige asylsøkerne som ofte er svært bevisste på at de har kommet til Norge for å lykkes, men det kan også gjelde andre av ungdommene med innvandrerbakgrunn.
- Mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn har problemer med det norske språket. Dette gjør at de blir hengende etter i skolesammenheng og ofte mer og mer ettersom de kommer oppover i klassetrinnene.

Voksenkontakt og sosialt nettverk viktig

- For noen er miljøarbeideren ved institusjonen den eneste voksenkontakten den unge har. Det gjelder særlig enkelte unge med innvandrerbakgrunn som har måttet bryte all kontakt med familien hvis de selv henvendte seg til barnevernet for eksempel i forbindelse med tvangsgifte eller har opplevd vold fra foreldrene. De har derfor ofte mer behov for nære kontaktpersoner enn ungdom som har familie de kan holde kontakt med. Det påpekes at selv om ungdommen kan få en ny voksenkontakt ved utflytting, er det ikke en hvilken som helst voksenkontakt som er viktig, men den den unge har etablert et spesielt nært forhold til. Det er derfor ønskelig at det

etableres ordninger som gjør at samme person kan følge opp den unge også etter utflytting fra institusjon.

- Det blir påpekt at det kan være viktig at miljøarbeiderne eller de som skal følge opp og motivere, har samme bakgrunn som ungdommene, ikke nødvendigvis samme landbakgrunn, men liknende kulturbakgrunn (etnisk matching). Da synes det lettere å motivere til innsats fordi ungdommen får mulighet til å føle tilhørighet både til den norske og den egne kulturen og dermed opplever større verdsetting av egen bakgrunn. Personer med samme kulturelle bakgrunn kan også fungere som gode rollemodeller.
- Institusjonene forsøker også å la de unge holde kontakten med familien (foreldre, søsken) dersom det er mulig. Her kan en miljøarbeider med samme bakgrunn gjøre det lettere å etablere og opprettholde kontakten. Institusjonene forsøker å lage samlinger med familien i en hyggelig «setting», for eksempel be dem til middag, og ikke bare treffe dem når problemer skal diskuteres. På den måten forsøker man å etablere positive relasjoner til familien, som kanskje i utgangspunktet er svært skeptisk til barnevernet.

Diskriminering på bolig- og arbeidsmarkedet?

- En av institusjonslederne mener at en del unge med innvandrerbakgrunn kan oppleve problemer når de skal flytte ut av institusjon og skaffe egen bolig eller jobb, at en del blir diskriminert på grunn av sin bakgrunn. Da er det viktig at de unge kan dokumentere for utleiery og arbeidsgivere at de har holdt på med «sunne» interesser: gått på skole, jobbet litt, hatt fritidssysler og slik sett kan vise for seg en god CV. Personellet på institusjonene forsøker å motiverer de unge til å ta de «riktige» valgene, for eksempel ved stå litt på slik at de kommer inn på en bestemt videregående skole og slik får gode referanser. De kan også støtte opp med å gi leksehjelp. Personellet kan også fungere som referanseperson og på den måten «garantere» for ungdommene overfor utleiery og arbeidsgivere.
- Andre igjen mener at det ikke er hudfargen eller innvandrerbakgrunnen som er problemet i forhold til boligmarkedet, men at mange utleiery er generelt skeptiske til alle typer av sosialklienter som de tror har liten boevne.

Manglende kunnskaper om det norske samfunnet

- En del unge har overraskende dårlig kunnskap om det norske samfunnet selv om de har bodd i Norge i en del år og kan også ha et verdensbilde som i liten grad samsvarer med vestlig tenkning, for eksempel i forhold til hva man selv kan ordne opp i eller hvordan ting henger sammen. Gud (Allah) er den eneste som kan «handle» og som

er forklaring på hvorfor ting er som de er. Eller de kan ha en annen oppfatning om tid, hva som haster, at det er forventet at man møter opp til fastsatte tidspunkter osv. Noen har levd veldig isolert i sin familie og har hatt lite kontakt med et norsk miljø mens de har bodd i Norge. Det blir ofte en lang prosess for hjelpeapparatet å få de unge til å tilegne seg et mer vestlig tenkesett der man selv har et ansvar for mye av det som skjer, samtidig som man forsøker å vise de unge at deres eget tenkesett kan være verdifullt.

Utfordringer i forhold til tilbudet til enslige unge asylsøkere

- Institusjonene kan oppleve utfordringer i forhold til å gi et adekvat tilbud til enslige mindreårige og unge asylsøkere, for eksempel i forhold til å finne ut hvilke behov og forutsetninger de har. En del oppgir at de er 15 år når de kommer til Norge, men er i realiteten en del eldre, for eksempel 19 år. En del har også lite kunnskap om sitt opprinnelige land og en del har også vanskelig for å skjønne det norske samfunnet og hvordan vi lever her. De er med andre ord lite sosialisert i forhold til noen kultur. At de også kjenner sitt hjemlands kultur dårlig, kan ha sammenheng med at landet er i en unntakstilstand, for eksempel på grunn av krig.
- Det kan være et problem at de klasseforholdene/klanforholdene som gjelder i hjemlandet, blir overført til det nye landet. Det kan gjøre det vanskelig for de unge å lykkes i Norge dersom det betyr å gå foran noen med bedre klasse/klan fra hjemlandet. Det hevdes å råde en streng justis her. Det etterlyses at hjelpeapparatet får mer kunnskap om slike kulturbetingede faktorer.
- Det etterlyses også bedre kompetanse om og behandlingsmuligheter for de psykiske problemene en del unge med innvandrerbakgrunn har, særlig enslige mindreårige og unge asylsøkere, for eksempel traumer som resultat av at man har hatt krigsopplevelser eller andre voldsopplevelser. Dette er kompetanse og behandlingstilbud som foreløpig i begrenset grad tilbys.

Fosterforeldre

Vi hadde også som målsetting å intervju fire fosterforeldre til ungdom med innvandrerbakgrunn. Det viste seg imidlertid vanskelig å finne frem til fire foreldre, til tross for at vi benyttet ulike kanaler. Vi kom i løpet av prosjektperioden i kontakt med én fosterforelder; til gjengjeld hadde hun (og ektefellen) hatt ansvaret for flere barn med innvandrerbakgrunn, hvorav noen hadde flyttet ut av fosterhjemmet.

Fostermorens erfaring er at det har gått best med de ungdommene som har bodd lengst hjemme. Derfor har det vært viktig at fosterforeldrene fikk kompensasjon fra barnevernet for å følge opp de unge også etter at de hadde fylt 20 år, som er aldersgrensen barnevernet setter for å kompensere for fosterforeldrenes utgifter til å ha fosterbarn. Barnevernet i kommunen var også etter hvert mer villig til å kompensere fosterforeldrene for at de fulgte opp barna også etter utflytting fra fosterhjemmet og betalte også en del utgifter til hybel, mat osv.

Familien har satt pris på at barnevernet etter hvert var mer villig til å vurdere den enkeltes unges situasjon og behov etter fylte 18 år og inngå i en dialog med fosterforeldrene om ungdommens fremtid.⁸⁰ For de eldste barna tilbød ikke barnevernet et etterverntilbud, men for de yngste ble det laget en plan rundt den enkelte unge, som en avtale mellom ungdommen selv, fosterforeldrene og barnevernet. Den kunne for eksempel gå ut på at den unge kunne bo i fosterhjemmet frem til fullført videregående skolegang, også selv om ungdommen skulle være forsinket i progresjonen. Eller fosterforeldrene kunne få kompensert for å følge opp en ungdom som ønsket å flytte for seg selv. Det settes også stor pris på at det nå eksisterer en angrefrist, at barnevernet tillater at ungdom som prøver å stå på egne ben ved å flytte (for tidlig) ut av fosterhjemmet, har mulighet til å vende tilbake når de ser at de likevel ikke er modne nok til å bo på egen hånd.

Fostermoren påpekte også at det synes å være en viss forskjell på gutters og jenters væremåte fra de land de unge og/eller deres foreldre utvandret fra. Familierelasjonene i hjemlandet kan være svært annerledes enn de norske, for eksempel ved at gutter er vant til å bestemme mye selv og klare seg selv tidlig, mens jentene ofte blir bestemt over og finner seg i å bli passet på, også av fosterforeldrene i det nye landet.⁸¹ Guttene kan være utålmodige og foreta uoverveide valg mens jentene er mer mottakelige for gode råd. Følgelig går det ofte bedre i det norske samfunnet med jentene enn guttene.

⁸⁰ Fostermoren mente at det hadde sammenheng med at barnevernet nå hadde et lovgrunnlag for å forlenge tiltakene.

⁸¹ I dette tilfellet dreide det seg om ungdom med muslimsk bakgrunn.

7 Trengs et flerkulturelt ettervern?

Vi har i det foregående sett at barn og unge med innvandrerbakgrunn utgjør en relativt stor andel av barnevernklientene og at de også er overrepresentert i forhold til sin andel av barnepopulasjonen. Det gjelder i Norge og i mange andre land.⁸² Det har i den senere tid blitt reist en debatt i Norge om barnevernet bør forholde seg på en annen måte eller ta andre hensyn i arbeidet med barn og unge med innvandrerbakgrunn enn overfor etnisk norske barn, med andre ord om det trengs et flerkulturelt barnevern og hva i så fall innholdet i et flerkulturelt barnevern skulle være. NIBR gjennomførte i 2007 en studie som gjennomgikk nasjonal og internasjonal forskning på området. Forfatterne fant ikke forskningsmessig dokumentert at det bør utvikles vesentlig andre tiltak og metoder for disse klientgruppene enn for barn uten innvandrerbakgrunn, men snarere at det er viktig å alminneliggjøre barnevernarbeidet rettet mot innvandrerbefolkningen og at det ikke gjøres til noe annerledes eller på siden av det øvrige barnevernarbeidet (Holm-Hansen m.fl. 2007). Men det anbefales at barnevernet utvikler kompetanse i å gjøre metoder og tiltak kultursensitive, på samme måte som man utvikler kompetanse i å forstå de ulike livssituasjonene til etnisk norske barn og unge som får hjelp fra barnevernet.

Vi har i prosjektet som ligger til grunn for denne rapporten vurdert om ungdom med innvandrerbakgrunn som har hatt tiltak fra barnevernet, har andre behov i overgangen til voksenlivet enn annen barnevernungdom, med andre ord om det er behov for et ettervern som tar hensyn til at unge barnevernklienter har ulike etnisk bakgrunn. For å vurdere dette, har vi blant annet gjennomgått nasjonal og internasjonal forskning om ettervernsituasjonen til unge med innvandrerbakgrunn. Selv om det er et generelt funn at barnevernklienter ofte har større problemer enn annen ungdom i overgangen til voksentilværelsen, viser ikke forskningen entydige at det er unge med innvandrerbakgrunn som sliter mest, for eksempel i forhold til skolegang. Det er like gjerne «de innfødte», enten de er britiske, danske eller norske, som har størst problemer. Det kan ofte være vanskelig å forklare årsakene til disse funnene, men de viser uansett at ungdom med innvandrerbakgrunn, også dem som har hatt kontakt med barnevernet, utgjør en sammensatt gruppe som det kan være uheldig å behandle nettopp som en gruppe. De unge og familiene deres kommer fra mange ulike land og fra ulike sjikt i

⁸² Det har ikke vært en målsetting å forklare denne forskjellen. Det ville kreve et forskningsprosjekt i seg selv.

disse landene med ulike kulturer og tradisjoner. De unge har også sine individuelle historier og forutsetninger.

Vi har også studert noen norske kommuner som har erfaring med å gi et ettervern-tilbud til ungdom med innvandrerbakgrunn. En hovederfaring fra studiet av disse kommunene og deres barneverntjenester er at de ikke arbeider ut fra et etnisk perspektiv, men at de tvert imot forsøker å ivareta den enkeltes individuelle behov på en best mulig måte, uavhengig av bakgrunn. Det utvikles ikke egne tilbud til unge med innvandrerbakgrunn. Og barnevern ungdom deltar i stor grad på de samme arenaer og mottar de samme tiltakene som annen ungdom, enten det dreier seg om fritidsaktiviteter eller tiltak som skal styrke skoleaktiviteten eller bedre mulighetene på arbeidsmarkedet. Men det kan likevel være viktig at barnevernet og andre samarbeidende instanser er oppmerksomme på at enkelte særegne forhold kan gjøre seg gjeldende for noen unge med innvandrerbakgrunn, at disse instansene i tråd med den nevnte NIBR-rapporten utvikler en viss kultursensitivitet også i utformingen av etterverntilbudet. Også internasjonal forskning påpeker at det er viktig at barnevernet har bevissthet om at ungdom med innvandrerbakgrunn *kan* ha spesielle utfordringer i overgangen til et selvstendig liv, selv om ikke alle har det, som gjør dem spesielt sårbare (Broad 1998, Broad og Robbins 2005). Det er derfor viktig at barnevernet og andre på ulike måter forsøker å kompensere for de utfordringer unge med innvandrerbakgrunn kan møte i overgangen til voksenlivet. De kommunene vi har studert, forsøker nettopp det, for eksempel ved å følge dem opp i skolesituasjonen, ved å hjelpe dem med å finne bolig og ha kontakt med boligutleier og ved å holde kontakt med de unges arbeidsgivere. Kommunene nevner særlig noen forhold som det kan være viktig å ha spesielt fokus på:

En del ungdommer med innvandrerbakgrunn, særlig gutter og særlig dem med kort botid i landet, kan ha større problemer med å fullføre skolegang enn etnisk norsk barnevern ungdom. Det kan sikkert være flere grunner til at en del ungdom med innvandrerbakgrunn sliter mer i skolesammenheng. Manglende språklige og andre ferdigheter kan være én grunn, manglende støtte hjemmefra kan være en annen. I den grad det er viktig at barnevern ungdom fullfører videregående skole for å kunne skaffe seg fremtidig arbeid, er det spesielt viktig at denne gruppen tilbys ulike typer av motivasjons- og treningstiltak som for eksempel leksehjelp, som kan hjelpe dem til å fullføre skolegangen.

Det er også viktig at barnevernet har en bevissthet om at rasisme og diskriminering *kan* gjøre seg gjeldende, for eksempel i forbindelse med skolegang, innpass i arbeidslivet og når bolig skal skaffes. Barnevern ungdom med innvandrerbakgrunn kan møte rasisme og diskriminering i forbindelse med skolesituasjonen i forhold til både lærere og elever, de kan møte diskriminering i forbindelse med jobbsøking og de kan ha problemer med å finne bolig på det private boligmarkedet. Det *kan* derfor være nødvendig å ta spesielle hensyn i måten barnevernet arbeider på for å redusere muligheten for at rasisme og diskriminering gjør seg gjeldende og hindrer en god

overgang til en selvstendig tilværelse. Ved at barnevernet og andre følger opp den enkelte i skolesituasjonen, i møtet med boligutleiende og arbeidsgivere, kan mange av de nevnte problemene reduseres. Det kan også være viktig at barnevernet, dersom det er muligheter for det, stimulerer den unge til å velge aktiviteter som utgjør «det lille ekstra» på vedkommendes «CV», for eksempel i forhold til valg av skoler, småjobber ved siden av skolen og fritidsaktiviteter.

Ungdom med innvandrerbakgrunn kan også trenge hjelp til å utvikle et godt selv-bilde og en trygg identitet. Dette er særlig viktig når de står på terskelen til å skulle leve et selvstendig voksenliv. Internasjonal forskning viser at mange barnevern-ungdommer med innvandrerbakgrunn sliter med et svakt selv-bilde, ikke bare fordi de «er i barnevernet», men også fordi de i hovedsak bare møter representanter for majoritetsbefolkningen, enten de er i institusjon eller fosterhjem, men også på mange andre arenaer. Ofte kan de også ha liten eller ingen kontakt med egen familie og tidligere venner og nærmiljø for eksempel fordi de på grunn av store konflikter selv har valgt å bryte med sin bakgrunn eller de har sett seg tvunget til å bryte for eksempel på grunn av tvangs-gifte. Eller de kan ha måttet forlate familie og venner i hjemlandet, slik tilfellet er med mange enslige unge asylsøkere. Dette kan ytterligere skape en følelse av fremmedhet og mangel på selv-følelse (Barn 1999). Selv om noen har sett seg nødt til å bryte med eller forlate familien, har de ikke nødvendigvis brutt med hele sin etniske og kulturelle bakgrunn. Én måte å stryke eller opprettholde en trygg identitet på, er å gjøre hjelpeapparatet mer etnisk heterogent ved at innvandrerbarn og -unge, dersom det lar seg gjøre, har fosterforeldrene med samme etniske bakgrunn som barnet/ungdommen eller at institusjonen vedkommende plasseres i, har ansatte med tilsvarende bakgrunn. Tilsvarende gjelder det også at det ofte kan være gunstig at miljøarbeidere som skal følge opp den enkelte i forhold til bolig, skole og arbeid, har en liknende etnisk bakgrunn som ungdommen. En slik etnisk matching kan både bidra til en oppvurdering av den unges etniske og kulturelle bakgrunn, men også skape positive rollemodeller i forhold til å lykkes som minoritet i majoritetssamfunnet. Samtidig er det ikke alltid dette er riktig. En del innvandrerforeldre synes det er belastende at personer fra deres eget, ofte lille miljø, skal involveres og bli kjent med familiens problemer. Fra et integreringssynspunkt kan det også være gode grunner til at den unge vokser opp i et norsk miljø.

En del unge med innvandrerbakgrunn kan også trenge hjelp til å utvikle et nytt og trygt sosialt nettverk dersom barnevernets inngripen har ført til at relasjonen til familie og nærmiljø har blitt brutt. Mange unge i barnevernet har et svakt sosialt nettverk, men en del unge med innvandrerbakgrunn har ofte brutt mer fundamentalt med sin bakgrunn enn annen barnevern-ungdom, blant annet av grunner som er nevnt over. Barnevernet og andre har derfor en viktig rolle å spille i forhold til å etablere nye sosiale nettverk. Fosterforeldre, ansatte i ungdomsinstitusjoner og miljøarbeidere kan bli viktige personer i den unges liv, men også det nettverket som kan etableres til ungdom og voksenpersoner gjennom skole og fritidsaktiviteter er av stor viktighet.

Det kan også være viktig å forsøke å opprettholde kontakt med de deler av familie og tidligere venner som fremdeles er åpen for slik kontakt. Manglende sosialt nettverk vil også kunne være situasjonen for mange enslige mindreårige og unge asylsøkere. Men overraskende mange har allerede familie og bekjente i Norge når de kommer til landet. Det kan være viktig at de opprettholder kontakten med sitt tidligere nettverk, også selv om man ikke har anledning til å bo i nærheten av hverandre.

Vi har tidligere nevnt at etablering av en ordning med en nær kontaktperson som har anledning til å følge den unge over lengre tid og i ulike situasjoner, er en viktig faktor i et godt ettervern. Også de unge vi har intervjuet, legger vekt på dette. Det viktige er ikke hvem denne personen er; det kan være en person den unge har utviklet et godt forhold til i en institusjon, det kan være en fosterforelder, en miljøarbeider, en støttekontakt eller en verge. Det viktige er at vedkommende kan følge opp over lang tid, både «i godvær og storm» og være en ansvarlig voksenperson. Kanskje kan en del unge med innvandrerbakgrunn ha spesielt behov for en slik person dersom foreldre og andre i liten grad er i stand til å «introdusere» ungdommene til det norske samfunnet og lede dem igjennom alle de valg unge må ta i overgangen til voksentilværelsen i et land som ofte representerer andre normer og forventninger enn dem foreldrene kjenner best.

Enkelte av våre informanter i kommunene mener også at en del unge med innvandrerbakgrunn virker veldig lite informerte om det norske samfunnet og generelt et vestlig levesett og vestlige normer, for eksempel i forhold til tidsoppfattelse og «hvordan ting henger sammen».⁸³ Det gjelder særlig dem som har kort botid i landet, men det kan også gjelde dem som er født og oppvokst i landet. De kan ofte trenge mer oppmuntring og støtte når de skal ta kontakt med for eksempel arbeidsgivere eller andre instanser enn andre ungdommer barnevernet hjelper. Andre igjen kan være mer utagerende enn annen barnevern ungdom; det kan særlig gjelde gutter, men også en del jenter som kommer fra svært regulerte kulturer og som brått plasseres inn i det norske samfunnet, for eksempel i forbindelse med familiegjenforening. Mange takler ikke den nye friheten. Dette kan være nye utfordringer for barnevernet og andre som skal gi et etterverntilbud.

Barneverntjenesten i én av kommunene vi har studert, mener at de henlegger flere bekymringsmeldinger som gjelder barn og unge fra innvandremiljøer enn fra andre miljøer og at de er mer forsiktige med å ta barna ut av familien fordi man er redd for å «trå feil». Dermed kan problemer få utvikle seg og bli mer alvorlige enn de trolig ville blitt dersom barnevernet grep inn tidligere. Dette kan tyde på at barnevernet ofte er usikker på sin rolle i et flerkulturelt samfunn og at mer kompetanse trengs for å vurdere hvordan man skal forholde seg.

⁸³ Enkelte kan for eksempel ikke klokke selv om de har bodd lenge i landet.

Et etterverntilbud som ivaretar de behov unge med innvandrerbakgrunn har, synes ut fra foreliggende forskning og erfaringer fra norske kommuner, ikke å måtte utformes på vesentlig andre måter enn det tilbudet annen ungdom får. Som denne rapporten har vist, er ungdom med innvandrerbakgrunn en sammensatt gruppe med ulike behov. Men det er kanskje særlig viktig at denne ungdomsgruppen *får* et etterverntilbud for å bidra til redusere den sårbare situasjonen de kan komme til å stå i, og dermed at barnevernet legger ekstra arbeid i nå frem til disse ungdommene med et egnet etterverntilbud.

Referanser

- Allard, Amanda (2002), «The Legislative Framework for Leaving Care». I: Ann Wheal, ed., *The RPH Companion to Leaving Care*. Dorset: Russell House Publishing
- Allertsen, Linda M. og Trygve Kalve (2006), *Innvandrerbarn i barnevernet 2004*. Rapport 2006/19. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Allertsen, Linda M., Trygve Kalve og Vebjørn Aalandslid (2007), *Enslige mindreårige asylsøkere i barnevernet 2005*. Rapport 2007/41. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Ayotte, W. og L. Williamson (2001), *Seperated Children in the UK: an overview of the current situation*. London: The Refugee Council and Save the Children
- Bakken, Anders (2003), *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Rapport 15/03. Oslo: NOVA
- Bakketeig, Elisiv og Elisabeth Backe-Hansen, red. (2008), *Forskningkunnskap om ettervern*. Rapport 17/2008. Oslo: NOVA
- Barn, Ravinder, ed. (1999), *Working with Black Children and Adolescents in Need*. London: British Agencies for Adoption and Fostering (BAAF)
- Barn, Ravinder, Linda Andrews og Nadia Mantovani (2005), *Life after care. The experience of young people from different ethnic groups*. London: Joseph Rowntree Foundation
- Barne- og familiedepartementet (2004), *Rundskriv Q-17-2004*
- Barne- og likestillingsdepartementet, *Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008–2011*
- Bergengen, Bjørnar og Yvonne Larsen (2008), *Innvandrerungdoms bruk av rusmidler. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Rusmiddelstatens kompetansesenter
- Bichal, Nina, Jasmine Clayden, Mike Stein og Jim Wide (1995), *Moving on: young people and leaving care schemes*. London: HMSO
- Bogen, Hanne og Anne Huser (2005), *Evaluering av finansieringsordningen i barnevernet i Oslo kommune*. Fafo-rapport 483. Oslo: Fafo

- Bogen, Hanne, Arne Grønningsæter og Anne Jensen (2007), *Barnevernet i Oslo og Bergen. En sammenliknende evaluering etter barnevernreformen i 2004*. Fafo-rapport 2007:11. Oslo: Fafo
- Broad, Bob (1998), *Young People Leaving Care. Life After the Children Act 1989*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Broad, Bob og Ian Robbins (2005), «The wellbeing of unaccompanied asylum seekers leaving care.» *Diversity in Health and Social Care*, vol. 2, pp. 271–277
- Clausen, Sten-Erik og Lars B. Kristofersen (2008), *Barnevernklinter i Norge 1990–2005. En longitudinell studie*. Rapport 3/2008. Oslo: NOVA
- Dagsavisen* (2008), «Asylbarna sliter psykisk» (12.08.08)
- Departementene, *Handlingsplan mot kjønnslemlestelse 2008–2011*
- Dixon, Jo, Jim Wade, Sarah Byford, Helen Weatherly og Jenny Lee (2006), *Young People Leaving care: A Study of Costs and Outcomes*. Rapport til DFES (Department for Education and Skills). York: University of York
- Djuve, Anne Britt og Hanne C. Kavli (2007), «Integreringspolitikk i endring.» I: Dølvik, Jon Erik, Tone Fløtten, Gudmund Hernes og Jon M. Hippe, red., *Hamskifte. Den norske modellen i endring*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dreyer Espersen, Laila (2004), *Fra anbringelse til ettervern*. Rapport 25: 2004. København: Socialforskningsinstituttet
- Econ (2007), *Bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige asylsøkere. Utgiftskartlegging og vurdering av kvalitet*. Rapport 1007-32. Oslo: Econ
- Egelund, Tine m.fl. (2008), *Anbragte børns utvikling og vilkår. Resultater fra SFI's forløpsundersøkelse af årgang 1995*. Rapport 08:23. København: SFI
- Egge, Marit og Annelise Jackbo (2001), *Forlatt eller ivaretatt. En beretning om enslige mindreårige asylsøkere i tekst og bilder*. Fafo-rapport 346. Oslo: Fafo
- Folkehelseinstituttet (2008), *Når hverdagen normaliseres: psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. Oslo: UngKul-rapport nr. 1 (forfattere: Brit Oppedal, Laila Jensen og Karoline B. Seglem)
- Fransson, Elisabeth (2003), «Moderskap: En inngang til "det nye livet" – et diskursanalytisk perspektiv.» I: Elisabeth Backe-Hansen (2003), *Barn utenfor hjemmet*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Gjerustad, Cay, Arne Grønningseter, Torunn Kvinge, Svein Mossige og Jorunn Vindegg (2004), *Bare fantasien setter grenser? Om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet*. Fafo-rapport 545. Oslo: Fafo
- Gundersen, Tore (2006), *Bruk av khat i Norge – nytelse og lidelse*. Rapport 2006/1. Oslo: NOVA
- Holm-Hansen, Jørn, Thomas Haaland og Trine Myrvold (2007), *Flerkulturelte barnevern. En kunnskapsoversikt*. Rapport 2007: 10. Oslo: NIBR
- Henriksen, Kristin (2006), «Studievalg i innvandrerbefolkningen – Bak apotekdisken, ikke foran tavla.» *Samfunnsspeilet*, vol. 20, nr. 4
- Jensen, Peter og Esther Malmborg (2005), *Udskrevet til samfundet. Efterværnsstøtte til tidligere døgnanbragte unge*. København: UFC – Børn og Unge
- Kavli, Hanne C. (2008), «Introduksjon av nyankomne flyktninger og innvandrere i Danmark, Norge og Sverige.» *Søkelys på arbeidslivet*, vol. 25, nr. 1
- Kidane, Selam (2002), «Asylum seeking and refugee children in the UK». I: Ann Wheal, ed., *The RHP companion to leaving care*. Dorset: Russell House Publishing
- Kristofersen, Lars B. (2005), *Barnevernbarnas helse. Uførhet og dødelighet i perioden 1990–2002*. Rapport 2005: 12. Oslo: NIBR
- Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)*
- Løwe, Torkil (2008), *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge vokst opp i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam*. Rapport 2008/14 . Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Mossige, Sven og Kari Stefansen, red. (2007), *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Rapport 20/07. Oslo: NOVA
- NRK 14.10.08
- Næss, Øyvind, Marit Rognerud og Bjørn Heine Strand (2007), *Sosial ulikhet i helse. En faktarapport*. Rapport 2007/1. Oslo: Folkehelseinstituttet
- Olsen, Bjørn (2008), *Innvandrerungdom og etterkommere i arbeid og utdanning. Hvor forskjellig er unge med ikke-vestlig bakgrunn fra majoriteten?* Rapport 2008/33. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Olsen, Bjørn (2006), «Unge innvandrere i arbeid og utdanning: Er innvandrerungdom en marginalisert gruppe?» *Samfunnsspeilet*, vol. 20, nr. 4

- Oppedal, Brit m.fl. (2008), *Psykososial tilpasning og psykiske problemer blant barn i innvandrersfamilier*. Rapport 2008: 14. Oslo: Folkehelseinstituttet
- Oterholm, Inger (2008), *Barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18–23 år*. Rapport 1/2008. Oslo: Diakonhjemmets Høgskole.
- Statistisk sentralbyrå (2008a), *Innvandrerens helse 2005/2006*. Rapport 2008/35
- Statistisk sentralbyrå (2008b), 11 700 nye barn med barneverntiltak i 2007. Lesedato 17.09.08: www.ssb.no/barneverng/main.html
- Statistisk sentralbyrå (2008c), Polakker den største innvandregruppen. Lesedato 29.04.08: www.ssb.no/innvbef/main.html,
- Statistisk sentralbyrå (2007), Syv av ti oppnår studie- eller yrkeskompetanse. Lesedato 20.08.07: www.ssb.no/vgogjen/main.html
- Stein, M. (2002), «Young People Leaving Care: A Research Perspective». I: Ann Wheal, ed., *The RHP Companion to Leaving Care*. Dorset: Russell House
- Stein, Mike (2004), *What works for young people leaving care?* Ilford: Barnardo's
- Stein, Mike og Emily R. Munroe, eds. (2008), *Young People's Transitions from Care to Adulthood. International Research and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Vinnerljung, Bo (2006), «Fosterbarn som unga vuxna.» *Socialmedicinsk tidskrift* nr. 1, s. 23–34
- Vinnerljung, Bo, Eva Franzén, Björn Gustafsson og Ing-Mari Johansson (2008), «Out-of-home care among immigrant children in Sweden: a national cohort study.» *International Journal of Social Welfare*, vol. 17, no. 4, pp. 301–311
- Vårt Land* (2009), «Fem ganger større risiko for å bli slått». 28.01.09
- Wade, Jim, Fiona Mitchell og Graeme Baylis (2005), *Unaccompanied asylum seeking children. The response of social work services*. London: BAAF
- Øia, Tormod (2007), *Ung i Oslo. Levekår og sosiale forskjeller*. Rapport 6/07. Oslo: NOVA

Et flerkulturelt ettervern?

Mange unge med tiltak fra barnevernet trenger hjelp også i overgangen til voksenlivet, til å etablere en selvstendig livssituasjon med bolig, utdanning, arbeid og et godt sosialt nettverk. Etter hvert har det blitt en økt oppmerksomhet om viktigheten av at barnevernet tilbyr slike etterverntiltak. Rapporten tar for seg ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernet. Har disse behov for andre etterverntiltak enn annen barnevern ungdom? Trengs et flerkulturelt ettervern, og hva burde i så fall innholdet i et slikt ettervern være?

Fafo

Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2009:05
ISBN 978-82-7422-663-0
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20095